

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog for Skive og Omegn

36. Bind - 1944

SKIVEBOGEN 1944

SKIVEBOGEN

HISTORISK AARBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

36. BIND — 1944

SKIVE
I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF.
1944

Udgivet af:

Historisk Samfund for Skive og Omegn

Redaktionsudvalg:

Dr. phil. *Gudmund Schütte*, Eskjær, Redaktør.

Lærer *Niels P. Bjerregaard*, Skive, Formand.

Otto L. Sørensen, Kasserer.

Skive Folkeblads Bogtrykkeri

1944

Om Modeller i Jeppe Aakjærs Digtning.

Af Friskolelærer Jens Rolighed, Klim.

Ude ved Karup Aa og „Kistelbakk“ nær ved Lyngens Land levede Aakjær i Barndomstiden et saa inderligt Samliv med Naturen og Menneskene, at han siden, da han blev Digter, kunde dele det med andre. Mange har ved hans Digtning faaet Øjnene aabnede for den Poesi og den Rigdom, der er givet os ved Arbejdet med Danmarks Jord. Man kan f. Eks. tænke paa, hvad han har sunget om Havren, at den er „mer end Gumlekost for Øg og Fæ“, og dette mere nævnes med saa udødelige Ord som: „Jeg er Lærkesangen paa et Straa“.

Her i den bortgemte Aakjærdal var de mange Almuetyper, der blev Modeller for Aakjærs jyske Digtning. Lige ved „Kistelbakk“ ligger det lille Hjem „Ywers Sted“. Herfra var det, Manden tog hjem fra Plovgilde og i sin omtaagede Tilstand saa alt det ræddelige ved den mørke Banke — —

„for a hører en Stemm’,
og det var den Slemm’,
der trimmelt To øwer Kistelbakk“.

I Ywers Hjem kom Jeppe Aakjær meget paa Besøg. Den gamle Ywer (Iver Larsen), der var en ypperlig Fortæller, er Forbilledet til Jens Vejmand. Han var med til at bygge Viborg—Holstebro Landevej fra Hagebro til „Wøvtrup“; han var i mange Aar Vejmand fra „Wøv-

trup“ til Fly Skel. Ywer var en stor Sanger. Og sammen med Chr. Henriksen fra Trevad har han noget at gøre med Modellen til den vældige Kirkesanger, der optræder i Historien „Hellig Krig“. Og det er i Vridsted Kirke, *det* er sket, der her har faaet digterisk Form. De to Sangere sang engang i Vridsted Kirke, da den gamle Degn, Pallesen, var syg. Otto Gren, Iglso, var der som Stedfortræder; men de to tog helt Tonen fra ham. Præsten hed Lassen (som i Historien). Der blev sagt, at naar den gamle Lærer Pallesen sang, saa kunde man ikke saadan lige med det samme blive klog paa, om han græd eller sang. Aakjær har fortalt, at en Fjandbo engang væddede med en Karl fra Vroue om en Flaske Brændevin, at han skulde gaa ind i Kirken og synge som gamle Pallesen. Da Vroueboen kom i Kirken, saa han virkelig Fjandboen fra Trevad sidde og synge, idet han efterabede Pallesens Fagter. Det kunde Vroueboen ikke staa for; han maatte gaa leende ud af Kirken og havde tabt sit Væddemaal.

Hvor var det herligt for Aakjær at gæste sin Barnheds By. Her dukkede Minderne frem om de Skikkelser, han gjorde levende i sine Værker. Henne i „Muesgaard“ havde Jens Isak Ophold, ham, der i „Fra Jul til Sanct Hans“ kaldes Jens Risbak. Han var Far til den særdeles dygtige og afholdte Degn Isak Jensen, der var Lærer i Vroue og siden boede i Viborg, ham, der i „Livet paa Hegnsgaard“ faar saa godt et Skudsmaal. Det var denne „Jens Risbak“, der engang fik saa mange Snapse, at han laa som livløs, og Konen i „Muesgaard“ vilde have ham lagt paa Straa som død, andre, der var kommet til, hævdede imidlertid stærkt, at Jens Risbak var ikke mere død, end han saa tit havde været, da rejste Jens sig op og sagde: „Men kan I for Fanden ett læ’ Ann’ Katrin raad’!“

Nævnte Lærer Isak Jensen, „der war gued baade ved Ungdomsfornywels’ og Ligbegængels’ og ku’ løs’ en

Grawskrøwt op, saa der war ett en tar Yw“, var i sin Ungdom blevet grebet af Pietismen, han læste og blev „en selvgjort Mand“, blev Lærer i S. Resen og siden i Vroue. Han var en kær Gæst i mange Hjem. Da Aakjærs Mor laa for Døden, sendtes der Bud efter ham, for at han skulde bringe Trøst. Han sagde om hende: „Hun har saa fin, saa fin en Teint!“ Da Jensen flyttede fra Vroue, blev han kørt af Sted af Gdr. Anders Vittrup. Da stod han op i Vognen og saa ud over Byen, idet han vemodigt sagde: „Nu ser jeg aldrig Vroue mere!“

Ovre paa den anden Side af den klare Aa boede „den gamle Smed“. Han gik i lange Tider med et sølle Ben; det var meget irriterende, han døjede tit med at styre sit Sind og kunde lade sin Vrede gaa ud over døde Ting saa vel som over sig selv. Engang skulde han gøre en Plov i Stand for en Nabomand. Da den var færdig, svor han paa, at nu var den saa stærk, at hverken Gud eller Fanden kunde faa den i Stykker mere. I det samme slog Lynet ned og ødelagde helt Smedens Arbejde. Der siges, at han efter dette blev meget mere forsigtig med sine Udtalelser. Denne Skikkelse i Traanum blev Model til Jeppe Aakjærs ovenud morsomme Historie om „Selvplageren“. En udførlig Beretning om „den gale Mand“s Bedrifter kunde Digteren faa, naar han besøgte den ypperlige Fortæller Jens Skytt' i Haderup. „Jens Skytt' var en Pryggel“, siger man. Engang han havde høstet Siv ved Karup Aa, gik han med en Rive for at bjerge Straaene op af Vandet. Saa kom 4—5 Lystfiskere hen til ham, blandt dem kendte han en Sagfører fra Holstebro. Sagføreren siger: „Hvad gaar De her og fisker efter?“ — Jens Skytt': „Aa, det er Fanden, for han skal vær' sluppet løs herhenn' ved Haagbro!“ — „Naa, hvad bruger De saa til Mading?“ — „Ja, a bruger nøj, Fanden vil gjan ha'. Mi' Mading det er en Sagfører!“

Jens Skytt' havde mange friske Krøniker at berette

Aakjær, og saaledes gik det ogsaa, naar han var Gæst hos Lærer Michelsen, der er mindet saa levende i Versene om „Hedens Degn“.

I sin Hjemegn kunde Aakjær ogsaa træffe den morsomme Jakob Daahl, som der er tegnet et godt Billede af i Fortællingen „Jens Pot“. Jakob Daahl, der blev ca. 90 Aar, blev ved til det sidste at slaa Lyng — og at tærsk: „Nær a sætter mi' Træsko, kan a tærsk halvanden Trave om æ Daa; a vil gaa for 50 Ører om æ Daa, og vil i ett gi' 50, saa vil a osse gaa for ott' og fyrre!“

Da Aakjær engang gerne vilde have ham fotograferet for at faa hans Billede og gav ham en Skilling, fordi han maatte „tøde“ efter det, udbrød den gamle glad: „Aaeha! Aldrig haar a tjent saa nemm' Peng'!“

Der gaar Sagn om, at Jakob Daahl inde i et Hjem ved Kistelbakk' havde sunget Salmen: „O, Gud ske Lov, det hjemad gaar“; men lige som han var færdig, udbrød han: „Nu haar a, Sate' stænt sæ, Brændevin nok te halvanden Maaned! Hwa sejjer I saa, Folkens!“

Den mærkeligste Skikkelse i Hjemegnen var „Gammel Johannes“. Han boede i et Hus nær ved Aakjærs Fødegård. Han ejede et Kobbelt Faar, en Hund og en Snes Høns, der for meget af Tiden havde Tilhold i den fattige Hyttes Stue. Denne Johannes, der for andre at skønne havde en kummerlig Tilværelse, elskede at leve paa Jorden. Aakjær fortæller om ham, at han tror egentlig, Johannes saa afgjort vilde foretrække Livet her med sit Kobbelt Faar for hint evige, som Sognepræsten henpegede til i sine trøstefulde Ord paa det sidste. Johannes var en Mester til at bruge det jyske Sprog, saa naar han fortalte, blev en Hverdagsbegivenhed til et lille poetisk Værk. Og Aakjær har fortalt: „Naar jeg er i Tvivl om en jysk Sætnings rette Klangfarve, da har jeg bare nødig at erindre mig, hvorledes Johannes vilde ha' sagt det“.

Den gamle Johannes søgte Folk hen til, om en Finger

var forstuvet, eller en Arm var forvredet. Saa tog han med lange, følede Strøg om det daarlige Sted, alt imens han læste to Salmever, det kaldtes at blive sæjnet (sig-net). Han var et Menneske med sundt og godt Humør og havde et Sind, der i mange Maader var stemt som Aakjærs. Han blev Model til „Fisker Tames“, „Esper Wøvtrup“ og mange andre humørfyldte Skikkelser hos Aakjær. Og det er vel ham, Digteren tænker paa, naar han i en jysk Gavebog til Thøger Larsen skriver:

Kræ Tammesen dør, Niels Katkjær dør,
søen dør aal det, der haaj no' Humør,
og vi staar jenle tebaag' pø æ Straånd
med søen en bette Kon Bog i æ Haånd.

En af de Originaler, der ikke var let at glemme, var „æ slemm' Dreng“. Han fik sit Navn, da han paa Konfirmationsdagen paa Kirkegulvet hviskede til en Kammerat, at der var elleve Bud, og det ellefte hed:

Gaa ej fra By foruden Mad.
Det monne saa mangen Daare;
men æd og drik i hver en Stad,
saa faar du tykke Laare.

Da Præsten fik det Svar og fik at vide, hvem der var Ophavsmand til det, sagde han: „Din slemme Dreng!“ Siden beholdt han Navnet. Han levede i nogen Maade efter „det ellefte Bud“. Han kunde sige, naar han kom til et Hjem: „Aaeha, a tykt saa sandelig ett, a kund' nyd' nøj, men nær a saa faar begynd', saa misæl! om a ett lister nøj nied!“

Dr. Rambusch i Sjørup, som Aakjær en Tid boede hos, oplevede mange Ting paa sine Ture i Hedeegnen, og han har givet Aakjær Stof til adskilligt i sin Digtning. Ude i Sejbæk var en Mand, der kaldtes „æ Gassi“, der var ogsaa en, der blev kaldt „Røde Jens Peter“, de vilde begge ha' samme Kvinde: „æ Goes“; dette kunde ikke gaa af

uden Rivninger. „A skal klyw di Hued!“ kunde de true ad hinanden. Det var i en Høkerforretning blandt de brave Mennesker i Sejbæk, den dramatiske Tildragelse fandt Sted, som Aakjær har skildret i „En Mennesk' ska' ved, hvad en gjør“. Det var der, Manden kom ud med sit blodige Hoved og begyndte at spørge Lægen ud: „Vil De sej' mæ jen Ting, Dogter, — *haar* den jen Kristenmennesk' da Lov te aa benytt' den 'aan som Huggblok! Hwa!“ Men Manden blev meget vred, da Kusken, Kr. Virkelyst fra Sjørup, lod et Ord falde om, at det burde meldes til Politiet.

Mens Aakjær var i Sjørup og skrev „Rugens Sange“, blev han kendt med Wit-Wat, der i Skuespillet „Rejsegildet“ er skildret som en „Skifting“. Det var et lille Menneske med langt Skæg. Han gik klædt i et Skørt, ombundet med et Stykke Reb. Han kunde ikke sige ret meget; men han kunde gale livagtig som en Hane, og han kunde sige: „Pengøre!“ naar der kom nogen forbi ham, saa han forstod at tigge en Skilling.

Naar Achton Friis var i Besøg, blev der tegnet Billeder af særlig karakteristiske Personer. Men det var ikke altid saa let. Engang fik Aakjær og Achton Friis nogle Drengene med hen at vise Stedet, hvor Niels Glas og Stine Stasius boede. De to Kunstnere lagde sig saa i en Grøft uden for Hytten, hvor de lidt efter gav sig til at jage efter Hønsene. Da de saa kaglede og lavede forfærdelig „Skjesu“, kom Stine Stasius ud og skændte, hun troede, det var Ræven, der var efter Hønsene. Saaledes fik Achton Friis Lejlighed til at fotografere Kvinden.

Ude i Fjends Herred er ogsaa foregaaet det meste af det, der er Baggrund for Skildringerne i den sociale Roman „Vredens Børn“. Aakjær kunde pege og sige: „Det er foregaaet her, og det er sket der!“ Og da man i Begyndelsen ikke forstod Bogens højere Formaal, var det ikke sært, den vakte Røre og Ophidselse. Til Læge Ram-

busch i Sjørup kom der en Gaardmand og udtalte Ønsket om at faa Aakjær jaget bort, idet han mente: „Søen jen, han var ett bejer værd, end han sku' piskes ud aa æ Land med Brændnælder!“

Vidt omkring satte „Vredens Børn“ Sindene i Bevægelse. Det fortælles, at Aakjær en Sommer sammen med en Bekendt vilde besøge Herregaarden Spøttrup i Salling for at se den gamle Borg. Ejeren, Hr. Toft, spurgte imidlertid Aakjær, om det ikke var ham, der havde skrevet „Vredens Børn“. Da han maatte vedgaa dette, fik han ikke Lov at komme ind, Ejeren passede selv paa, bevæbnet med en Økse. Da tog Jeppe Aakjær hjem til Jenle og færdigskrev sit Skuespil „Ulvens Søn“. Og der kalder han ikke Gaarden for Spøttrup, men Gløttrup. Og Herremanden kaldes ikke Toft, men Proft.

Naar en Digter bruger levende Model, er disse Personer ikke fremstillet, saa man umiddelbart kan kende dem. Den digteriske Fremstilling laaner endogsaa tidt Træk fra flere Personer til en enkelt Figur, og i denne Henseende danner Jeppe Aakjær ingen Undtagelse.

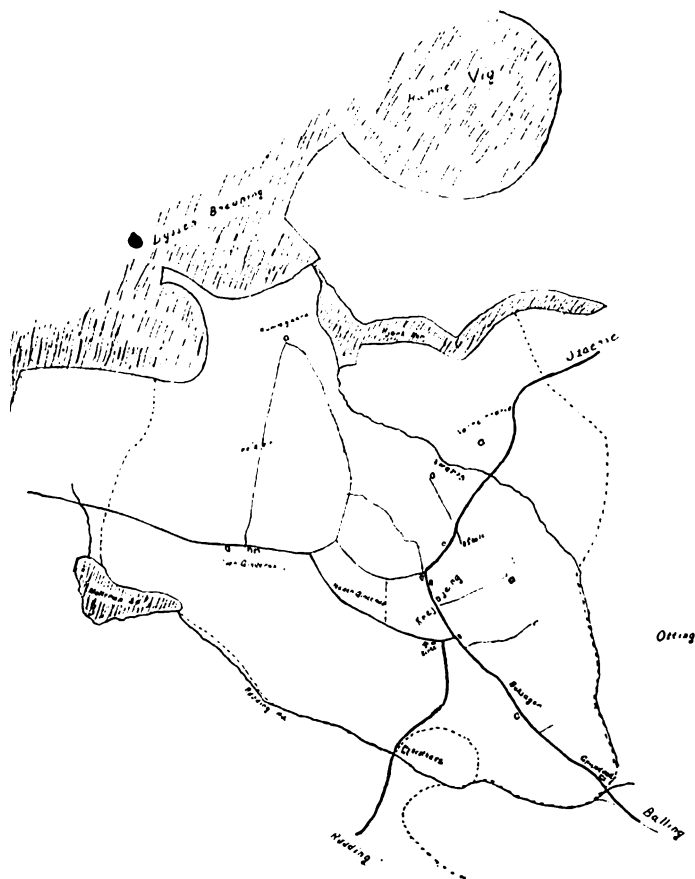
Krejbjerg.

Af Lærer Kristen Moustén.

Krejbjerg er et mellemstort Sogn, beliggende i det sydvestlige Salling. Sognet grænser mod Nord til „Hjerk Nor“ og „Lyssen Bredning“; mod Vest til Rødding Sogn; mod Syd til Balling Sogn; mod Øst til Otting og Oddense Sogne. Krejbjerg By med Brugsforening, Kirke, Skoler, Smedie, Mejeri, og dermed Tyngdepunktet i den nuværende Bebyggelse, er beliggende mod Syd i den højeste Del af Sognet. Vest og Nord herfor ligger Neder- og Over-Ginnerup samt Heden, mod Øst og Nord Nørre Andrup og mod Syd Buksager. I den følgende Beskrivelse af Oldtidsbebyggelsen har jeg kun taget Hensyn til Krejbjerg, Buksager, Neder- og Over-Ginnerup samt Heden, dels fordi Nørre-Andrup ikke har saa mange Oldtidsminder bevaret, dels fordi Nørre-Andrup terrænmæssigt set hører nærmere til Oddense Sogn end til Krejbjerg Sogn.

Mod Syd og Vest skilles Krejbjerg-Buksager og Ginnerup fra Balling og Rødding ved et bredt og lavt Engdrag, som gennemstrømmes af Rødding Aa. Sognegrænsen følger Aaen et Stykke, men bøjer saa mod Nord ved Møllerup Sø, saa en Del af Engdraget Nord for Aaen hører til Rødding Sogn.

Ogsaa mod Øst og Nordøst er der lave Enge, som gennemløbes af et Vandløb, Gedbæk. Gedbæk udmunder i Hjerk Nor. Her følger Engdraget og Aaen ikke Sognegrænsen hele Vejen, men bøjer mod Vest ind i Sognet, mens Sogneskellet fortsætter mod Øst og Nord til det

inderste af Hjerl Nor. Nørre-Andrup kommer saaledes til at ligge Nord for Aaen og bliver skilt fra Krejbjerg ved Aaen og Engdraget og kommer derved, som ovenfor nævnt, terrænmæssigt set til at høre nøjere til Oddense Sogn end til Krejbjerg Sogn. Der kan derfor være Grund til at udskille det her, da Bebyggelsen i Oldtiden først og fremmest rettede sig efter Naturgrænserne.

Krejbjerg, Ginderup og Buksager ligger saaledes skilt fra det øvrige Land ved lave Enge. Ved Krejbjerg Grund-

vad, hvor Engene fra Nord—Øst og fra Syd—Vest løber sammen, er Overfladen kun ca. 30 Fod over Havoverfladen. Det maa ogsaa her bemærkes, at Skrænterne fra Engdraget og op mod det højere Land er ret stejle. Mange Steder har de Karakter af gammel Kyst, men derom senere. Landet inden for Engene er bakket og ret højt, det højeste Punkt ca. 130 Fod.

Jorden i Krejbjerg Sogn er sandmuldet. Den frugtbarste Del af Sognet er selve Krejbjerg, mens den omkringliggende Jord er daarligere. Ser man tilbage paa Bebyggelsen, som den har formet sig i de sidste Aarhundreder, vil man finde, at de ældste Gaarde ligger i Krejbjerg; der er Gaarde her, som nævnes i skriftlige Kilder omk. 1425. Omtrent fra samme Tid nævnes en Gaard i Neder-Ginderup. I Over-Ginderup ligger nu tre Gaarde, men Bebyggelsen her er meget yngre, rimeligvis fra de sidste 100—200 Aar. Ogsaa store Dele af Heden er nu opdyrket og beplantet; det er sket i de sidste 100 Aar. Med Hensyn til Heden maa dog bemærkes, at Humlegaard nævnes saa tidligt som 1664. Naar jeg her nævner denne nyere Bebyggelse, er det, fordi jeg mener, at jeg saa samtidigt har sagt noget om Jordens Frugtbarhed i de forskellige Dele af Sognet.

Naar man skal beskrive Bebyggelsen af et saa relativt lille Omraade, som et enkelt Sogn jo dog er, kan man selvfølgelig ikke helt rive det løs fra det omliggende Land og betragte det som en Enhed for sig selv. Materialet vil blive for ufuldstændigt til, at man virkelig kan drage Slutninger ud fra det. Mange af Aarsagerne til de forskellige Bebyggelser, det være sig geologiske eller klimatiske Aarsager eller andre Forhold, gælder ogsaa for langt større Omraader og forstaas først, naar de ses i den større Sammenhæng. Det bliver derfor nødvendigt at se videre ud, undertiden til Aarsagerne til hele Danmarks Bebyggelse.

Det første Spørgsmaal, der melder sig, er da: hvornaar kom de første Mennesker til Danmark?

Man har før ment, at der ikke har levet Mennesker her i Danmark før efter den sidste Istid. Et enkelt Fund af et Flintestykke, bearbejdet af Menneskehaand, kunde dog tyde paa, at der ogsaa har været Mennesker her i Mellemistiderne. I det store og hele kan man dog sige, at efter hvad vi nu ved, maa vi tænke os, at de første Mennesker kommet her til Landet kort Tid efter den sidste Istid. Paa en Tidstavle over Stenalderen kan det ses, at det første sikkert daterede Spor af Mennesker i Danmark falder i Tiden mellem 8—9000 Aar f. Kr. Fundet er gjort ved Nørre-Lyngby ved Løkken, og Perioden har derfor faaet Navnet „Lyngbykulturen“. Fundet omfatter kun en enkelt Pilespids, men da den laa i uforstyrrede Lag (yngre Dryas), kunde den sikkert tidsfæstes. Klimaet var da arktisk, og man maa tænke sig, at det er omstrefjende Renjægere, som har tabt Pilespidsen. Om nogen egentlig Bebyggelse er der altsaa ikke Tale. Man har fundet andre Pilespidser og ogsaa Rentakøkser, som maa henregnes til den samme Tid, uden at man dog bestemt har kunnet tidsfæste dem. Har Mennesker følt sig fristet til at jage her i det arktiske Klima paa denne Tid, saa har de sikkert ogsaa været her i Tiden før — i Allerødtiden — da Klimaet var meget mildere (Sommer-temperaturen omk. 14° C.).

Efter den arktiske Periode efter Allerødtiden bliver Klimaet igen mildere, men der sker ogsaa andre Forandringer. Siden Isens Afsmeltning havde Landet været underkastet forskellige Niveauforandringer, og i Tiden, her omtales (mellem Aar 8—9000 f. Kr.), smelter Isbarrieren over Mellemsverrig væk, og Østersøen faar Afløb gennem Mellemsverrig. Herved sænkes Vandspejlet i Østersøen saa stærkt, at store Dele af Havbunden bliver tørlagt; hvor store Dele kan ikke siges med Bestemthed,

men visse Ting tyder paa, at Østersøens Vestkyst gik Øst om Bornholm, og at de danske Øer altsaa var landfaste med Nordtyskland. Det er Ancylustiden eller Fastlandstiden.

Fastlandstiden begynder omkring Aar 8000 f. Kr., og efterhaanden bliver Klimaet ikke blot mildere, men ogsaa mere tørt. Der er igen Betingelser for Skoven, som havde været paa Vej til Danmark i Allerødtiden, men var blevet standset igen af Klimaforværringen. Lyngen derimod havde rimeligvis ikke rigtig faaet Fodfæste.

Paa den Tid, da Birken endnu var vigtigste Skovtræ, skønt haardt trængt af Fyrren, slog en lille Flok Mennesker sig ned ved en Sø i Jylland. Søen laa paa Grænsen mellem Moræneler og Smeltevandssand, rimeligvis paa Grænsen mellem den tætte Skov paa den gode Jord og den mere aabne Skov paa den daarligere Jord. Her dannedes saa Danmarks hidtil ældste Boplads — Bopladsen ved Klosterlund.

Efter Fastlandstidens Maksimum kommer igen en Sænkning, og i denne anden Fastlandsperiode dannes efterhaanden Bælterne, og Øerne skilles fra Tyskland. Fra denne Fastlandstidens andet Afsnit findes en Del Bopladser i Danmark, f. Eks. de to Mullerupbopladser og Holmegaard paa Sydsjælland. Denne Kultur hedder nu internationalt Maglemosekulturen efter Mosen ved Mullerup, som ogsaa kaldes Maglemose.

Omtrent samtidig med Maglemosekulturen paa Sjælland har vi Gudenaakulturen i Jylland, som tydeligt skiller sig ud fra Maglemosekulturen, saa der er Tale om to forskellige Kulturer. Gudenaakulturen stammer rimeligvis ned fra Klosterlundkulturen og er dennes Fortsættelse, mens Maglemosekulturen muligvis skyldes en Indvandring.

I den næste Periode (fra ca. Aar 5000 til ca. Aar 3000 f. Kr.), stiger Havet, og samtidig skifter Klimaet fra

Fastlandsklima til mildt, fugtigt Océanklima. Det er den klimatiske Periode, som kaldes for „Atlantisk Tid“. Perioden kaldes ofte Litorinatiden efter en Musling, „*litorina litoria*“, som findes i Havaflejringsen, der er afsat i denne Periode. Man har før ment, at denne Havstigning havde været en jævn fortsat Stigning. Nu er man klar over, at det, man før betragtede som een Stigning, omfatter 4 Stigninger med mellemliggende Pauser, og saaledes at den sidste Stigning var den højeste. Man har saaledes i Øresund ud for Amagers Kyst kunnet paavise flere undersøiske Bopladsler svarende til alle 4 Stigninger.

Hvad nu med Menneskene i denne Tid? I Jylland fortsætter Gudenaakulturen og naar sin Blomstring i denne Tid, dog med tydelig Islæt af noget nyt. I Østdanmark fortsætter rimeligvis ogsaa Maglemosekulturen, men ikke saa tydeligt, og i hvert Tilfælde de fleste Steder meget blandet med noget nyt. Det nye, der er kommet til begge Steder, er den saakaldte Ertebøllekultur eller Køkkenmøddingkultur. De førnævnte undersøiske Boplads ved Amager stammer muligvis fra denne Kultur.

Vi har altsaa her i Danmark ved Begyndelsen af den yngre Stenalder tilsyneladende 3 af hverandre uafhængige Kulturer; en jysk: Gudenaakulturen; en østdansk: Maglemosekulturen, og som Nr. 3 Ertebøllekulturen over hele Danmark.

Naar jeg har taget hele den ældre Stenalder saa grundigt med uden een eneste Gang at nævne Krejbjergs Navn, saa skyldes det, at alt det her beskrevne er Forudsætningen for det, der følger. Det er, som om alt nu er lagt til rette for det Drama, som den yngre Stenalder er, og uden at kende det første forstaar man ikke det sidste.

De første Spor af Mennesker i Krejbjerg stammer fra den ældre Stenalder; i hvert Tilfælde de første, som kan nogenlunde tidsfæstes. I Hjerl Nor er fundet en Boplads, som slutter sig til Ertebøllekulturen. Da Bopladsen ligger ude i Vandet, kan den ikke undersøges ordentligt; men de opfiskede Flintesager viser dog, at den hører til denne Kultur. Da Landet her er hævet siden Litorinasænkningens Maksimum, og Bopladsen stadig ligger under Havoverfladen, maa det vel sige, at den maa være anlagt før Litorinasænkningens Maksimum (ca. 4000 A. f. Kr. eller maaske lidt senere).

Da den eneste mulige Maade, hvorpaa man nøjagtigt kan tidsfæste disse Fund fra Ertebølletiden, er gennem en geologisk Datering, skal jeg her saa kort som muligt gøre Rede for de Forudsætninger paa Egnen her, som

skyldes Litorinasænkningen og den efterfølgende Hævning.

Statsgeolog A. Jessen har undersøgt disse Forhold for hele Nordjyllands Vedkommende og gør Rede for Resultatet af sine Undersøgelser i „Danmarks geologiske Undersøgelser“, 2. R., Nr. 35. Hr. A. Jessen bygger sine Undersøgelser af Egnen her paa Maalinger af gamle Strandvolde, som han mener stammer fra Litorinasænkningens Maksimum. Disse Strandvolde ligger nu 4 m over Havet, og Aksel Jessen mener herudfra at kunne fastslaa, at Landet her siden Litorinasænkningens Maksimum er hævet fra 2,5 til 3 m, altsaa højest 9 Fod. Tænker vi os Tørvelaget paa Engene fjernet (de er dannet efter denne Tid — men derom senere) og lader Vandet stige de 9 Fod, vil Fjorden gaa ind over de nuværende Enge langs Gedbæk til omtrent der, hvor Sogneskallet mellem Krejbjerg, Oddense og Otting støder sammen. Langs Rødding Aa vil Fjorden naa omtrent ind til Hesthave. Krejbjerg var altsaa paa dette Tidspunkt en Halvø. At Fjorden i hvert Tilfælde langs Gedbæk har gaaet omtrent saa langt, viser Stenalderkortets Fund Nr. 133. Her lidt Nord for Broen over Gedbæk er ca. 3 Fod under Overfladen fundet en uddød Østersbanke. Den nuværende Overflade ligger ca. 5 Fod over Havoverfladen. Lader vi nu Fjordens Vand stige de 9 Fod og fjerner de 3 Fod Tørvejord, vil der staa 6—7 Fod Vand over Østersbanken, hvilket vel skulde være tilstrækkeligt til, at Østersen har kunnet leve her. At Østersbanken er fra den her nævnte Periode, viser Skaller af „*litorina litoria*“, som ligger mellem Østersskallerne.

I min Omtale af Engene og Skrænterne omkring Krejbjerg bemærkede jeg, at Skrænterne flere Steder saa ud som gamle Kystskrænter. Krejbjerg skulde saaledes i Litorinatiden ikke blot have været en Halvø, men en Ø. Det maa dog her bemærkes, at gamle Kyst-

skrænter og Skrænten ved Tunneldale ligner hinanden saa meget, at et uøvet Øje let kan tage Fejl. Noget andet er, at M. Reffsgaard mener at have fundet Skaller af „*Litorina litoria*“ i Engene hele Vejen rundt om Krejbjerg. Er det rigtigt, maa Krejbjerg jo have været en Ø i Litorinatiden. Jeg har imidlertid ikke haft Lejlighed til paa nuværende Tidspunkt at foretage de Undersøgelser paa Stedet, som en nærmere Konstatering af dette vil kræve, men jeg haaber senere at faa Lejlighed dertil. A. Jessens Undersøgelser og Undersøgelserne af Bopladsen i Hjerk Nor vil sikkert ogsaa kunne supplere hinanden, naar de bliver sammenholdt, men heller ikke her har jeg kunnet foretage de nødvendige Maalinger og Undersøgelser paa Stedet.

Af andre Fund fra ældre Stenalder skal nævnes Nr. 169, 181 og 199 paa Stenalderkortet. Det er smaa Bopladser eller Affaldsdynger med Fund af Flinteredskaber, som fører dem tilbage til Ertebøllekulturen, men ellers ikke kan tidfæste dem nøjere. De maa dog sikkert regnes for yngre end Bopladsen i Hjerk Nor. Endvidere kan nævnes Nr. 165. Bopladsen her er dog saa ødelagt af mange Aars Dyrkning, at intet sikkert kan siges. Alle disse Bopladser slutter sig til Ertebøllekulturen. Af Gudenaakulturen og Maglemosekulturen findes i Krejbjerg intet Spor. Dette er ogsaa meget forstaaeligt, da disse to Kulturer næsten udelukkende har afsat Indlandsbebyggelsen ved Søer, og dertil passer Lokaliteterne her ikke. Ertebøllekulturen er derimod en udpræget Kystkultur, netop passende til Egnen her.

Dermed er saa den ældre Stenalder forbi, og den yngre Stenalder begynder (ca. Aar 3000 f. Kr.). Dog ikke saaledes at forstaa, at forannævnte tre Kulturer nu forsvinder; Ertebøllekulturen og Gudenaakulturen fortsætter i hvert Fald ned i den yngre Stenalder. Naar alligevel Skellet mellem ældre og yngre Stenalder sættes

her, skyldes det, at der kommer noget mere og noget afgørende nyt til.

Det første Sted, man blev opmærksom paa dette nye, var i en Stenaldergrav ved Randers. Man fandt der et Lerkar af en Form, man ikke før havde set, og med saakaldt Snoreornamentik, det havde man heller ikke set før. Senere Fund andetsteds i Danmark, som kan dateres til samme Tid, har givet yderligere Oplysninger, saa man nu er klar over, at dette nye skyldes Indvandring af et nyt Folk i Danmark. Ikke en pludselig Storinvasjon, men en ganske langsom Indsivning af et nyt Folkeelement. At der ikke kan være Tale om en Kulturpaavirkning, viser Forandringerne og Udviklingen.

Det første Fund var som ovenfor sagt et Lerkar fra Randersegnen, hvorpaa der i Leret fandtes Indtryk eller Mærker af Snore. Lerkaret var rundbundet og altsaa ikke rigtig beregnet til at staa paa Jorden, snarere til at bæres. Paa samme fundne Kar er det tydeligt, at Mærkerne netop er fremkommet ved, at Karret er blevet baaret i et Snorenet, og paa større Kar har man fundet Øskner anbragt ved Karrets Bund til Støtte for dette Snorenet. Det maa have været et Vandrefolk, som har benyttet disse Kar, og da Vandrefolket bosætter sig, forandrer Karrene Form. De bliver fladbundede, saa de kan staa; Snoremærkerne indridses med en Pind (et godt Eks. paa, hvordan Ornamentik kan opstaa), og Øsknerne ved Bunden, som nu var i Vejen, rykker op mellem Hals og Skulder og bliver til Pynt. Ogsaa Flinteøkserne forandrer sig; de bliver større, bliver firesidede og slebne, alt sammen Forandringer, der gjorde dem stærkere og skarpere, med andre Ord, gjorde dem egnede til Træfældning, noget den ældre Stenalderes Økser slet ikke kunde bruges til. Det er Forvandlingen fra Vaabenøkse til Arbejdsøkse. Naar saa endvidere kan tilføjes, at man i disse Lerkar finder de første Aftryk af Korn, ja, saa er der vist ingen

Tvív om, at vi her staar over for Danmarks første Agerbrugere.

Paa Stenalderkortet vil det ses, at Bebyggelsen i Stenalderen væsentligt har samlet sig i tre Omraader, dog med spredt Bebyggelse ind imellem. Den største samlede Bebyggelse ligger i den højeste og bedste Del af Sognet, hvor nu Krejbjerg By ligger. Det andet Omraade er i Ginderup, paa Heden ved Møllerup Sø; Heden er nu beplantet. Mens Højene i Krejbjerg for det meste ligger over 105 Fods Kurven, ligger Gruppen i Ginderup lavere, mellem 30 og 60 Fods Kurverne, og altsaa paa daarligere Jord. Den tredje Gruppe ligger mod Nord i Sognet omkring Humlegaard. Gruppen her ligger paa Hede og daarlig Jord og er mere spredt end de to andre.

Tager man kun Hensyn til yngre Stenalder og sammenligner Fundene fra de tre Grupper med hinanden, bliver det Billede, man faar, omtrent det samme for alle tre Grupper. Tager man derimod hele Stenalderen, er der straks den Forskel, at i de to, Gruppen ved Humlegaard og Gruppen i Ginderup, er der ældre Stenalderbebyggelse altsaa Ertebøllekultur, mens denne Kultur mangler i den tredje Gruppe, Gruppen i Krejbjerg. Det er jo meget naturligt, da de to første Grupper ligger ved Vandet, mens den tredje Gruppe ligger inde i Landet, og Ertebøllebebyggelsen jo var en udpræget Kystbebyggelse. Det, der sker i Krejbjerg ved Begyndelsen eller lidt ind i yngre Stenalder, er altsaa, at Agerbrugerne kommer og bosætter sig ved de gamle Bopladser og desuden opretter en ny Bokreds inde i Landet. Dette tyder paa, hvad man ogsaa mener at kunne se andet Steds i Landet, at denne Tilflytning har været en fredelig Indvandring. Da de allerede boende Folk levede udelukkende af Jagt og Fiskeri, og de nye, delvis i det mindste, levede af Agerbrug, var der vel heller ikke saa megen Mening i, at de

skulde slaas om Pladsen, de kunde tværtimod lære af hinanden.

Kan man da være sikker paa, at det er nye Folk, der kommer her til Eggen; kunde det ikke lige saa godt være Ertebøllefolkene, der videreudviklede deres Kultur? Det eneste helt sikre Svar kan kun gives efter en Under-søgelse af Redskabs- og Vaabenfund, og de har ikke været tilgængelige for mig, men andre Ting tyder paa, at det er de nye Folk, som kommer. For det første den nye Bokreds i Krejbjerg. Det maa være Agerbrugere, som bor her, og man har intet Eksempel paa, at Ertebøllefolket har udviklet sig til Agerbrugere. En anden Ting er de nye Gravformer. Om Ertebøllefolkernes Gravskik ved man ikke meget. Man har fundet enkelte Skeletter i Af-faldsdyngerne, det er alt. I Agerbrugstiden kommer som sagt en ny Gravskik. Dog vist ikke saaledes at forstaa, at Agerbrugerne bringer den med sig; man kan nemlig først paavise den, efter at Agerbrugerne havde været her et Stykke Tid; snarere er det saadan, at den nye Dødeomsorg skyldes nye religiøse Forestillinger, og at disse nye Forestillinger kommer som en Kulturspredning uden Indvandring. Det er dog først og fremmest de nye Agerbrugere, som tager Skikken op.

Af de ældre Agerbrugerens simple Jordgrave kendes ingen Fund fra Krejbjerg, det nærmeste Fund ligger tæt Syd for Skive. Disse Jordgrave er dog saa vanskelige at erkende, at det, at ingen er funden, ikke behøver at betyde, at de ikke er der eller har været der. Den første Paavirkning af den ny Kultur er Dyssen. Heller ikke den kendes fra Krejbjerg. Dyssen havde det imidlertid lige modsat Jordgraven, den var alt for let at erkende. De store Sten, i det mindste den store Dæksten, laa helt fremme i Dagen, og store Sten var der f. Eks. i Middelalderen god Brug for til Kirkebygning. Maaske sidder de store Dyssersten fra Krejbjerg nu i Krejbjerg Kirke.

Dyssens Udebliven i Krejbjerg behøver altsaa ikke absolut at betyde, at den ikke har været der; men man kan paa den anden Side heller ikke benægte Muligheden af, at Agerbrugerne kan være kommet saa sent til Krejbjerg, at Dyssen var et overstaaet Stadium. Det næste Udviklingstrin, ældre Jættestue, er der nemlig. Denne sidste Tydning vil betyde, at Agerbrugerne skulde være kommet til Krejbjerg saa sent som 7—800 Aar efter, at de havde naaet Danmark eller omkring Aar 2300 f. Kr.

I Bokredsen ved Humlegaard findes ingen Jættestuer, men en Hellekiste fra Overgangstiden efter Jættestuetiden. I Bokredsen i Krejbjerg findes en Jættestue og en Hellekiste, og i Ginderup findes flere Jættestuer, hvoraf en er velbevaret og nu staar aaben.

Det, at de fleste Jættestuer findes i Ginderup-Bokredsen, kunde tyde paa, at Tyngdepunktet i Bebyggelsen i denne Periode har ligget i Ginderup. Dette vil da ogsaa passe godt sammen med, hvad man har iagttaget andre Steder, nemlig at de første Agerbrugere fortrinsvis valgte den daarlige Jord, dels fordi Skoven her var lettest at rydde, og dels fordi de med deres primitive Agerbrugsredskaber bedst kunde bearbejde den sandede Jord.

Den nye Gravskik kan som ovenfor nævnt ikke betragtes som noget fuldgyldigt Bevis for, at Agerbrugerne har bosat sig her, men Bebyggelsens Flytning bort fra Kysten og Bokredsen i Krejbjerg er vel ogsaa her Bevis nok. Som yderligere Bevis kan bruges Fund Nr. 117, et Motivfund af flere delvis slebne Flintøkser. Fundet maa betragtes som et Tegn paa Agerbrugernes Øksekultur. (Arbejdsøkse, ikke Stridsøkse).

Alle de øvrige Fund fra Stenalderen fortæller om den Katastrofe, som nu indtræffer for disse fredelige Krejbjergboer og for øvrigt for hele Jyllands Befolkning (først senere kom Turen til Øerne), nemlig en ny Indvandring. Mens den førømtalte Indvandring, eller rettere

Indsivning, synes at være kommet fra Øst (rimeligvis Sydvestrusland), og først er kommet til Øerne, kommer den nye Indvandring som en Bølge fra Syd og skyller op over Jylland. Det er aabenbart et Landfolk, de lader sig i det mindste i første Omgang standse af Limfjorden og vel ogsaa af Bælterne. Det er ogsaa Agerbrugere, men efter den Hurtighed, hvormed de breder sig, og efter de Egne, de aabenbart i første Omgang foretrækker, maa man sikkert tænke sig, at de mere lagde Vægten paa Kvægholdet end paa selve Jorddyrkningen. Maaske fører de Hesten med sig. Den næsten fuldkomne Mangel paa Bopladsfund fra disse Folk tyder i samme Retning. De har aabenbart ikke boet saa mange Aar paa et Sted, at de har faaet Tid til at afsætte saa tykke Lag, at de nu kan erkendes, især ikke i den første Tid. Det, man bedst erkender deres Ankomst paa, er deres Grave. Mens de allerede boende Folk har udviklet deres Grave til mægtige Fællesgrave, kommer nu pludselig Enkeltgrave og med et helt nyt Gravudstyr. Mens Jættestuefolket som de fredelige Folk, de var, ofte blev gravlagt med deres Arbejdsøkser, saa er det altid i disse nye Grave en Stridsøkse (Stenøkse), man faar med sig, og det turde sikkert være et Bevis paa, at denne anden Indvandring ikke gik saa fredeligt af som den første. Ser vi paa Bokredsen i Krejbjerg Sogn, viser Fundene tydeligt disse nye Folks Ankomst, men først maa lige fortælles lidt om disse Enkeltgrave.

Det første, der springer en i Øjnene, er den Pietet, som disse nye Folk viser over for deres Fjenders Grave. Mens man dog skulde vente at finde en vis Ærbødighed for de døde hos et Folk som Jættestuefolket med deres mægtige, næsten uforgængelige Grave, saa ser man ofte, at Jættestuefolket tømmer en hel Jættestue for dens Indhold af Skeletter og Gravgoods — smider det hele hen i et Hjørne eller helt uden for Gravkammeret for at skaffe

Plads til deres egne døde. Dette gør de nye Folk aldrig. De benytter nok de gamle Grave, men de lader altid smukt de, der allerede ligger der, ligge i Fred. Det almindeligste er, at disse nye Folk graver ned i de gamle Høje fra oven uden at berøre det allerede eksisterende Gravkammer og gravsætter deres døde i Midten af Højen over det gamle Gravkammer, og næsten aldrig mere end en Mand i hver Grav. Efter den Plads, Gravene indtager i Højene, har man delt dem i 4 Grupper: I Undergrave: Grave under Jordoverfladen og dækket af Høj. Højen maa da være opkastet over denne Grav, og man kalder ogsaa Graven for Centralgraven eller Primærgraven. II Bundgrav: Grav over en Undergrav eller lagt paa Jordoverfladen og Høj kastet op om den. Bundgraven kan altsaa enten være en primær Grav eller en sekundær Grav. III Overgrav: Graven, lagt midt i Højen over en anden Grav, er altid en sekundær Grav. IV Øverste Grav: Graven, lagt i det øverste af Højen over en Overgrav, er altsaa ogsaa altid en sekundær Grav.

I den ældre Enkeltgravstid er som før nævnt Gravgodset næsten altid en Stridsøkse. I yngre Tid skifter det, og det almindeligste Gravudstyr bliver nu Flintedolken eller Flintespydet, en tydelig Paavirkning af Bronzen, som nu nærmer sig Danmarks Grænser.

Ser vi paa de enkelte Bokredse i Krejbjerg Sogn, er Udviklingen klar. Ved Humlegaard har vi 1 Bundgrav med Stridsøkse og yngre Dolk og 3 Dolkegrave, altsaa tydeligt fra den yngre Tid. Bokredsen er aabenbart ved at miste i Betydning.

I Ginderup: 1 Grav med Stridsøkse, 1 med Dolk, 1 med Spyd og de 13 saakaldte Fattigmandsgrave.

I Krejbjerg Bokreds: 3 Bundgrave med Køller, 1 Bundgrav med Dolk, 1 med Stridsøkse, 1 Overgrav med Dolk og i Jættestuen en Dolk.

Tyngdepunktet bliver aabenbart nu flyttet fra Ginde-

rup, hvor de fleste Jættestuer fandtes, og til Krejbjerg, hvor nu de fleste Enkeltgrave findes. Overtallet af Bundgrave og Undergrave (maa rimeligvis fortolkes som Primærgrave), kunde tyde paa, at der ikke har været mange gamle Høje, som Enkeltgravsfolket kunde benytte, altsaa med andre Ord, at Bebyggelsen af Jættestuefolket ikke har været særlig stærk. Hertil maa dog bemærkes, at i en Del af de Høje, hvorpaa der ingen Oplysninger gives om Fund, har man i Toppen fundet Huller fyldt med store Sten, ofte flere Læs; det er muligvis Rester af Overgrave eller Øverstegrave. Grunden til, at Krejbjergbokredsen nu foretrækkes, kan maaske være den, at her, trods Skov, alligevel var bedre Græsgange til Kvæget end de andre Steder, Kvægavlen var jo det vigtigste for Enkeltgravsfolket.

Hellekisterne og Stenkisterne skal rimeligvis tydes som Minder fra en ny, men mindre Indvandring. Enkeltgravsfolket faar Hjælp fra deres Frænder fra Odereggen, denne Gang over Østdanmark, og hermed er det ude med Jættestuefolket. Man kan selvfølgelig ikke drage saa vidtgaaende Slutninger af de faa Fund i Krejbjerg, men Forholdene i hele Danmark tyder paa, at Jættestuefolkets Tid nu er forbi. Deres Kultur havde haft sin Blomstring og var i Forfald, inden Enkeltgravsfolket kom; Enkeltgravsfolket gjorde Ende paa den, og hermed nærmer Stenalderens Slutning sig.

Skal man ganske kort gøre op for hele Stenalderen, maa Resultatet blive følgende for Krejbjergs Vedkommende: Omkring Aar 4000 f. Kr., eller maaske lidt senere, Bebyggelse af Ertebøllefolket to Steder, nemlig Humlegaard og Ginderup. Mellem 3000 og 2500 f. Kr., eller lidt senere, Indvandring af Agerbrugere til Humlegaard og Ginderup, samt Oprettelsen af den nye Bokreds i Krejbjerg. Omkring Aar 2000 f. Kr. en ny ikke fredelig Indvandring af Enkeltgravsfolket i alle 3 Bokredse, og

efterhaanden Undertvingelse af Ertebøllefolket og Jættestuefolket.

Resultatet omkr. Aar 1500 f. Kr. ved Stenalderens Slutning bliver da, at der i Krejbjerg findes en Bebyggelse af Sejrherrer (Enkeltgravsfolk) og undertvungne (Ertebøllefolk og Jættestuefolk). Det er jo ogsaa netop denne Deling i en Herskerklasse og en Underklasse, vi finder i det næste store Afsnit af Danmarks Oldtid: Bronzealderen.

Det kan være vanskeligt at sige, hvor i Virkeligheden Stenalderen hører op, og Bronzealderen begynder. Selv om Overgangen til at bruge Metal i Stedet for Sten er et stort Kulturskifte, saa findes der intet Brud, der sker ingen Indvandring, kun en jævn Gliden over til noget nyt, samtidig med at man stadig holder ved det gamle, d. v. s., man finder Bronzeredskaber og Vaaben i den sidste Del af Stenalderen, og man finder Stenredskaber og ogsaa Stenvaaben langt ned i Bronzealderen. Der er dog god Mening i at sætte Bronzealderens Begyndelse til omkring Aar 1500 f. Kr. I de sidste Par Hundrede Aar før denne Tid trækker Befolkningslejringen sig i Lave. Enkeltgravsfolket vinder endeligt Overtaget, og der skabes rimeligvis igen Ro og Orden.

Saa staar da Danmark omkring Aar 1500 f. Kr. parat til at modtage det nye med en ung kraftig Herskerklasse med Udviklingsmuligheder og med en Haandværkerstand til Raadighed, som gennem flere 1000 Aars Arbejde med Flinten havde opøvet sig til stor haandværksmæssig Snilde. Intet Under, at Bronzealderkulturen intet andet Sted i Europa naar en Højde som netop her i Danmark til Trods for, at vi maatte skaffe os Materialet udefra. Det er da med det samme givet, at der maa udvikle sig en rig Handelsvirksomhed, det blev Herskerklassens Sag — og visse Ting tyder paa, at Handelen netop i den følgende Tid indtager en førende Plads paa Agerbrugets

Bekostning (Mangelen paa Boplads). Vi saa jo ogsaa i Stenalderen, at Enkeltgravsfolkets Indvandring ikke betød noget Plus for Agerbruget, og da Enkeltgravsfolket bliver de herskende i den følgende Tid, er det vel ogsaa kun rimeligt, at dette Forhold stadig spores.

Før jeg gaar over til at omtale Krejbjergs Bebyggelse i Bronzealderen, skal jeg gøre nogle Bemærkninger til Bronzealderkortet. Saa godt som alle de Numre, der er paategnet dette Kort, er Høje. Ved en Del af disse Punkter er der tillige sat et Kryds, det betyder, at der her er gjort Bronzealderfund. Resten af Højene er ikke undersøgte. Fundene fordeler sig saaledes:

Krejbjerg: 82 b, 88, 93, 119, 120, 121, 122, 130, 138. I alt 9 Fund. Ginderup: 25, 39 a, 110, 136, 152, 153, 156, 162, 174. I alt 9 Fund. Humlegaard: ingen Fund.

Skulde man bygge alene paa Fundene, maatte man opgøre Resultatet saaledes, at Bokredsen ved Humlegaard nu er forladt, og Bokredsene i Krejbjerg og Ginderup er lige stærke. Jeg tror dog, dette Resultat siger for lidt, og Fejlen er, at Fundene er for faa og tilfældige, de er ikke Resultatet af en planmæssig Undersøgelse. Kan man da bruge de uundersøgte Høje med nogen Sikkerhed? Bygge noget bestemt paa de ikke undersøgte Høje kan man selvfølgelig ikke, men jeg mener dog, at man har Lov til at udlede visse store Træk og Linjer ud fra disse Høje. Jeg skal nærmere begrunde hvorfor.

Det er saaledes med de danske Gravhøje, at de er bygget dels i yngre Stenalder og dels i Bronzealderen, men meget faa i Jernalderen. Paa de to Kort over henholdsvis Stenalder og Bronzealder er afsat alle Høje i Krejbjerg, og Spørgsmaalet er da, om Fordelingen paa de to Kort er rigtig. Her maa da først gøres opmærksom paa, at man i Almindelighed er enig om, at den største Part af Danmarks Gravhøje er bygget i Bronzealderen, saa rent tal-mæssigt kan der ikke rettes nogen Indvending mod For-

delingen. For det andet kan der af den øvede i Højenes rent ydre Opbygning skelnes mellem de to Tidsafsnits Høje. Fordelingen her er foretaget af Marinus Reffsgaard, Braarup. Endelig kan nævnes, at de fleste af de paa Stenalderkortet opførte Høje var bestemte. Der kan ogsaa peges paa de mange Bundgrave fra yngre Stenalder. Enkeltgravsfolket brugte som før nævnt for det meste allerede eksisterende Høje og anlagde deres Grave som Overgrave og Øverstegrave. Rigeligheden af Bundgrave kunde altsaa tyde paa, at der ikke var mange Høje, da Enkeltgravsfolket kom.

Selv om man altsaa ikke i Enkeltheder kan stole paa

Kortet, mener jeg, at ovenstaaende viser, at det i store Træk er rigtigt, og det er jo kun de store Træk, vi her har Brug for.

Kortet synes altsaa at sige, at Bokredsen ved Humlegaard er, om ikke forladt, saa dog stærkt reduceret. Dette kunde synes underligt, da der netop her skulde være gode Muligheder for Skibsfart. Mangelen paa Høje er dog ikke til at komme uden om, Bokredsen bliver forladt. Der kan gives den Forklaring, at Handelen her ind gennem Lysen Bredning er gaaet til den anden Side op gennem Harre Nor. Her i Sognene Vile og Nautrup findes nemlig en rig Bronzealderbebyggelse. Dette kan vel forklare noget, men ikke alt. Paa den anden Side har Bokredsen i Ginderup et stort Opsving, mere end Krejbjerg Bokredsen har. Hvorfor? Det kan ikke være af Hensyn til Landbruget. Bokredsen i Krejbjerg i Jættestuetiden viser, at de nok kunde dyrke denne Jord. Jorden her er bedre end Jorden i Ginderup, og selv om der vel nok har været tættere Skov i Krejbjerg end i Ginderup, saa kunde Skoven med de Redskaber, de nu havde, ikke virke afskrækkende. Nej, Forklaringen maa sikkert være en anden, nemlig Handelen. Af et Kort over hele Jyllands Bebyggelse vil det ses, at Bebyggelsen i Jylland væsentlig samler sig i to Omraader, nemlig ved Vandskellet paa Grænsen mellem Morænelandet mod Øst og Hedefladerne mod Vest, altsaa paa de Steder, hvor Vandløb og Skov lagde de færreste Hindringer i Vejen for Samfærdsel. Sammenholdt med det, vi kan vide om Handelens Opsving, viser det, at her gik en af Handelsruterne mod Syd.

Et andet Bebyggelsesomraade er Thy, Mors og Vestalling, altsaa det vestlige Limfjordsland. I det vestlige Limfjordsland var Handelsvaren sikkert Rav. Handelen har været Søhandel, og Ruten har gaaet ud ved Thyborøn, langs Jyllands Vestkyst og videre op ad Elben. Krejbjerg har altsaa haft Del i denne Søhandel, men det ene-

ste Sted, Bebyggelsen naar i Nærheden af Vand, er her i Ginderup ved Mollerup Sø. Engene mellem Søen og Fjorden er da ogsaa saa lave (3—4 Fod), at Fjorden, om de senere dannede Lag blev fjernet, den Dag i Dag vilde staa i aaben Forbindelse med Søen. Der er altsaa intet i Vejen for, at Handelen har gaaet den Vej. De havde vel ingen Rav at sælge i Krejbjerg, men man maa heller ikke tænke sig, at det var den eneste Handelsvare, selv om det nok var den vigtigste.

Egentlig behøver de mange flere Høje i Ginderup ikke absolut at betyde en tilsvarende stærk Overvægt i Bebyggelse, det vil kun Bopladsfund kunne bevise, og der er kun fundet een Bronzealderboplads i Krejbjerg (som før nævnt er Bronzealderboplads sjældne). Den ovennævnte Handel har sikkert givet (Bronzealderbokredsen) Ginderupbokredsen en Overvægt, men der er et andet Forhold, som kan have spillet ind, selv om det ikke kan bevises. Man maa jo som før nævnt ikke tænke sig, at Agerbruget helt har været lagt paa Hylden i de 1000 Aar, Bronzealderen varer, det staar bare til dels i Stampe, og vi ved meget lidt om det, da det var Underklassens Sag, mens Højene og Fundene først og fremmest giver Besked om Herskerklassen. Herskerklassen har dog sikkert ikke kunnet leve af Handelen alene, men har ogsaa nydt godt af de andres Agerbrug. Der kan altsaa godt paa den gode Jord i Krejbjerg have været en stærkere Bebyggelse end de efterladte Spor tyder paa. Endelig maa der ogsaa gøres opmærksom paa, at Bronzealderhøjene blev bygget af Overfladejord. Mulden skulde skrælles af et antageligt Stykke, for at en Høj kunde bygges, og saa var Jorden ikke meget bevendt til Agerbrug bag efter. Bronzealderhøjene i Krejbjerg Bokredsen ligger paa den allerede i Stenalderen dyrkede Jord, der maa vel saa have været Skov omkring Bokredsen. Jeg synes ikke, der er noget i Vejen for at tænke sig, at et

Folk, der kunde skabe en Kultur som den danske Bronzealderkultur, ogsaa var i Besiddelse af saa megen sund Fornuft, at de hellere byggede deres Grave af og paa den nærliggende daarlige Jord, end de ødelagde den Jord, som de selv til dels skulde leve af.

Selv med de Forbehold her er taget, maa det siges som det mest sandsynlige, at Ginderupbokredsen har Overtaget i Bronzealderen, det er ogsaa det mest naturlige, da Hovedvægten ligger paa Handelen og ikke paa Agerbruget.

Det er aabenbart den højereliggende Jord, der foretrækkes til Gravplads og vel ogsaa til Boplads. Næsten alle Højene ligger højt med vidt Udsyn; det er dog næppe saa meget for at se, som for at blive set. De vilde vel ogsaa have været mere mærkeligt, om Bronzealderfolket havde bygget saa mægtige Mindesmærker, som Gravhøjene er, paa et Sted, hvor ingen kunde se dem.

Man deler almindeligvis Bronzealderen i to Afsnit: ældre og yngre Bronzealder. Naar jeg ikke her har skelnet mellem disse to Afsnit, er Grundene flere. Det, der danner Skellet mellem ældre og yngre Bronzealder, eller rettere det, man har valgt til at danne dette Skel, er Overgangen til helt at bruge Urnegrave, og dette har selvfølgelig ikke sat Spor i Bebyggelsen. Det er gennem hele Bronzealderen det samme Folk, de samme Vilkaar og derfor ogsaa den samme Kultur, selv om der selvfølgelig finder en Udvikling Sted. Der er ingen terrænmæssige Forandringer af Betydning, heller ikke saadanne klimatiske Forandringer, at det kunde sætte tydelige Spor. Jeg har heller ikke haft Fundmaterialet til Raadighed, saa jeg derudfra kunde sætte noget Skel, men som sagt, Forandringerne har sikkert heller ikke været store.

Ligesom Stenalderen glider jævnt over i Bronzealderen uden noget Brud eller klart Skel, saaledes findes der heller ikke noget Brud mellem Bronzealderen og dens

Fortsættelse: Jernalderen. Der er dog et større Skel her, end der var mellem Stenalder og Bronzealder. Mens Bronzealderen er en rig Tid, er den første Del af Jernalderen en afgjort fattig Tid; dette skyldes flere sammenstødende Aarsager.

Almindeligt sætter man Skellet mellem Bronzealder og Jernalder ved ca. Aar 400 f. Kr. og regner saa med, at Jernalderen varer til den historiske Tids Begyndelse omkring Aar 1000 e. Kr., altsaa ca. 1400 Aar, eller endnu længere end fra den historiske Tids Begyndelse og op til vore Dage. Hele Perioden deles i 4 Afsnit, saaledes at Tiden til Kr. F. benævnes keltisk Tid, de følgende 400 Aar romersk Tid, og Tiden fra ca. 400 til ca. 800 e. Kr. benævnes germansk Tid, alt efter de forskellige Kulturpaavirkninger udefra. De sidste 200 Aar kaldes for nordisk Tid eller Vikingetiden.

I de første 400 Aar af Jernalderen er det som sagt den keltiske Paavirkning, der er den dominerende; Kelternes Hjemstavn var det sydlige og sydvestlige Tyskland. De breder sig i denne Periode over hele Mellem-europa, uden dog vist nogensinde at udstrække deres politiske Magt saa langt mod Nord som til Danmark. Betydning for Danmark faar de gennem deres kulturelle Paavirkning og maaske ikke mindst ved, at de overskærer Handelsvejene fra Syd til Nord. Gennem hele Bronzealderen havde der som før nævnt været en livlig Handel mellem Nord og Syd; denne Handel standses nu næsten helt, derfor er den første Del af Jernalderen i Danmark saa fattig. Først da vi selv lærer at udvinde Jernet og bliver selvforsynende, bliver der igen rigere Tider i Landet.

Et andet Forhold, som gjorde sit til at gøre den ældre keltiske Tid fattig, er den Klimaforværring, som indtræder ved Overgangen mellem Bronzealder og Jernalder. Vejret bliver koldere og især fugtigere. En saadan Klima-

ændring maatte faa stor Indflydelse paa et Folk, der som det danske Folk levede i nøje Tilknytning til Naturen. Fattigdommen paa Fund fra denne Tid, især i Østdanmark, kunde ogsaa tyde paa, at en Del af Befolkningen fandt Vilkaarene for daarlige og forlod Landet. At andre blev og indrettede sig efter de nye Levevilkaar, viser Fundene fra Jylland. Fundene fra Tiden 200 til 0 af Buksedragt, Stalde i Husene, Løvkniiven og Leen, viser tydeligt, at det allerede den Gang gjaldt, at „Jyden han er stærk og sejg“. Kampen blev taget op og vundet.

Endnu et Forhold bør nævnes her. Stednavneforskningen regner almindeligt med, at vore ældste Stednavne stammer fra yngre keltisk Tid, og at de skyldes en Ind-

vandring. Jeg skal senere vende tilbage til Spørgsmaalet og her kun kort bemærke, at der ikke i det arkæologiske Materiale kan findes tilstrækkelig Begrundelse for den Antagelse, at der skulde være sket en Indvandring paa dette Tidspunkt.

I Krejbjerg findes ingen sikkert daterede Fund fra keltisk Tid. Dette kan ikke forundre særligt, naar man tager i Betragtning, at Fundene er faa fra hele Danmark, og det vil sikkert være forhastet straks at drage den Slutning, at Krejbjerg altsaa har været ubeboet. Mangelen paa Beviser for Bebyggelse kan dels skyldes den almindelige Fattigdom, og dels kan det skyldes, at de foreliggende Fund ikke er tilstrækkeligt undersøgte. Jeg skal her ganske kort nævne de forskellige Fund i Krejbjerg fra Jernalderen.

Fra keltisk Tid findes ingen Fund. Dog kan maaske Kortet Nr. 176 regnes til denne Tid; det er en Grav under Tuehøj. Den er dog ikke sikkert dateret.

Fra romersk Jernalder er Nr. 114 (en Grube, rimeligvis en Offergrube) og 183 (et Lerkar). Fra germansk Jernalder: Nr. 73 (Lerkar) og 93 (et Gravfund med Guld-ring).

Af de udaterede Fund er 112 en Stenlægning (Vade-Sted), 115 og 202 Brandpletter (Grave?), 116 Lerkar med brændte Ben. 129, 149 og 150 Kulturlag. 139, 140 og 141 Hustomter. 179 Volde. 182 ca. 20 Brandgrave. 204 Lerkar.

Som det vil ses, er det sikkert daterede Fundstof ikke meget oplysende og kan intet sige, hverken om Bebyggelsens Størrelse eller Sted. Interessantest er i denne Forbindelse Kulturlagene og Hustomterne, men de kan altsaa kun vise, at der har været Bebyggelse i Jernalderperioden, ikke hvornaar eller hvordan. Om de tre Hustomters Beliggenhed kan siges, at de ligger paa den høje og tørre Jord, men trukket ud til den vestlige Rand, saa der har

været vidt Udsyn over det lavere og fugtigere Neder-Ginderup. Ogsaa de tre Kulturlag ligger ud mod Randen af den højere Jord. Mon det ikke skulde betyde, at den indenfor højereliggende Jord har været dyrket, mens den lavere Jord har ligget hen som Skov? Ogsaa de øvrige Fund (114, 115, 116, 204 o.s.v.) ligger fortrinsvis trukket bort fra det indre af den gode Jord.

Man vil af Kortet endvidere se, at Bebyggelsen i Jernalderen aabenbart forlader Ginderup, som i Bronzealderen viste Tegn paa meget stærk Bebyggelse. Er min Teori om, at Bebyggelsen her i Bronzealderen skyldes Handelen rigtig, er der saadan set ikke noget mærkeligt i det, da denne Handel jo nu hører op. Et andet Forhold, som kan have arbejdet med paa Bebyggelsens Flytning til Krejbjerg, er Klimaforværringen. Dels skulde der sikkert nu med det karskere Verjlig bedre Jord til for at gøre Agerbruget virkelig lønnende, og dels breder Lyngen sig nu. Det er sikkert nu paa denne Tid, at Lyngen mange Steder faar det endelige Overtag over Skoven. Kampen havde staaet paa længe, nu kommer det daarligere Klima Lyngen til Hjælp paa samme Maade som det hjælper Bøgen til dens Sejr over de andre Skovtræer.

Jeg nævnte under Bronzealderen, at der muligvis var aabent Vand fra Limfjorden og ind til Møllerup Sø paa dette Tidspunkt, og at Tørvelagene omkring Krejbjerg altsaa skulde være yngre end Bronzealderen. Der er ikke foretaget Pollenanalyser af Mosen, saa noget sikkert kan ikke siges, men Fund Nr. 112 tyder i den Retning.

Fund Nr. 112 er som tidligere nævnt en Stenlægning — muligvis et Vadested over Engen. Man blev opmærksom paa Stenlægningen i 1930 ved Pløjning, idet en Del store Sten blev pløjet op. Ved Gravning blev flere Sten fundet, og Folk fra Nationalmuseet foretog en Undersøgelse. I ca. 1 m Dybde under Tørvelag fandt man en Stenlægning af store flade Sten. Er Bestemmelsen til

Jernalderen rigtig, maa de overliggende Tørvelag altsaa været dannet efter Jernalderen. Det maa dog bemærkes, at Stenene laa paa en Tange, som strakte sig ud i Engen, saa Tørvelagene paa begge Sider af Stenlægningen gik dybere. Antagelsen af, at det meste af Tørven omkring Krejbjerg er vokset frem efter Klimaændringen i Jernalderens Begyndelse, falder da ogsaa godt i Traad med den Vækst i vore Moser paa denne Tid, som man paa andre Steder har kunnet iagttage.

Jeg har i min Beskrivelse udelukkende benyttet arkæologisk Stof til Bevis for Bebyggelse, og derefter, naar Bebyggelsen var bevist, har jeg saa godt, jeg kunde, paavist hvorledes geologiske og klimatiske Forhold har præget og bestemt Bebyggelsen, og jeg mener, at det er den eneste farbare Vej i denne Periode af Danmarks tusindaarige Historie. Det viste sig desværre, at dette Bevismateriale tildels svigtede i den sidste Periode, Jernalderen; svigtede af to Grunde, nemlig dels fordi Materialet var for daarligt undersøgt, og dels fordi det forekom for sparsomt. Tiden vil forhaabentlig raade Bod paa begge disse Mangler, i hvert Tilfælde paa den første. Jeg har allerede paapeget, men gør det her igen, at Fundfattigheden i Jernalderen ikke behøver at betyde, at der sker en Affolkning. Fundenes Udebliven forklares let paa anden Maade; man behøver bare at tænke paa Gravskikken, paa hvor let Højene kan erkendes, mens det kan være næsten umuligt at erkende Jernaldergrave, og Hovedparten af det arkæologiske Materiale er jo netop Gravfund. Mangelen paa Rigelighed i Fund i Krejbjerg er da heller ikke noget for Krejbjerg karakteristisk, det gælder hele Landet, ja, Fund findes vel endog rigeligere i Krejbjerg end de fleste andre Steder, der er jo f. Eks. ikke mindre end tre Hustomter i Krejbjerg Sogn.

Der kunde for Jernalderens Vedkommende være Tale om et andet Bevisstof end det arkæologiske, nemlig et

sprogligt Bevisstof: Stednavnene. Stednavnene er dog for det første vanskelige at benytte med Resultat over saa lille et Omraade som et Sogn, og for det andet tror jeg, man skal være forsigtig med at bruge dem bebyggelses-historisk. Jeg har allerede nævnt, at der i Arkæologien ikke findes noget fuldgyldigt Bevis for den Indvandring, som flere Sprogmand lægger til Grund for disse Stednavne. Hvorvidt der er sket en Indvandring til Danmark omkr. Aar 200 f. Kr., faar foreløbig staa ubesvaret hen; det kan kun Arkæologien og Stednavneforskningen svare paa, men ikke som de hidtil har prøvet, hver for sig, kun ved at hjælpe hinanden. Men selv om man gaar med til en delvis Indvandring, og overvældende kan den vel ikke være, naar den ikke har sat sig dybere Spor i Arkæologien, saa vil Stednavnene jo kun give Oplysninger om den Bebyggelse, der findes der, hvor denne Indvandring fandt Sted, medens der udmærket godt kan have været tæt bebyggede Egne, hvor den nye Navnemaade ikke kom i Brug; Stednavnene vil altsaa kun give halv Besked. Man maa selvfølgelig ikke ganske se bort fra de forudgaaende 4—5000 Aar og betragte Danmarks Bebyggelse som nybegyndt omkr. Aar 200 f. Kr. Det synes jeg, man gør, naar man som H. V. Clausen i Afhandlingen „Studier over Danmarks Oldtidsbebyggelse“ (Hist. Aarb. 1916), fremstiller et Bebyggelseskort alene paa Grundlag af Stednavne. Han inddeler Landet i gammelt Skovland, gammelt Torpland og Landet med de gamle Stednavne, som har en af de karakteristiske Endelser, som Stednavneforskningen bygger sine Dateringer paa. Han tager her overhovedet ingen Hensyn til den Bebyggelse, som findes uden for dette snævert afgrænsede Stednavneudvalg. Af Sallings Sognavne kan f. Eks. kun Halvdelen komme ind under H. V. Clausens Udvalg; den anden Halvdel lades helt ude af Betragtning, skønt en Del af dem rent sproghistorisk kan føres tilbage til samme Tid,

som de af ham benyttede Navne. Dette vil selvsagt give et falskt Billede. Et andet Forhold kan ogsaa gøres gældende. Endelsen -bjerg i Navnet Krejbjerg hører ikke til de karakteristiske Stednavneendelser, H. V. Clausen kan derfor ikke bruge Navnet, og Krejbjerg faar saa paa hans Kort Betegnelsen: Skovland, og det paa Trods af, at Krejbjerg har været bebygget i de 3—4000 Aar, der ligger umiddelbart før den her omtalte Periode. Ogsaa Sognet Nautrup betegnes som værende Skovland, skønt Stedet her i Bronzealderen synes at være ikke blot tæt, men ogsaa overordentlig rigt bebygget (faa Steder i Danmark er der fundet saa meget Ringguld som her). Selv om man tager tilbørligt Hensyn til Bebyggelsesforskydninger ved Klimaændringer omkring Aar 400 f. Kr., er en saadan Udvikling dog vist utænkelig; Eksemplet Krejbjerg synes da ogsaa at modbevise det.

Endnu et Forhold kan anføres. Som det vil ses af min Kortskitse, findes der flere Stednavne i Krejbjerg Sogn. I Udkanten af Sognet ligger Bebyggelserne Buksager, Ginderup og Nørreandrup. Intet i disse Navnes Form forbyder, at man betragter dem som Stednavne med karakteristiske Stednavneendelser, -torp og -ager. Er denne Bestemmelse rigtig, skulde de være dannet omkring Aar 1000. Jeg gjorde opmærksom paa i min Indledning, at Bebyggelsen i Krejbjerg paa et vist Tidspunkt (maaske omkr. Kr. F.) synes at samle sig paa den gode Jord i selve Krejbjerg, for derfra igen senere at brede sig ud over den daarligere Jord. At disse Nybebyggelser, i hvert Fald for Buksagers og Ginderups Vedkommende, sker fra Krejbjerg, synes jeg ikke, der er nogen Grund til at tvivle paa. For Nørre-Andrups Vedkommende kan der være større Grund til Tvivl, da Nørre-Andrup som allerede nævnt paa en Maade ikke hører med til Omraadet Krejbjerg. Det sandsynligste er dog, at ogsaa denne Nybebyggelse sker fra Krejbjerg. Var

den udgaaet f. Eks. fra Oddense, vilde man vel ikke anbringe Gaardene helt nede ved Gedbæk paa den Ende af Marken, der ligger fjernest fra Moderbygden. Det, at Gaardene ligger helt ned mod Gedbæk, mens et bredt Bælte mellem Nørre-Andrup og Oddense lades ubebygget, tyder dog paa, at Krejbjerg er Moderbygden. Har Krejbjergbygden saaledes omkring Aar 1000 været saa kraftig, at det var nødvendigt at udskille ikke mindre end tre Nybebyggelser, saa kan det ikke have været det bare Skov, som H. V. Clausen vil gøre det til. Nej — der var i Krejbjerg en Bygd — maaske nok med Skov omkring, men det maa man vist tænke sig, der var omkring alle Bygder paa denne Tid.

Som det vil ses, er det ikke meget, der kan siges om Krejbjergs Bebyggelse ved Hjælp af Stednavnene. Een af Vanskelighederne er som sagt, at Omraadet er for lille til en saadan Undersøgelse, men selv om man tager hele Salling med i Undersøgelsen, vil man ikke naa stort bedre Resultat. Navnet Krejbjerg hører ikke til de Stednavne, som ad sproghistorisk Vej kan dateres til nogen bestemt Tid, og det bringer jo straks Vanskeligheder; første Gang, Krejbjerg nævnes i skriftlige Kilder, er, saa vidt jeg har kunnet efterspore, omkring Aar 1400.

Den nøjere Beskrivelse af Bebyggelsen i Krejbjerg i Tiden fra lidt før Kr. F. og til omkring Aar 1000 maa da vente, til det arkæologiske Materiale fra denne Tid bliver nøjere Undersøgt.

Som Grundlag for omstaaende Beskrivelse er først og fremmest læst Johannes Brønsted: Danmarks Oldtid. Det for Krejbjerg specielle arkæologiske Stof er taget dels fra Dr. H. Kjærs Indberetning til Nationalmuseet over jordfaste Oldtidsminder i Krejbjerg Sogn (afsluttet 1910) og dels fra M. Reffsgaards Indberetning til Nationalmuseet til Supplering af Dr. H. Kjærs Indberetning. Disse Indberetninger foreligger kun i Manu-

skript og er laant paa Nationalmuseet. Af andre Kilder kan nævnes A. Jensen: Stenalderhavets Udbredelse (D. g. U., II Række, Nr. 35), „Studier over Danmarks Oldtidsbebyggelse“ af H. V. Clausen (Aarb. for nordisk Oldkyndighed 1916) samt S. Aakjærs Artikel i Hjemstavnsbogen for Viborg Amt.

Hr. Kristen Moustens Kritik av Magister H. V. Clausens „Stednavnestudier“ er fuldkommen hjemlet. Hvor for-tjenstfulde end H. V. Clausens Studier er, så bygger de dog på et for snævert Grundlag. — Det er aldeles forfejlet at frakende et Navn som Krejbjerg høj Aldersmulighed og dekretore, at det dærav dækkede Omraade til sildig Tid skal have været „Skovland“. Typen -b j e r g, -b o r g hører netop til de aller ældste, der kan påvises, fuldt jævnbyrdig med -h e i m og -i n g. (At -b j e r g skifter med -b o r g seer vi ved Wibiærg, nu Viborg). Jfr. Hærnborg, nu Hindborg, Herredscentrum, åbenbart viet til Frugtbarhedsgudinden Hörn, og Ulburg, Herredscentrum, viet til Lysguden Ull. Vi har samme Element i klassiske Stednavne som Teutoburg, Aski-burg fra 1.—2. Årh. e. Kr., og det genfindes på Keltisk som -b r i g a; kelt. Langobriga i Spanien = vestjysk Longburgh (Lomborg). Se min skematisk Fremstilling av Udbredelsen av Typer som -b j e r g, -b o r g, -h e i m, -i n g og Kortetyper, „Vor Folkegruppe Gottjod“ S. 292. — En anden Type, som H. V. Clausen ikke har ænset, er Kortetyper, — den, som jeg i vor Årbog 1915 for Løjer har kaldt „Korthornsracen“. Jfr. mit Skrift „Danske Stednavne fra Arilds Tid“. Den savnes nu tilfældigvis i Krejbjerg Sogn, men møder os strax østen-, norden- og søndenfor det i Hargæ, Vile, Lime. I Sal-ling og Fjendsherred ligger alle de vigtigere Korttypenavne på søfartsmæssig fremtrædende Punkter: Hargæ ved den dybt indskårne Hargæ Vig, Herredscentrum, eengang Sal-ling Hovedhelligdom (h a r g = Helligdomshøj); Vile paa Næsset nord for Vigen; Lime på den Halvø, der ender med

Næsset Kås (Korttypenavn); Selde ved Vigen overfor Øen Fur (Korttypenavn); Skive ved Skive Fjords Bund og Skive Ås Munding; Hald på Fjendsherreds fremspringende Halvø. Disse Punkter svarer nøje til den livlige Handelsvirksomhed, som Hr. Kristen Mousten forudsætter i Bronzealderen. — Ved Nautrup går Stednavnetype og Oldfund hver sine Veje. H. V. Clausen taxerer Typen -torp lavt med Hensyn til Aldersrang, mens Oldfundene dærimod vidner om gammel Bosættelse. Hær må man sige: hver har Ret på sin Måde. Oldfundene kan ikke iyve; der må have været gammel Bosættelse. Men på den anden Side har H. V. Clausen Ret i at sætte Torpnavnene som unge, — de optræder jo hyppig på vore Vikingeboplads i England. Hær er der ikke andet at gøre end at sige: Oldfundene viser umiskendelig gammel Bosættelse; men denne må senere være tyndet ud, og Torptypen Nautrup vidner da om en ny bosættende Indsats i yngre Tid. Hvorfra denne Indsats er kommen, kan vi også tydelig vise. Sallings to eneste Torpsogne Nautrup og Durup er Kolonier fra Morsø, hvor Torptypen er ret stærkt udbredt (5 Torpsogne), udgaaende fra Øens stærke Levbosættelse, der er kommen did fra Østdanmark. Hvad nu angår Ginderup og Andrup indenfor Krejbjerg Sogn og Spøttrup, Mollerup, Ejstrup, Nittrup tæt udenfor det, så veed vi nu fra Hr. Kristen Mousten, at det ved Ginderup forholder sig nøjagtig som ved Nautrup, blot at Ginderup ikke har opnået Sognebys Rang: der har allerede været Bosættelse i ældre Stenalder, men senere er der sket et Slip, og så har Torpbosættelsen Ginderup gjort en ny Indsats. Eller også, — den Mulighed må vi også regne med: Torpbosættelsens Foregangsmænd har bragt den gamle Bygds Navn til at gå i Glemme. Således vil det stille sig i Reglen: Arkæologiens Vidnesbyrd er det grundlæggende, Stednavnene træder kun udfyldende til. — På den anden Side, helt dødsens sikre kan vi ikke være på Oldfundenes Vidnesbyrd, et uheldigt Tilfælde kan have skyllet dem bort. Medens dærimod visse Stednavne ved deres Indhold, Plads og Rang i Landskabet hævder sig selv uden ledsagende Oldfund. Tag f. Ex. Hargæ, det nuværende Harre. Jeg sætter, at den anselige Højgruppe, jeg kender tæt ved Byen, var forsvunden etc.; alligevel vilde Navnet hævde sig: ved Indhold — „Helligdomshøje“ —, ved Plads opad det vigtige Farvand Harre Vig, ved Sognerang, ved Herredstingstedes Rang. Eller tag et hvilkensomhelst Levnavn, — Roslev,

Grinderslev, Frammerslev; siger det ikke højt og tydeligt til os: jeg tilhører Skjoldungtiden, jeg hører til et socialt og organisatorisk banebrydende Sæt Navne? — Det gælder da om på skønsum Måde at forlige Arkæologiens og Stednavnernes Vidnesbyrd. Jeg tror, at Hr. Kristen Moustens Undersøgelse viser den rette Forståelse av dette Krav.

Gudmund Schütte.

Skive Havns Forhistorie III.

Af Bogholder P. Schou, Skive.

Lilienskjold tager fat igen.

Efter de sagkyndiges Møde d. 15. Juni 1860 laa Havnesagen saaledes, at Ministeriet ikke syntes at ville gaa med til at anlægge en Havn ved Bleghaven, men derimod ønskede den anlagt ved Krabbesholm, hvad man i Skive ikke fandt tilfredsstillende. — Desuden var Løsningen vanskeliggjort ved Ministeriets Vægning ved at gaa med til, at de Skibe, der lossede inden for $\frac{1}{6}$ Mils Grænsen, skulde svare Afgift til den forventede Skive Havn.

Officielt var Sagen udsat, til Pladsen for Jernbanestationen var blevet endelig fastlagt ved Lov. Da dette var sket, tog Toldforvalter Lilienskjold Initiativet til en ny Henvendelse fra Havnekommissionen til Indenrigsministeriet, hvori Kommissionen udtalte „Haab om, at Jernbanelovens Vedtagelse ogsaa vilde virke fremmende paa det længe attraaede Havneanlæg“.

Over for Ministeriets Uvilje imod $\frac{1}{6}$ Mils Grænsen argumenterede Lilienskjold saaledes:

„men derved maa et Havneanlæg, navnlig af det Omfang som det tilsigtede, ansees Skive Commune umuliggjort, saaledes som alt udtalt ..., thi Byens for Tiden brugende Ladeplads ved Krabbesholm (Resen Sogn) er beliggende næsten lige ved det Sted, hvor efter Projektet den til Byens Havn hørende Canal skulde udmunde i Fjorden, og det er aabenbart, at Mange navnlig under gunstige Veirforhold ville losse og lade ved bemeldte Ladepladser for at spare Havneafgif-

terne, idet den til Krabbesholms Eier nu svarende Pladsafgift selvfølgelig kun er en ringe Afgift ved Siden af Afgiften til en med betydelige Bekostninger anlagt Havn.

Det er maaske ... næppe andet Sted Tilfældet, at en hidtil brugt Ladeplads fremdeles kan benyttes lige ved Siden af en ny anlagt Havn, og disse herværende ganske særegne locale Forhold vilde altsaa medføre, at Havneindtægterne bliver aldeles uberegnelige, naar Havnen saaledes skulde concurrere med den gamle Ladeplads, som endog af gammel Vane kan tænkes at benyttes af flere.“

Havnekommissionen syntes altsaa ikke at have opgivet ved den nuværende Aagade at faa en Havn, forbundet med Fjorden ved en Kanal.

Da D. G. Monrad skuffede Skive.

I Havnekommissionens Indstilling af 1859 havde man andraget om, at Staten vilde laane Skive Havn 70,000 Rdl., foreløbig forrentet med 2 pCt., altsaa en unormal lav Rente.

Men ogsaa i denne Henseende fik man en ubehagelig Meddelelse. Selve Indenrigsminister *Monrad* var nemlig i Juli i Skive, og han havde da et Møde med Kommunalbestyrelsen og Havnekomitéen. Ved dette Møde erklærede han ligeud, at „*Skive Kjøbstad ikke kunde vente nogen pekuniær Assistance af Staten til et Havneanlæg*, men at Ministeren, naar en Havn anlagdes enten ved Skive eller Krabbesholm, vilde søge at bevirke, at Staten bekostede en *Hestebane* fra Jernbanestationen til Havnen“.

Denne nedslaaende Meddelelse bragte atter den gamle Kløft i Havnekommissionen frem, ja, gjorde den vel større end nogensinde.

Flertallet, hvilket paa det Tidspunkt vil sige: Prokurator Munksgaard, Købmand Fr. Friis, Manufakturhandler F. C. Behrens og Konditor P. Harder (ikke som fejlagtig opgivet i en Fodnote i Skivebogen for 1942: Manufakturhandler P. M. Harder) var saa afgjort for en

Havn nær ved Byen, at det, som Ministeren stillede sig, ønskede hele Sagen sat i Bero indtil videre.

Mindretallet, som bestod af Formanden (Byfoged Smidth) og Toldforvalteren, der holdt trolig sammen gennem Sagens forskellige Faser, syntes derimod mere opportunistisk indstillet. Deres Standpunkt var, at der maatte naas et positivt Resultat, og kunde man ikke faa det bedste, maatte man nøjes med det næstbedste, en Betragtning, der efterhaanden fik flere og flere Tilhængere.

Modsætningen kom frem ved, at Formanden indvarslede til et

Konditor Pauli Harder og Hustru.

Møde den 29. Juli 1861, hvor man skulde drøfte Anlæggelsen af et Havneanlæg „enten ved Krabbesholm eller ved Skive“. Det var første Gang, at Muligheden af en Havn ved Krabbesholm blev nævnt i Kommissionen som en Udvej, der kunde drøftes. Flertallet reagerede herimod ved at sende Formanden en Skrivelse, hvori det bl. a. hedder: „... (Vi) tillader os at genkalde i Deres Velbaarenheds behagelige Erindring, at Kommissionen er i fortsat Virksomhed for et Havneanlæg ved Skive“ ... hvorfor Flertallet „anmode behagelig at udsætte det berammede Commissionsmøde indtil videre“.

Flertallet sigtede her til, at Kommissionen ikke havde faaet officielt Svar paa Henvendelsen af 16. Febr. s. A., hvori man stadig regner med Muligheden af en Havn lige ved Skive.

Formanden imødekom imidlertid ikke Henvendelsen om at udsætte Sagen, og Kløften var nu blevet saa dyb, at Flertallet demonstrerede ved at udeblive fra Mødet. Til Stede ved dette Møde var altsaa kun Byfogden og Toldforvalteren. Dette Mindretal lod bl. a. følgende føre til Protokols fra Mødet:

„Da nu de tilstedeværende Medlemmer af Havnecommissionen var af den Formening, at det ikke vilde være tilraadeligt at paabegynde et Havneanlæg ved selve Byen uden Assistance af Staten, men at der derimod burde arbejdes paa at faa et Havneanlæg ved Krabbesholm uden at afvente Svar paa det sidste Andragende til Ministeriet, paa hvilket man allerede forment at have Svar ved ovennævnte Ministers Udtalelse, saa kunde de ovennævnte Medlemmer ikke billige Pluralitetens Bestemmelse, at Sagen om en Havn sættes i Bero indtil videre, hvorved muligen saa bevirkes, at Byen, naar Trafiken efter Jernbanens Anlæg begynder at gaa mod Struer, aldeles ingen Havn faar og ikke heller opnaar at faae den Hestebane, som man efter Ministerens Ytring kan vente at erholde, naar en Havn er anlagt.

Foranstaaende Bemærkninger skjønner de tilstedeværende Medlemmer efter de stedfundne Omstændigheder ikke at kunne undlade for at fralægge dem Ansvar for Sagens Udsættelse i Følge Pluralitetens Bestemmelse.“

Men Flertallet vilde altsaa have Sagen stillet i Bero, og Aaret 1861 gik ud, uden at der skete mere i Sagen.

Det afgørende Aar 1862.

I Februar 1862, da der altsaa var gaaet et Aar efter Kommissionens Henvendelse af 1½ 1861, udbad Kommissionen sig „Ministeriets Resolution paa Havnekommissionens længst indgivne Andragende“, idet der henvistes til, at Jernbanestationens Beliggenhed i Mellemtiden var blevet bestemt.

Herpaa svarede Indenrigsministeren (Det var nu Orla Lehmann, der i September 1861 havde afløst Monrad som Indenrigsminister) den 6. Marts 1862, at der var

Haab om, at Staten vilde bekoste en Hestebane til Byen og Jernbanestationen, naar Havnen blev anlagt *ved Krabbesholm*.

Kort Tid herefter, nemlig den 20. Marts, fandtes der i „Skive Avis“ under Mærket „H. G.“ (Der er sikkert al Grund til at tro, at Manden bag dette Mærke er Hans Gustav Lilienskjold) en Artikel, der havde til Overskrift: „Havneanlægget ved Skive“. Artiklen havde til Formaal at vække Interesse for Havnesagen som „det af alle communale Anliggender, der for Øjeblikket kræver den største Opmærksomhed“.

Først gennemgaar han Havnesagens Historie. Herunder skriver han, at en væsentlig Fejl ved English & Hanssens Plan i 1853 til 25,000 Rdl. var, at der ingen Moler var projekteret til at beskytte det fordybede Løb i Fjorden. Carlsens Plan i 1856 til 35,000 havde rettet denne Fejl, men Dimensionerne var ligesom i det førstnævnte Forslag ubrugelige til Dampskibsfart. Derimod var Krøhnckes Forslag i 1858 til 70,000, indbefattet Ekspropriationsudgifterne, beregnet til Dampskibsfart.

Indsenderen mente imidlertid ikke, at Byens Skibsfart og Vareomsætning kunde magte et saa stort Foretagende, hvorfor man havde gjort Forsøg paa at faa Hjælp fra Staten.

Som Situationen var, maatte Indsenderen slaa til Lyd for en Havn *ved Krabbesholm*, da man i saa Fald kunde faa en Trækbane fra Krabbesholm til Jernbanestationen, „et Gode, som man jo vil gaa Glip af, naar Havneanlægget først paabegyndes, efter at Jernbanen er blevet færdig“. Indsenderen fortsætter, „at ved en saadan Havn vilde Skive blive sat i Stand til at concurrere med Nabobyerne om Jernbanetrafiken, ja, den vilde endog bedre opfylde Hovedbetingelsen for en Havn, at Skibene under alle Virkeforhold kunde ligge og lade og losse i Sikkerhed end en saadan ved Byen, der vilde være sildigere aaben

om Foraaret og desuden medføre langt større Udgifter for Skipperne“.

„H. G.“ imødegaar Udtalelser fra Skive-Borgere om, at en Havn ved Krabbesholm intet vilde betyde for Byen, og henviser til, at Viborg og Holstebro har anvendt meget for at faa en Havn i længere Afstand. (Her tænkes vel paa Hjarbæk og Struer).

— — —

I Kommissionens Svarskrivelse af 19. Maj 1862 til Ministeriet hedder det:

„Skønt Commissionens Andragender og Forslag for at fremme et Havneanlæg saa nær Byen som mulig ikke hidtil har fundet Billigelse fra Ministeriet, tør den dog ikke ganske opgive Haabet om at kunne vinde Ministeriets Bifald for den Plan, og idet Commissionen aflægger Ministeriet stor Tak for den Understøttelse for Skive Havneanliggende, som den modtagne Skrivelse gunstigt tilsiger, skal Commissionen selvfølgelig skride til den fornødne Overvejelse af Ministeriets Forslag om et Havneanlæg ved Krabbesholm ...“

Desuden udbad Kommissionen sig forskellige Oplysninger om den paatænkte Hestebane, bl. a. om, hvorvidt den skulde være enkelt- eller dobbelt-sporet, idet Kommissionen erklærede det for nødvendigt, at den i alt Fald blev dobbeltsporet fra Fjorden til Byen.

Man ser af Skrivelsen, at Kommissionen er paa Vej over mod Planen om Havneanlæg ved Krabbesholm, selv om den endnu ikke helt vil opgive Planen om Havn ved Byen.

„Skive Handelsforening“ griber ind i Sagen.

Tiden gik nu til September, der blev en afgørende Maaned for Havnens Tilblivelse. Den 23. September kom der en ny ubehagelig Meddelelse fra Indenrigsministeriet, idet en Skrivelse fra dette oplyser, at i Ministeriet „anses

det for fyldestgørende, om der i Stedet for en Havn anlægges en Skibsbro ved Krabbesholm og i Stedet for Hestebanen en god Vej dertil fra Byen“.

Men nu greb Byens Købmænd ind. Der har blandt disse aabenbart været en stærk Uro over, at Havnesagen stadig var blevet udsat, og de lod deres Forening „Skive Handelsforening“ tage Affære. Denne Forening, hvis Formand var den tidligere omtalte Købmand Jens Sørensen, Vestergade 7, sendte nemlig den 27. September 1862 en Skrivelse til Byens Borgerrepræsentation og Havnekommission, underskrevet af næsten alle Byens Handlende, hvori man „paa det bestemteste“ udtaler sig for, at der „uopholdelig virkes hen til Anlægget af et Havneværk eller en Havnemole ved Krabbesholm og anmoder saavel Communalbestyrelsen som Havnekommissionen snarest mulig at berede et saadant Anlæg, for at Byen ikke skal gaa Glip af den Hestebane, som Regeringen vil søge bevirket anlagt fra Jernbanestationen til Skive og derfra til Krabbesholm“.

Skives Købmænd var altsaa med fuld Musik gaet over til Havnen ved Krabbesholm.

Nu kom der ogsaa Fart i Borgerrepræsentationen. Allerede den 29. September — altsaa 2 Dage efter — holdt denne Forsamling Møde om Havnesagen. Her kom man ganske vist ikke til noget endeligt Resultat, men det bestemtes, at der den 11. Oktober skulde holdes et nyt Møde, et kombineret Møde af Borgerrepræsentationen og Havnekommissionen.

Paa dette Møde toges en afgørende Beslutning, idet det vedtoges med 8 Stemmer mod 2 at anlægge en Havn ved Krabbesholm, naar Indenrigsministeriet vilde bevirke anlagt en Hestebane fra bemeldte Havn til Byen og derfra til Jernbanestationen. Man tilføjede, at Proprietær Dalsgaard iflg. Betingelserne for Opkrævning af Plads-penge maatte være pligtig til at afgive Lossepladsen til

Byen, hvorfor man altsaa ikke mente det nødvendigt at købe Jord af denne.

Det Flertal paa 8, der stemte for denne Beslutning, var Byfoged *Smidth*, Farver *S. Nielsen*, Vestergade,

Farver og Uldspinder Søren Nielsen.

Rebsluger *N. C. Christensen*, Konditor *Pauli Harder*, Læge *C. M. Schou*, Købmand *Jens Sorensen*, Konsul *Fr. Friis* og *Lilienskjold*.

Af de ovennævnte sad Konsul *Friis* og Konditor *Harder* som omtalt i Havnekommissionen, hvor de havde været ivrige for en Havn lige ved Byen, men de hørte altsaa til dem, der var kommet til den Opfattelse, at det nu var haabløst at arbejde derfor.

Men der var dog endnu to, der strittede imod: Manufakturhandler *F. C. Behrens* og Murer *P. C. Kjærgaard*.

Munksgaards Opposition.

Og der var endnu en Modstander af, at man opgav at faa en Havn nær ved Byen, vel den allerivrigste Modstander, nemlig det fremtrædende Kommissionsmedlem, Prokurator *Munksgaard*. Naar han ikke var med til at stemme mod Vedtagelsen, skyldtes det, at han demonstrativt undlod at deltage i Mødet, hvad han motiverede med, at han ved et tidligere Byraadmøde om Sagen havde været udsat for en fornærmelig Insinuation fra en Borgerrepræsentants Side, uden at Formanden havde

kaldt vedkommende til Orden, skønt Munksgaard som Tilhører ikke kunde tage til Genmæle, „saa har jeg“, som Munksgaard udtrykte sig, „ikke for Tiden villet udsætte mig for yderligere Insinuation af bemeldte uartige Medlem ...“

Man ser, at Diskussionerne om Havnen ikke var forløbet, uden at Lidenskaberne var kommet i Bevægelse.

Munksgaard motiverede imidlertid sit Standpunkt i en lang Skrivelse til Kommunalbestyrelse og Havnekommission.

Prokuratoren syntes noget bitter over, at Kommunalbestyrelsen „synes at bryde Staven over Havnekommissionens Virksomhed som forfeilet“, idet Kommissionen har arbejdet paa at faa en Havn ved Byen. Men han hævder, at det er Havnekommissionens Indstillinger og Motiveringer, der har foranlediget Ministeriet til et Til-sagn om at bevirke Forbindelse ved Hestebane med Byen og Jernbanestationen, og gør opmærksom paa, at det ved Havnesagens mindre heldige Gang maa tages i Betragtning, „at nogle af Commissionens Medlemmer som Tilhængere af et Havneanlæg ved Krabbesholm har været modstræbende Elementer“. Særlig ærgerlig er Brevskriveren paa et Communalbestyrelsesmedlem, „der indtil for kort Tid siden har været en fremtrædende Medarbejder for et Havneanlæg ved Byen, men nu som den ivrigste Forkæmper for en Havn ved Krabbesholm ...“ (Der sigtes antagelig her til Købmand Jens Sørensen).

Munksgaard er aabenbart klar over, at Slaget i Virkeligheden er tabt, „da Communalbestyrelsens Pluralitet er stemt for, at den vel vigtige, men dog enkelte Stand, Handelsstandens, Krav om et Havneanlæg uopholdelig skal tages til Følge“. Prokuratoren fortsætter: „Eftersom nu Anskuelserne saaledes nu stiller sig i Communalbestyrelsen og eftersom tillige Halvdelen af Havnekommissionens Medlemmer med Formanden i Spidsen nu maa antages i

det væsentlige at stemme overens hermed, maa det herefter forudsættes, at enhver Bestræbelse m. H. t. et Havneanlæg nærmere ved Byen, ikke for Tiden kan komme i videre Betragtning i det kommunale Raad“.

Rebslager N. C. Christensen.

Dog vil Prokuratoren hævde Havnekommissionens Ret til som en af Communalbestyrelsen uafhængig Autoritet (denne Paaberaabelse kan lede Tanken hen paa Ligningskommissionens Selvhævdelse mange Aar senere) at gjenoptage Forhandlinger om et Havneanlæg ved Byen.

Prokurator Munksgaard henstiller til Kommissionen:

- 1) at Planer og Overslag tilbagesendes fra Ministeriet,
- 2) at det af Kaptajn Leth i sin Tid forfattede Projekt til en Pælebro ved Krabbesholm med Kort tilvejebringes,
- 3) at der fremskaffes Oplysning om, hvor meget en Hestebane omad Byen vil koste *mere* end en direkte,
- 4) at man paa rette Sted forespørger, om Toldautoriteterne agter at lade en ny Toldbygning opføre enten ved Byen eller ved Havnen, og
- 5) at der tilvejebringes Forslag ang. Ordningen af Forholdet mellem Krabbesholms Ejer og den eventuelle Havn. Munksgaard hævder, at Proprietær Dalsgaards Ret til Afgift af Skibe maa kunne bevirkes ophævet, da han formentlig aldrig har opfyldt den Forpligtelse at vedligeholde Losse- og Ladepladsen, saa at denne

til enhver Aarstid bekvemt kan passerer. Derfor mener Prokuratoren, at man kan ekspropriere det nødvendige Jordterræn uden videre Erstatning.

Til Slut udtaler Munksgaard Haabet om „at et saadant Havneanlæg borte fra Byen“ ikke vil blive jaget igennem, men at det ogsaa maa erkendes, at Planen om et Havneanlæg ved selve Byen har mangeaarig Hævd og ikke saaledes paa en Gang bør bortkastes.

Prokurator Munksgaards Brev udmunder i en Henstilling om, at man udsætter Bestemmelsen om et Havneanlæg, indtil Jernbanedriften er kommet i Gang til Skive, idet man da bedre kan bedømme Situationen.

Frygt for Konkurrence fra Struer.

En Maanedstid senere, den 22. November 1862, fandtes der i det københavnske Blad „Dagbladet“ (Billes Blad) en indsendt Artikel fra og om Skive.

I Artiklen omtales først, at man netop i disse Dage har taget fat paa „Muurværket“ til *Banegaarden*, medens Skinnelægningen endnu ikke er begyndt, og en Meddelelse om, at Banen ventes aabnet i August 1863. (Den blev dog først aabnet Aaret efter igen — i Oktober 1864).

Derefter fortsætter Indsenderen:

„Ifald der i det mindste ikke anlægges en saadan Havn eller Skibsbro, at nogenlunde dybtgaaende Fartøjer til enhver Tid kunde ligge i eller ved samme, vil Jernbanen, naar den først bliver aabnet til Struer, maaske snarere blive til Skade end til Gavn for Skive By“.

Motiveringen herfor er den, at da der i Struer er en meget god lille Havn, kunde Følgen let blive, „at Struer gaar i Vejret paa Skives Bekostning“.

Indsenderen gør opmærksom paa, at det engelske Kompagnis *interimistiske* Hestebane fra Ladepladsen til

Stationspladsen kan benyttes som Grundlag, hvis en Hestebane bevilges.

Denne Artikel gav som saa ofte før Anledning til en Polemik i „Skive Avis“ om Sagen, idet en Indsender taler om Korrespondentens „skumle Plan“ og ikke mener, at „Pælebroen ved Krabbesholm Ladeplads“ kan blive en værdifuld Bestanddel af det saakaldte Hær-anlæg.

— — —

Man var altsaa nu naaet saa vidt i Havnesagen, at det var vedtaget at anlægge en Havn ved Krabbesholm, og man havde Grund til at tro, at Staten vilde støtte ved at bekoste en Hestebane fra Havnen til Byen og Bane-gaarden.

Men der gik dog endnu 7 Aar, før Havnen var en Realitet.

Et sallingsk Eddasagn.

Av Gudmund Schütte.

I 1934 offentliggjorde jeg i vor Årbog en Artikel „Eddaens Gudelære og dens Genklang i Salling“. Deri søgte jeg at påvise et mærkeligt Samstem mellem Island, Øvretyskland og Sallingland i Sagnene om Verdens Skabelse og Undergang. Der er gået ti År siden, og min Artikel har været som et Råb ud i den blå Luft. Ikke Anelse av Genlyd! I det nye Testamente hedder det, at Jøderne siger: „Kan noget godt komme fra Nazaret?“ Ligervis hedder det nu: „Kan noget godt komme fra Kvabjydeland?“ At ænse et Problem, rejst av en sallingsk Forfatter i en sallingsk Årbog og handlende om sallingsk Sagnstof kunde da ikke i Drømme falde en alvorlig tænkende dansk Forsker ind.

De Lærde ryster altså vantro på Hovedet, når jeg kommer og siger, at en tusindårgammel øvretysk Myte om Verdens Undergang genfindes i Nutidens Sallingland. Derimod er de samme lærde Mænd forlængst enige om, at øvretyske Myter både om Verdens Skabelse og Undergang genfindes på den fjerne Atlanterhavso Island. Jeg bliver nu nødt til at gentage og videre udbygge, hvad jeg skrev i 1934, for at prøve at kurere Lærdmændenes Vantro.

Hvad fortælles der nu i de nævnte Myter?

Det er i Grunden ret simpelt. Først skildres den store *Tomhed for Verdens Skabelse*: der var hverken Jord eller

Himmel eller Sø eller Bjærg eller Bladvæxt eller Sol eller Måne. Så kommer *Skabelses-Akten*: ved den skabes Jord og Himmel og Sø og Bjærg og Bladvæxt og Sol og Måne. Endelig kommer *Verdens Undergang*, Dommedag, Ragnarok: da ødelægges Jord og Himmel og Sø og Bjærg og Bladvæxt og Sol og Måne.

Således remses der op, den ene Gang efter den anden. Udtrykkene kan skifte, men *Rækkefølgen* bliver i det store og hele den samme. Det er denne faste Rækkefølge, hvorpaa vi skønner Sammenhængen mellem de øvretyske og islandske Texter, og det er den, som, — hvad de lærde ikke kan se —, ogsaa genfindes i den sallingske Undergangsmyte.

I det øvretyske Kvad „Muspilli“ skildres Verdens Undergang således: St. Elias kæmper med Satans Tjener, Antikrist. Såsnart Eliases Blod drypper på Jorden, så vil

Aer udtørres,
Kæret sluges,
og så brænder Midgård.

I „Sallingtexten“ hedder det:

En Lindorm ligger med Hovedet under Leverbakken ved Astrup Vig. Når han bliver rivgal og bider sig i Halen, så

søkker Astrup,
æ Kjær flyder, (Variant: søkker).
og så brænder Norgård.

Når „Sallingtexten“ sammenholdes med de andre mytiske Remsetexter, skønner vi, at der er Tale om en eneste stor literær Sammenhæng; men det må jeg vente med til bagefter for ikke strax at skræmme Læseren med den kedsommelige Textsammenligning. Jeg vender mig nu til vor Texts Indhold.

I den oprindelige Myte tales der om unavngivne Ste-

der, — Å, Kær, Bjærg, Træ osv. Kun Midgaard, dvs. Menneskeværdenen, kan kaldes et Slags Stednavn. „Sallingtexten“ dærimod søger overalt at knytte Myten til kendte Steder i Salling. Handlingens Udgangspunkt henlægges til Astrup Vig. Dærfor indsættes Astrup istedenfor de navnløse „Åer“. „Kæret“, paa Sallingsk „æ Kjar“, bliver lavet om til Herregården Eskjær. „Midgård“ kan man ikke stille noget op med, da der ingen By eller Gård av det Navn findes i Salling; men da det gamle Navn for Astrup Vig er Norre Vejle, og da Herregården Norgård grænser til Vigen, så indsættes denne Gårds Navn: Norgård. Så har man tre Herregårde på Rad, Astrup, Eskjær, Norgård, der alle skal falde som Ofre for Ormens Rasen.

Vi seer nu videre på, hvordan Verdensundergangen skildres. I „Muspilli“ hedder det, at Helgenen *Elias* kæmper med Satans Tjener, *Antikrist*. Elias såres, og hans Blod drypper på Jorden; dærfved indledes Verdensundergangen. Modstanderen kaldes en „Varg“; det er et gammelt Udtryk for „Fjende“, men egentlig er det et andet Navn for „Ulv“, — det bruges endnu således i Norge den Dag idag. Skildringen bringer os til at tænke på „Eddaens“ Ragnarok, hvis sidste Optrin er den Kamp, hvori *Thor* som „Midgårds Værner“ fælder *Midgårdsormen* og selv fældes av den.

Nu går der et Lys op for os: den *Lindorm*, som ifølge vor hjemlige Text volder det sallingske Ragnarok, er ingen anden end vor gode gamle Kending fra den islandske Gudelære, *Midgårdsormen*. Av Skikkelse vilde han jo ifølge det tyske Digt nærmest være en Ulv. „Eddaen“ og „Sallingtexten“ er enige om, at han er en Orm, dvs. Slange. Men i Sagnet om Thors Rejse til Udgård optræder han pludselig som Jætten Utgardalokes søde lille Huskat, altså med fire Ben. Forskellen mellem Rovdyret Ulv og Rovdyret Kat — eller lad os sige Tiger — er jo ikke så farlig stor.

Den islandske Midgårdsorm er jo en Havorm, der omslynger det faste Land. I de jyske Myter er han dærimod en Landorm, der bræmmer Havet og stikker sit Hoved eller sin Stjært ud i det. Da også Islændingene kender ham som „Kat“, må han nærmest kaldes et Amfibie, der skifter fra det ene Element til det andet.

Hvad fortælles der nu mere om æ gotten Svend? Evald Tang Kristensens „Danske Sagn“ II, E 35, meddeler, efter Hjemmelsmand fra Jebjerg Højskole (sagtens een, der har været inspireret av den grundtvigske sagnglade Jebjergpræst Glud): „Så længe der er en ordentlig Kone på Astrup, kan Lindormen ikke komme til at bide sig i Halen ... Nørgård brænder, og Astrup og Eskjær synker“. Jeg har selv hørt en anden Variant: når Astrup og Eskjær engang lægges sammen, skal de begge forgå. Sammenlægningen av de to Gårde svarer til Ormen, der bider sig i Halen.

Kender vi noget til et tilsvarende Motiv i „Eddaen“? Jo, i Snorres „Gylfaginning“ c. 55 hører vi dærom. Dvs., vi hører intet direkte om den lykkelige Tilstand, der hersker, sålænge der på Gården „er en ordentlig Kone“. Dærimod hører vi om den følgende „Fimbulvinter“, den skrækkelige Indledning til det endnu skrækkeligere Ragnarok. Da råder Gridskhed, — det er den, der imod al sund Fornuft lægger Astrup og Eskjær sammen under en magtsyg Jorddrots Hånd. Brødre myrder hinanden, Fadermord øves, Hordom, Mened, Traktatbrud, Krig mod fredelige Naboer raser. Det er Vind-alder og Varg-alder. (Moderne utrykt: den totalitære Tidsalder).

Såvidt når vi ved at sammenligne „Sallingtexten“ med „Eddaen“. Det videre må vi søge oplyst ved Stedforskning.

Vi hørte ovenfor, at Lindormen har sit Hoved under Leverbakken ved Astrup, Kroppen under Nørgård og

Eskjær, — den strækker sig altsaa nordud langs Skive Fjord.

Lævverbakken, i Skriftsproget Leverbakken, er en Kuppelhøj, der stiger stejlt op av fladt Jordsmon ved Norgård Skelbæks Udløb i Norre Vejle (Astrup Vig). Dens Form gør det særdeles nærliggende at ligne den ved en Lindorms Hoved. Navnet Leverbakken tyder jeg som slet og let *Lindwormbakken; en sådan Lydovergang er ikke voldsommere end så mange, som vi faktisk kender.

Når Kroppen fjæler sig under *Eskjær*, nord for Leverbakken og Astrup, må vi uvilkårlig forlænge den nordud. Eskjær Bøndergods rakte i gamle Dage lige til Hvalpsund; en Rest dærav er de to Sandøer Rotholmene nordenfor Sundet, som endnu tilhører Gården. Altså Lindormen strækker sig under Eskjær Grund helt ud i Hvalpsund, og hans Stjært er da selvfølgelig den lange Odde Sundsøre, der stritter så underlig naturstridigt ud i Sundet.

For at imødegå mulige Tvivl har jeg allerede i Årbogen 1934 fremdraget en tylandsk Parallel, meddelt av Ev. Tang Kristensen, „Jyske Folkeminder“, VIII, Nr. 699: en *Lindorm* går i Bakkeranden langs Jammerbugten, stræbende hen mod Bulbjerg. Hvorfor netop mod Bulbjerg? Jo, udfør Bulbjerg rejser sig Kalkstenklippen *Skarreklit* brat op av Havet; det er tydelig Ormens Hoved. Og dens Stjært er selvfølgelig *Skagens Gren*. Hær har vi den nøjagtige Parallel til Salling-Ormen: *Skarreklit* springer stejlt frem som *Lindwormbakken ved Norre Vejle, og *Skagens Gren* stritter ud i Skagerak som Sundsøre i Hvalpsund.

Hærmed har jeg prøvet at genfremdrage den gamle sallingske Myte og forsvare den overfor de Lærdes hovmodige Ringeagt, der nærmest kun er motiveret ved deres Mangel på Stedviden.

Jeg vender mig nu til den varslede Textsammenligning, som jeg fraråder den læge Læser at gå ombord i,

skønt jeg med Flid har gjort den så let fattelig, som jeg orker.

Vi har 6 Kilder. 3 Eddakvad, „Vølvens Spådom“, „Vafthrudnesmål“ og „Grimnesmål“, to tyske Oldkvad, „Wessobrunner Bønnen“ og „Muspilli“, og endelig „Saltingstexten“.

Først sammenligner vi Vers om Tilstanden før og efter Skabelsen.

„Vølvens Spådom, (Tomheden før Skabelsen)	„Vafthrudnesmål“ (Skabelses-Akten)	„Wessobrunner Bønnen“ (Tomheden før Skabelsen)
--	---------------------------------------	---

Strofe 3: I Arilds Tid . . .	Strofe 21: Av Ymers Kød	Det erfor jeg som største Under, at
---------------------------------	----------------------------	--

var ej SØ . . . JORD fandtes ikke eller OPHIMMEL	JORD skabtes, HIMMEL av Hjærneskal, men av Sveden SØ	JORD ej var eller OPHIMMEL
--	---	-------------------------------

Strofe 4: SOL skinned sønden- fra (sunnan) og MÅNE	Strofe 22: Sig, hvorfra MÅNE kom eller SOL?	SOL (Sunna) ej skinnød eller MÅNE
---	--	--------------------------------------

Strofe 6: HELLIGE GUDER gik til Sæde.	eller den mægtige SØ	Der var Ånder og GUD HELLIG
---	----------------------	--------------------------------

Dærpå følger en Sammenligning mellem Verdens Skabelse og Undergang.

„Grimnesmål“ (Skabelses-Akten)	„Muspilli“ (Undergangen)
Av Ymers Kød blev JORD skabt, av Sveden SØ, BJÆRGE av Benene, BLADTRÆ (badmr) av Håret, av Hjærneskal HIMMEL av Brynene gjordes . . . MIDGÅRD.	Såsnart Eliases Blod på JORD drypper, saa vil ÅER udtørres, opbrændes BJÆRGE, BLADTRÆ (baum) ej stander, svides av Lue HIMMELEN, brænder MIDGÅRD (Mittilagart).

Endelig gentager jeg vor hjemlige Text.

„Sallingtexten“	„Muspilli“
En Lindorm ligger med Hovedet under Leverbakken ved Astrup. Når han bliver rivgal og bider sig i Halen, så søkker Astrup, flyder æ KJAR*) (Variant søkker), BRÆNDER NORGÅRD.	Såsnart Eliases Blod på Jord drypper, saa vil Æer udtørres, KÆRET sluges, BRÆNDER MIDGÅRD.

*) I Texten: Eskjær.

Selvom det kniber for Lægmanden at fordøje sådan en kedelig Textsammenligning, vil een og anden dog nok få et Indtryk av, at hær foreligger en mærkelig Eensartethed, — ligefrem mirakuløs, når det drages i Minde, hvor mægtig Avstanden er mellem Island og Øvretyskland. Vi finder mærkelig samklingende Udtryk. I „Vølvens Spådom“ og „Wessobrunner Bønnen“ således det sjældne digteriske Ord „Ophimmel“ og Ordparrene „hellige Guder“ = „Gud hellig“. I „Grimnesmål“ og „Muspilli“ finder vi 5 Ord i nøjagtig eens Rækkefølge; på det sjette Sted er „Æer“ ændret til „Sø“, men Pladsen er den samme.

Alt dette giver den Baggrund, hvorpå „Eddaen“s og de øvretyske Kvads Forbindelse med det sallingske Undergangssagn fremtræder som fuldtud troværdig.

Nu får de Lærde tygge på min Iagttagelse og se, om de vil fortsætte med at tie den ihjel.

Eskjær, 1ste Maj 1944.

Gudmund Schütte.

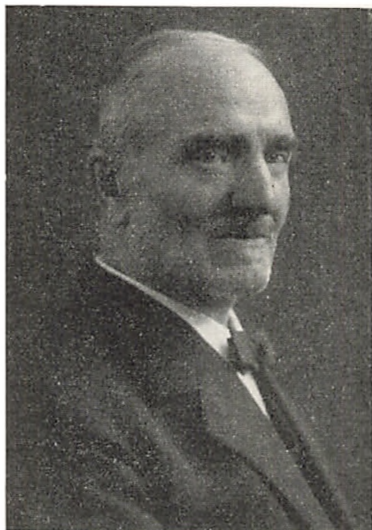
Af Dødens Høst.

Af Niels P. Bjerregaard.

Siden „Skivebogen“ for 1943, der var formet som et Festskrift til vor mangeaarige Redaktør, Dr. phil. Gudmund Schütte, i Anledning af, at det var et halvt Hundrede Aar siden, han begyndte at skrive offentligt, kom vore Medlemmer i Hænde, har Døden gjort sin Høst blandt vore Medarbejdere, idet ikke mindre end to af dem er gaaet bort i denne kort Tid. Den ældste og den, der gik først bort, var

Jens Christian Hansen,

der var født i Vinde Vestergaard den 6. Juli 1862. I sine første Aar efter Skoletiden maatte han tage Del i Land-

Jens Christian Hansen.

brugsarbejdet, saadan som det nu engang var Skik og Brug i det 19. Aarhundredes sidste Halvdel. Den unge Mand kunde imidlertid ikke stilles ved Landbruget. Hans Hu stod til Bogen, og da han var 24 Aar gammel, tog han Studentereksamen. Han gik derefter Skolevejen, idet han studerede Dansk, Latin og Græsk og endte sine Studeringer med Embedseksamen i 1893.

Han gik straks i Skolens Tjeneste og var i de følgende fem Aar dels Huslærer og dels Lærer ved forskellige Kur-sus. I 1898 blev han Leder af Trustrup Realskole; men i 1909 flyttede han til Sindal Realskole, hvor han virkede som Leder til 1912. Efter at være fratraadt Stillingen i Sindal boede han i nogle Aar i Hobro, men fra 1917 har han haft fast Bopæl i Viborg, hvor han i Aarenes Løb ihærdigt drev Arkivstudier, kun afbrudt af de aarlige Censorrejser, idet han fra 1906 var Censor i Dansk ved Lærereksamen.

Det var især personalhistoriske Studier, der holdt ham fast i Viborg, hvor Landsarkivet findes. Mange fra hans Hjemegn i videste Forstand tyede til ham, naar de ønskede Oplysninger om deres Slægt i henfarne Dage, og Magisteren, som man kaldte ham, var værd at henvende sig til; thi han var netop i Besiddelse af det Sind, Udholdenhed og Forskerglæde, der er en Betingelse for at faa baade et rigtigt og fyldigt Resultat ud af Arkivso-gen.

Magisteren blev altsaa en rigtig Arkivrotte; men han skrev ogsaa mange Afhandlinger, bygget op over disse Studier. Her skal nævnes Bogen om Mehlsenslægten, om hans egen Slægt og Jubilæumsskriftet i Anledning af Salling Landboforenings hundredaarige Bestaaen.

Skivebogen har ogsaa nydt godt af hans Arkivstudier, senest i en Artikel til sidste Aars Festskrift.

Endelig skal det tilføjes, at finere og ædelere Menne-ske end Magisteren skal man lede længe om.

Den næste var

Niels Jørgen Christian Nielsen Bøgelev,

der var født d. 9. Juli 1892 i Ølgod Sogn, hvor hans Fader *Jørgen Nielsen* var Smedemester i den lille Bebyggelse Lindbjerg; men senere købte han sig en Gaard.

N. C. Bøgelev var som Dreng dels Hjorddreng hjemme og dels tjente han hos andre i samme Egenskab.

Sytten Aar gammel kom han paa Staby Vinterlærer-seminarium og var derefter et Par Vintre Vinterlærer paa Skjernegnen, men blev saa i 1912 optaget paa Haslev Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen i 1915. Han havde derefter forskellige korte Lærerpladser, indtil han den 1. Juni 1918 blev ansat som Lærer i det daværende Skive Landsogn, og ved Indlemmelsen i 1925 blev han Borger i Skive.

I sine yngre Aar rejste han meget, naar der var Tid og Fred til det, og han besøgte mange af Europas Lande. Ogsaa den gamle Sagaø Island vilde han gerne se, og det lykkedes ham i 1927 at se nogle af de Steder, der var Skueplads for de Beretninger, der fortælles i de gamle Sagaer.

Bøgelev var stærkt interesseret i sin Bys Ve og Vel og blev derfor ogsaa trukket ind i Arbejdet for den. Han var en Overgang Medlem af Ligningskommissionen og var dens Formand. Ved Valget i 1937 kom han i Byraadet, som han var Medlem af til sin Død.

Egnens Fortidshistorie og Fortidsminder havde dog hans store Kærlighed. Han holdt Foredrag om dem og skrev om dem baade i vore Aviser og i Skivebogen, og det var næsten en Selvfølge, at han blev draget ind i Arbejdet for at rejse Skives Museum, hvis første Forstander han blev.

Med Aarene fik han dels i Kraft af sine mangesidede Interesser og dels i Kraft af sin Hjælpsomhed for meget at tage Vare paa i Forhold til sin legemlige Styrke, og hans noget tidlige Bortgang skyldes sikkert for en væsentlig Del, at han var stærkere af Sjæl end af Krop, mægtigere af Vilje end af fysisk Kraft.

Den 1. Juni 1944 afgik han ved Døden. Den 6. s. M. blev han stedt til Hvile paa Bejsnap Kirkegaard i sin Hjemegn.

Erindringer og Oplevelser.

Af Jens Mehlsen.

Faa blandt Landboerne har nedskrevet deres Erindringer, og dog er der meget, som vi Nutidsmennesker gerne vilde vide. Vi har endnu Efterveerne af Overgangen fra Alen til Meter, fra Pund til Kilo, og vi spørger os selv: „Hvordan gik det, da man gik fra Rigsdaler og Skilling til Kroner og Ører? Hvor-naar blev den eller den Brugsgenstand almindelig?“ I nedenstaaende findes Svar paa enkelte af disse Spørgsmaal for Sallings Vedkommende. R e d.

Min Far var med paa Ulvejagt ved Estvadgaard.

Mine Bedsteforældre paa Fædrene Side flyttede i Aaret 1824 fra Estvad og til Lyby, hvor de overtog Dahlgaard.

Min Fader, der var hjemmedøbt i Ramsing den

11. April 1805, kom først til Lyby et Aar senere. Han var nemlig i Tjeneste hos Pastor Bjerregaard i Estvad.

Han havde som Dreng været Vidne til en Ulvejagt. En Ulv havde en Nat dræbt et Føl paa Estvadgaards Mark, og Egnens Mænd drog derefter ud med Bøsser og Forke for at hævne Føllets Død, og Ulven maatte ogsaa lade Livet.

Min Fader gik som Karl hjemme i Lyby til 1835, da han ægtede Bodil Pedersdatter, Enke efter Peder Kristensen, kaldet Kakkemand. Brylluppet stod den 18. Juni, og derefter flyttede min Fader ind paa den Ejendom, som Bodil havde efter sin Mand. Den laa i Bostrup Nørby og var takseret til 4 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb. Hartkorn. Der var tre gamle Bygninger, der stod til langt op i min Ungdomstid. Den sidste blev nedrevet i 1887, da Ejendommen blev solgt til Fattiggaard. Stuehuset, der laa mod Nord, havde blyindfattede Ruder.

Det var, efter hvad jeg kan skønne, et lykkeligt Ægteskab. Økonomisk gik det svært godt. De fik Raad til fra Kjærsgaard i Bostrup at købe et Stykke Jord, skyldsats for 5 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb. Hartkorn, de byggede sig ogsaa et nyt Stuehus, og Prioriteter i Ejendommen havde de ikke. Ejendommene var oprindeligt underlagt Eskjær, hvad et Fæstebrev af 29. Oktober 1792 viser.

— — —

Bodil skal have været en klog og rettænkende Kvinde. Hun holdt af at læse og havde, hvad der var sjældent i de Tider, adskillige Bøger, der naturligvis, som Skik og Brug var, havde et kristeligt Anstrøg. Hun havde ogsaa stor Lyst til at plante, og endnu findes der Træer og Urter, især Lægeurter, som hun har plantet og faaet til at spire frem.

Bodil døde lidt ind i 1852, og Fader var saa ene til ud paa Efteraaret 1853, da han atter indtraadte i Ægttestanden. Den egentlige Bryllupsdag var d. 11. November; men ogsaa næste Dag var der Fest, saadan som det var Skik, naar det skulde gaa pænt til. Hans anden Kone, der blev Moder til mig, hed Johanne Jensdatter. Hun var født d. 21. Sep-

tember 1817 og var Datter af Jens Poulsen og Kirsten Kristensdatter.

Forældrene havde oprindelig boet i Frammerslev; men i 1826 købte de for 2600 Rdl. en Gaard i Ø. Lyby. I denne By levede Moder saa den sidste Del af sin Barndom og hele sin Ungdom. Jeg ved kun lidt om hende i den Tid. Jeg erindrer dog, at hun fortalte mig, hvordan de unge kom meget sammen til Dans og Legestue.

Per Svensk troede ikke paa „Slavekrigen“.

Hun fortalte ogsaa et Træk fra 1848 fra den saakaldte Slavekrig. Rygtet kom jo ogsaa til Salling, at Slaverne i Rendsborg var brudt ud. Der kom saa Ordre fra Herredskontoret, at der skulde staa Vagt paa Landevejen ved Lyby Sognegrænse. Det vakte naturligvis Røre. Mændene blev beordret ud; men de havde ingen Vaaben, og derfor maatte Smeden arbejde baade Nat og Dag med at lave Slaveknive. En enkelt af disse Knive findes endnu paa Ravnsgaard. Hele Byens Befolkning paa nær en Mand havde — som man plejer at sige — tabt Hovedet. Den Mand, der viste sig Situationen voksen, var P e r S v e n s k. Til Hverdagsbrug ansaa man ham ellers for at være noget til en Side; men i dette Tilfælde viste han sig som en ren Filosof. Han sagde til Sognets Folk, at han ikke forstod, de kunde være saa taabelige at tro paa et saadant Rygte og være med til at lave en saadan Hurlumhej af den Grund. Der var ingen, der skulde faa ham til at tro, at en Flok paa 200 usle Slaver, der var brudt ud af et Fængsel i Rendsborg, og som ingen Vaaben havde, kunde slaa sig igennem Jylland og naa op til Salling. Historien har jo givet P e r S v e n s k Ret. Jeg skal lige tilføje, at samme Per Svensk i sit 84. Aar indgik Ægteskab med A n e O l e s d a t t e r G j e d d e, der dengang lige var passeret de 40. Om hendes Liv og Levned har K r. B a l l i n g fortalt i Skivebogen for 1911.

I Jebbjerg vakte Rygtet om Slaverne lige saa meget Røre, og Sognefogden der beordrede Bønderne til

at komme og staa Vagt ved Jebjerg Præstegaard. En Mand ved Navn Søren Jepsen blev ogsaa til-sagt; men han gav Budet den Besked med tilbage, at han ikke vilde møde. Han tilføjede, at skulde han staa Vagt, skulde det Fanden tordne sig være for hans Kone og Børn; thi hans Kone kunde han ikke undvære for Børnenes Skyld. Men naar galt skulde være, kunde han undvære baade Præst og Degn.

I Arv medbragte min Moder 2000 Rdl., og disse Penge blev brugt til at købe et Stykke Jord paa 12 Tdr. Land fra Jens Clausens Gaard i Bostrup. Stykket kaldte vi siden „æ Vejstemark“, og det var skyldsatsat for 4 Skp. 1 Fdk. 2½ Alb. Hartkorn.

Da Moder kom til Gaarden, var denne firelænget med et nyt Stuehus mod Øst. Det havde Grundmur mod Gaarden, men var ellers sat op med Lervægge og selvfølgelig tækket med Straa. Gangen havde Stenpikning, Dagligstuen Lergulv; men saa vidt jeg husker, var der Bræddegulv i Sovekammer og Storstue. I Dagligstuen fandtes en Kammersvends Kakkelovn. I Køkkenet var der Brandsten. Det var før Komfurer blev almindelige. Nord for Gaarden var der en Kaalgaard med Træer og Urter, som min Faders første Kone havde plantet.

I dette Ægteskab kom efterhaanden fire Børn til Verden. Jeg selv var ældst og blev født 17. August 1854, min ældste Søster Dorte Kirstine 13. Juni 1856, i 1858 en anden Søster, som fik Navnet Bodil; men hun døde kort efter Fødselen, og min yngste Søster Mariane blev født 8. April 1860.

Mine Forældre gjorde selv det meste Arbejde paa Gaarden. De havde gerne til Hjælp en ung Pige, der hjalp til baade ude og inde, og saa havde de 2 Dage om Ugen en ældre Mand ved Navn Søren Larsen. Han fik en aarlig Løn paa 8 Rdl., og saa skulde min Fader levere Hestekraft til Drift af hans lille Ejendom, der var paa 4 Tdr. Land.

Drengene i Skølen forsøgte at skraa.

I 1862 kom jeg i Skole. Min Lærer var Jacob Christensen i Lyby, en Mand, der holdt af, at

vi kunde Lektierne udenad. Var dette ikke Tilfældet, maatte vi læse om igen, og jeg var vel ikke bedre end andre, og jeg har da ogsaa maattet læse om. I Regning og Skrivning fik vi en god Undervisning; men saadanne Fag som Geografi og Danmarkshistorie blev vi ikke plaget meget med. I den sidste Tid, jeg gik i Skole, fandt Drengene paa, at de, da de nu var saa store, maatte lære at skraa. Jeg var ogsaa med i Foreningen; men da jeg fik den første Skraa, bekom den mig saa ilde, at jeg ikke prøvede mere. Lederen af Bevægelsen var derimod en Kraftkarl paa Omraadet. Han har siden holdt Skraaen højt i Ære. Læreren opdagede naturligvis, hvad der gik for sig, og de Dreng, der brugte Skraatobak, blev flyttet ned paa den nederste Bænk, der saa blev kaldt Skraabænken.

Fra 1864 kan jeg huske, at en Del af den danske Hær drog op gennem Salling. Vi Dreng gjorde naturligvis store Øjne, da vi saa Kanonerne, forspændt med 4 eller 6 Heste. Tyskerne var i Hælene paa Danskerne; men da Danskerne var sluppet over til Mors, maatte Tyskerne standse ved Pinen. Den fjendtlige Hærafdeling blev saa indkvarteret en Uges Tid i Salling. Hjemme fik vi syv Østerrigere. Vi kunde jo ikke tale med dem, og de tog alt i Besiddelse; men de havde rigeligt af Vin og Mjød, som de trakterede os med. Moder var ikke glad for disse fremmede, og naar hun skulde ud at malke, maatte jeg altid ledsage hende.

Da de uvelkomne „Gæster“ atter forsvandt, savnede man hist og her forskellige Ting, især Sølvgenstande. Ogsaa min Faders sølvbeslagne Pibe var forsvundet, og den er aldrig mere kommet for Dagen.

I Krigsaaret købte min Forældre af Morten Sørensen en lille Ejendom, skyldsats for 2 Skp. 1¼ Alb. Hartkorn, saa det samlede Hartkorn paa deres Ejendom var 2 Tdr. 3 Fdk. 1 Alb. Købesummen kan jeg ikke huske; men ud over Pengene skulde der svares en vis Afgift i Korn, Tørv og Mælk, og da Konen først døde i 1884, blev Ejendommen dyr nok. Morten selv døde faa Aar efter at have afhændet Jorden. Han druknede paa Vej hjem fra et Julegilde.

Vi Børn maatte naturligvis gøre Gavn, saa snart vi kunde, og i de Tider blev en Dreng paa 10 Aar regnet for voksen nok til at være Hyrdedreng, og det var da ogsaa min Lod at passe Kreaturerne om Sommeren. Det var nu ellers slemt nok, og især døjede jeg med Unghøvederne, naar det til Tider var smaat med Græs; thi saa skulde de jo over større Arealer for at faa nok at æde. Ogsaa Faarene voldte mig tidt Kvaler. De skulde ud i Heden om Formiddagen, hjem paa Agrene om Eftermiddagen, og om Natten skulde de i Hus, for at der kunde samles saa meget Gødning som muligt. Ude i Vestermarken havde vi et Faarehus, bygget af Hedetørv, hvorover der var lagt Rafte, dækket med Halm og Lyng. Dette Hus gjorde i 1864 god Nytte. Vi saa, hvorledes Tyskerne undersøgte Vogne og Seletøj, og hvad de ellers mente at kunne faa Brug for og vilde tage med; men Landboerne greb straks til Foranstaltninger, der kunde hindre Tyskerne i at udføre deres Hensigt. Et Hjul blev skruet af hver Vogn, nogle Remme taget ud af hver Sele o. s. fr., saa at Tyskerne ikke kunde bruge Tingene. Alle de fjernede Dele blev om Natten baaret ud og anbragt i vor Faarefold, der tænkte de fremmede ikke paa at se efter, og de maatte forlade Byen uden at faa de attraaede Ting med sig.

I sidste Halvdel af Tresserne faldt min væsentligste Skoletid. Dorthe og jeg samt Skolekammerater fra de andre Ejendomme gik den 4 km lange Strækning fra og til Skole 4 Dage hver Uge om Vinteren og to halve Dage om Sommeren. Om Morgen fik vi en Kop varmt Øl og noget Smørrebrød, før vi drog af Sted med vore Skolesager og Mellemmader til Dagen. Som Regel havde jeg ingen Overfrakke, men gik i Trøje med Læderærmer og havde et Par Skovbotræsko paa Fødderne. Træskoene beholdt vi paa Fødderne inde i Skolen, og vi havde derfor aldrig kolde Fødder. Pigernes Dragt kan jeg ikke huske; men de havde i hvert Fald længere Skørter, end de bruger nu til Dags.

Jeg husker Hjulploven og har brugt Træ-Harven.

Ved Siden af, at vi gik til Skole, skulde vi — som før nævnt — ogsaa hjælpe til med Arbejdet i Gaarden. Besætningen skulde røgtes, og selv om den, set med Nutidsøjne, ikke var stor — den bestod som Regel af 2 Heste, 4 Køer, 8 a 10 Unghoveder, nogle Faar og en Gris, der blev indkøbt i Marts, og som skulde slagtes til Jul —, skulde den dog passes. Fader begyndte at falde noget af, og det gav følgelig mig som eneste Dreng meget at gøre, idet jeg maatte følge Hestene. Ja, jeg maatte som Dreng endda gaa med Sædeløben.

Jeg kan huske, at vi havde en af de gammeldags Hjulplove; men jeg har ikke pløjet med den. Der var to Hjul, hvoraf det ene skulde følge Furen, og Ploven var vist egentlig ikke daarlig. Man siger jo da ogsaa om en Landmand, der ikke kan styre sine Sager, at han et kan hold æ Hywl i æ Fu'r. Min Fader havde udskiftet den med en Svingplov af Træ; men da jeg i mit 12. Aar skulde til at pløje, viste det sig, at Ploven var mig for uhaandterlig. Fader skiftede den saa ud, og vi fik en udmærket Jærnsvingplov, som gjorde god Nytte i mange Aar. Vi havde baade en Danskharve og Svenskharve af Træ, og dertil havde vi 2 gamle Arbejdsvogne og en Vogn med Stole; det var vor Stadsvogn; men den blev sjælden brugt.

Men det var jo ikke alene ude, at alt skulde holdes i det rette Trit. Der var ogsaa en hel Del Indendørs-syssel; thi mangt og meget blev paa den Tid lavet hjemme, som man nu om Stunder køber færdigt i Butikkerne. Min Moder hjalp ogsaa noget til ude, og Dorthe og jeg maatte derfor gaa hende til Haande inde. Naar Davren var sat til Livs, blev der fejjet og strø't Sand, og saa satte Moder sig til Rokken eller Væven. Jeg maatte saa have fat paa Karterne eller spælte, hvis Moder sad i Væven.

Der var naturligvis ogsaa Arbejde, som maatte overlades til andre. Med Smeden havde vi Akkord. Han skulde lave vort Reparationsarbejde, og derfor fik han 4 Skp. Byg aarlig samt et Hestespand til

Brug $\frac{1}{2}$ Dag. Træarbejde ved Vogne og andre Ting havde vi et Par Snedkere til. Den ene af dem, vor Nabo Kristen Troelsen, bragte mig engang i en slem Forlegenhed. Han fik mig til at lave en Slynge, og med den skulde jeg kaste en Sten over Laden; men jeg var uøvet, og Stenen gik gennem et Vindue, forbi Moder, som sad og spandt, og tørnede til sidst mod Klokkehuset. Hvad der saa skete, kan enhver vel tænke sig til; det behøver jeg ikke at skildre nøjere.

Til at gøre Murerarbejdet havde vi J e p p e L a r s e n, Bostrup. Til Gengæld gjorde vi Hestearbejdet paa hans Mark.

Gaardens Længer var naturligvis straatækket; men i ældre Tid kunde de fleste voksne Mænd tække, og det kunde Fader ogsaa. Naar der saa skulde tækkes, kom Naboerne og hjalp os, og vi hjalp dem til Gengæld.

Hørgarns-Skjorter og Faareskinsbukser.

Ogsaa Indendørssysler, hvor man nu benytter sig af faglærte Folk, maatte dengang gøres hjemme. Vi bagte saaledes selv alt Brød, baade det grove og det fine, og alt det Øl, som gik med, blev brygget af Moder. Fersk Kød var vi ikke forvænt med; thi Slagteren solgte ikke meget til os; men hen paa Efteraaret slagtede vi til det kommende Aars Forbrug en 6 a 7 Faar og en stor Gris. Naar Vædderen blev for gammel, maatte den lade Livet og give Plads for en yngre; men den havde altid et godt Skind, og det blev sendt til Skive til Feldbereder T h o m s e n for at blive garvet; thi Fader brugte ikke alene Skindtrøje, men ogsaa Knæbenklæder af Skind, og selv om det kun var om Vinteren, han var klædt saaledes, gik der dog altid noget Skind til.

Vi avlede selv Hør, og vi bearbejdede den ogsaa selv, ja, endogsaa lige til vi skulde have den paa Kroppen. Jeg kan godt huske endnu, at naar der var blevet syet nye Hørgarns Skjorter til mig, og jeg første Gang skulde have en af dem paa, syntes jeg

ikke ret godt om det; thi saadan en Skjorte var lidt haard ved Huden; men den var varm, og disse hjemmelavede Skjorter af Hørlærred var jo noget helt andet end det Stads, man gaar i nu til Dags.

Der var paa den Tid ret stor Standsforskelse, og den kunde give sig mærkelige Udslag. Vi havde hvert Aar et Fastelavnsbal, mens vi gik i Skole. Vi marcherede fra Skolen og hen, hvor Ballet skulde holdes, og Læreren havde stillet os op, saa øverste Pige og øverste Dreng skulde gaa sammen og saadan videre nedefter; men der var ogsaa en Pige fra Fattighuset, og den Dreng, der skulde følge med hende, gjorde Knuder. Han gik ud af Rækken og vilde ikke ses sammen med hende.

I 1868 var det en meget tør Sommer. Fra først i Maj og til den 20. August faldt der ikke en Draabe Regn. Solen skinnede hver Dag fra en skyløs Himmel, og det var en voldsom Varme, saa Jorden tørredes helt, og næsten intet kunde gro. Græs til Kreaturerne var der ikke noget af, saa de stod og sultede paa Marken. Da vi naaede til Høsten, var Byggen saa kort, at den maatte rives sammen, den kunde ikke bindes, og med den største Del af Havren stod det ikke bedre til, hvorimod Rugen var nogenlunde, og Rodfrugter dyrkede vi ikke paa den Tid.

Tørken fik en brat Ende den 20. August. Da trak der et vældigt Tordenvejr, ledsaget af et stærkt Skybrud, hen over Salling. Korupgaard og Højgaard i Rærup brændte som Følge af Lynnedslag. Regnen fik Græsset til at gro, og det blev et mildt Efteraar, saa Kreaturerne gik længe ude; men alligevel maatte vi reducere Besætningen, da vi ikke havde Vinterfoder nok. Jeg husker endnu, hvordan Folk hentede Lyng i Estvadgaards Hede for at blande det i Halmen til Vinterfoder for Kreaturerne.

I Vinteren 1868—69 gik jeg til Præst, og fra denne Tid har jeg ogsaa et Minde om Elementernes Rasen. Det var den 27. Februar, at der lige ved Middagstid brød en rasende Orkan løs. Den varede i fire Timer og var saa voldsom, at vi Børn maatte ud at sidde i Læ ved et Dige; thi Stuehuset formeligt vaklede i sin Grundvold, og da vi atter kunde komme

ind, var Stueuret, der var anbragt paa Væggen, gaaet i Staa. Det var et sørgeligt Skue at se, hvad Vinden havde foraarsaget. Tag og Møntørv var blæst af Husene, Vinger af Møllerne, en Vanddam ved vor Gaard var blevet halvtømt, og ud over Egnen var flere Huse blæst om. Jeg husker jo ogsaa Julestormen 1902; men den var ikke noget imod Februarstormen af 1869.

Hentede Kvaksalver til Faderen.

Efter Konfirmationen var hele min Tid til Raadighed for Arbejdet paa Gaarden, og det var ogsaa heldigt; thi Fader kunde ikke ret godt holde ud at bestille noget mere. Tilmed havde han det Uheld en Dag at faa sin ene Arm brækket. Jeg hentede en Kvaksalver fra Grønning, og han lagde Forbinding paa; men det varede længe, inden Armen blev lægt. Fader blev aldrig stærk mere; hen efter Jul i 1871 gik han til Sengs og døde d. 10. Februar s. A. Vi havde saa megen Sne i Dagene forud, at jeg ikke kunde køre efter Præsten; men saa gik jeg, og han fulgte med mig hjem. Dødsfaldet blev ikke averteret; det var ikke noget, man brugte paa den Tid.

Efter Faders Død var Moder den ledende. Hun havde godt Greb paa at omgaas Penge, og det varede ikke længe, før vi ikke alene havde al Gæld fra Haande; men vi havde ogsaa faaet en Nødskilling i Banken.

I 1874 blev min yngste Søster Mariane konfirmeret, og nu var det mine Søstre og jeg, der gik til den korte Hammel, naar Arbejdet skulde gøres. Moder var god til at vise os, hvordan Arbejdet skulde gøres; men flere Arbejder skulde der baade Haandelag og Øvelse til at fuldføre. Det kneb saaledes for mig at rense Korn i et Sold og skære Hakkelse til Hestene paa en Skærekiste. Her kom nu vor bedre Økonomi mig til gode, en Økonomi, der ogsaa blev bedre, fordi Priserne steg; thi det varede ikke længe, før vi havde baade Rensemaskine og Hakkelsesmaskine.

Søstrene hjalp til med Møgekørselen!

Noget af det, der kneb mest, var at gaa med Le i Høsten. Særlig kneb det hen mod Slutningen af Beden, naar Leen var mindre skarp. Mine Søstre hjalp jo med Arbejdet ude. Naar vi kørte Gødning ud, læssede jeg; en af Pigerne kørte, og en anden spredte Gødningen paa Marken. Jeg husker fra den Tid, at en Nabokone en Dag sagde til Moder, at hvis hun lod sine Døtre gøre sligt Arbejde, vilde hun aldrig faa dem afsat; men det kom dog ikke til at mangle paa Bejlere.

I vor Fritid kom vi naturligvis sammen med andre unge, og vi morede os med at synge Viser og Sange; vi valsede paa Grønsværet til de hæse Toner af en forslidt Harmonika, og vi kom naturligvis ogsaa til Baller, der var saa fine, at vi havde Musikere fra Skive til at spille. Det var dog mest mine Søstre, der var med der; thi jeg syntes, det var lidt dyrt, og tilmed var jeg ikke nogen Dansehest.

I 1874 kom den nye Møntordning. Vi regnede ikke mere i Rigsdaler, Mark og Skilling, men Kroner og Ører. Det var naturligvis lidt træls i Førstningen; men det gik dog bedre, end vi havde ventet, selv om vi vel nok i nogen Tid i Tankerne omregnede Beløbene til den gamle Mønt for at klare Værdierne for os selv.

Samme Aar fik vi nye Tændstikker; men dem havde Folk ingen Tiltro til, og især ældre Folk købte store Lagre af de gamle; men ogsaa dette Fremskridt blev snart Folkeej.

Saa vidt jeg husker, var det ogsaa i 1874, at Sparekassen i Jebjerg startede, og vi var blandt dem, der var Aktionærer.

To Aar senere var jeg paa Session, men min spinkle Bygning var ikke noget for de høje Herrer, saa jeg blev kasseret.

Paa den Tid rejste mange unge paa Højskole, og Pastor Glud søgte at overtale min Moder til at lade mig nyde godt af et Vinterkursus, men det lykkedes ham ikke at bevæge hende dertil.

Mine to Søstre og jeg gjorde, som før nævnt, Arbejdet hjemme, og naar vi skulde ud, vilde vi gerne være lige saa flot kørende som andre; men Moder holdt paa Pengene. Jeg havde imidlertid faaet at vide, at Købmand Riis i Skive havde en ny Fjeder-vogn til Salg. Jeg fik Moder med ind at se paa den; men den kostede 340 Kr., og Moder mente, at saa mange Penge kunde hun ikke ofre paa en saadan Luksus; men Riis reddede Situationen. Vi kunde betale, naar vi fik Pengene samlet, og derefter maatte Moder opgive Modstanden.

Før Andelsbevægelsens Tid —

Vi havde paa det Tidspunkt ikke Andelsselskaber, som vi kunde afhænde vor Produktion igennem. Det var noget, vi selv maatte tage os af, og vi maatte derfor tidt køre til Skive med den Del af Produktionen, som vi kunde undvære. Dengang kendte man ikke til den Slags Vogne, som man senere kaldte Arbejdsfjedervogne, og vi kørte Varerne ind i en gammel-dags Arbejdsvogn med Lundstikker for Hjulene, skønt Møtrikker allerede var kommet frem og blev brugt af de fleste.

Korn og Æg m. m. solgte vi gerne til Købmand H e s t b æ k i Vestergade, og han leverede os saa Kolonialvarer og Penge til Gengæld. Smørret afhændede vi hos J ø r g e n s e n i Skive Smørhandel. Ogsaa dengang blev Smørret betalt efter Kvalitet; men Jørgensen var ene om at bestemme Kvaliteten og derigennem Prisen. Det lidet, vi skulde have hos en Manufakturhandler, købte vi som Regel hos H e n r i c h s e n paa Hjørnet af Vestergade og Adelgade.

Paa den Tid var der adskillige, der godt vilde nyde Spiritus til Overmaal, og en medvirkende Aarsag dertil var vel nok den Omstændighed, at Spiritus var saa billig. Især blev der drukket meget, naar der var Marked og Dyrskue, og vi havde hvert Aar et Dyrskue i Bostrup Kro, saa jeg havde god Lejlighed til at se, hvordan Folk tog sig en Taar over Tørsten.

I 1879 begyndte man at tænke paa Banen gennem Salling. En Kommission afstak en Linie, som Banen

skulde følge. En Mand, der til daglig blev anset for at være noget til en Side, sagde imidlertid, at den vilde komme til at gaa et andet Sted, for det havde han set Varsel for, og hans Paastand kom til at passe. En Aften havde han ogsaa set Varsel for, at der skulde komme to Vogne kørende paa Vejen fra *Jens Bilstrups Gaard*, og Vejret var saadan, at man kunde se Dampen staa ud af Hestenes Næsebor. Et Aars Tid efter blev der fejret Bryllup i Gaarden, og da fandt virkeligt det Sted, som han havde set i et Varsel.

Medens Banen blev anlagt, havde næsten alle Hjem Indkvartering af Arbejdere. Det var ikke altid let; thi det var tidt Folk, der drak meget, og havde man faaet Kostpenge til gode, som man skulde have næste Lønningsdag, kunde det godt være, naar Dagen kom, at Manden var forduftet, og Pengene gaaet fløjten. Hen paa Foraaret i 1884 var Banen færdig; den blev aabnet d. 14. Maj.

Min Søster *Dorthe* kom i 1882 til *Dølby* hos *Niels Poulsen* som Husbestyrerinde; der blev hun kendt med *Jens P. Jensen* i samme By, og han hjemførte hende til at være Kone i sin Gaard d. 13. November 1883. Jeg holdt meget af min Søster, og det gik mig derfor nær til Hjerte, da hun døde Aaret efter d. 1. August. Min anden Søster *Mariane* kom nu til *Dølby* for at styre Huset for min Svoger, og det endte med, at de giftede sig den 11. November 1886. De havde et dejligt Hjem og en prægtig Børneflokk; men *Mariane* døde allerede i 1908 og min Svoger i 1912. Børnene var da for unge til at staa paa egne Ben; den senere Landstingsmand *Hans Nielsen*, *Dølby*, og jeg blev derfor Værger og skulde tage os af Børnene. Det var et let Hverv, som vi begge havde Glæde af.

Efter at mine Søsken begge var draget bort, var det Moder og jeg, der passede Gaarden. Jeg overtog den i 1884 for 7000 Kr. samt Aftægt til Moder; men Forholdene ændredes egentlig ikke; thi hun styrede inde og jeg ude, og vi talte sammen om Sagerne.

I 1885 døde vor Nabo *Jens Clausen*, og da

hans Arvinger ønskede at sælge Gaarden, købte jeg den. Købesummen var 11,300 Kr. med lidt Besætning, og den var skyldsæt for 1½ Td. Hartkorn og havde et Jordtilliggende paa 28 Tdr. Land, Heden indbefattet. Jeg drev den sammen med min Fødegaard til 1887. I det Aar afhændede jeg vor gamle Gaard til Kommunen. Sogneraadet lod den indrette til Fattiggaard. Jeg beholdt dog selv de 12 Tdr. Land, der i sin Tid var købt for min Moders Arvepart.

Jeg var nu ved at faa de unge lidt paa Afstand. Stille og lidet fremtrædende havde jeg altid været, og der var vel derfor intet at sige til, at de yngre, da mine jævnaldrende var gift, lod mig i Stikken. Min Tid begyndte ogsaa at gaa med smaa Tillidshverv, som man bad mig overtage. Jeg var ogsaa begyndt at interessere mig for Møder, baade politiske og almindelige Foredragsmøder. Jeg kom meget sammen med en Mand ved Navn Niels Hauggaard, ja, vi var endogsaa engang sammen i København, hvor han var en god Fører, da han kendte Byen fra sin Soldatertid. Jeg husker, vi var ude paa Amager og saa „Lange Maren“, som Kristen Troelsen kendte følgende Vers om fra sin Soldatertid:

Lange Maren er mit Navn,
fire Mile gør jeg Gavn.
Gav man mig lidt mere Krud,
langed jeg den femte ud!

I mine Ungdomsaar arbejdede vi om Sommeren med Hedetørvsgravning, Mergling, Tækning og Reparationer ved Husene, om Vinteren stod jeg paa Loen og svang Plejlen; thi det var før Tærskemaskinernes Tid.

Moderen anbefaler

Giftermaal . . .

Da Moder og jeg efter Marianes Afrejse til Dølby var ene om Styret, begyndte hun at tale om, hun ikke kunde holde det ud længere, jeg maatte se at blive gift.

Jeg havde da i nogen Tid kendt en Pige, der hed

Mette, fra Korsgaard i Grønning. Vi besluttede saa at gifte os, og Brylluppet stod d. 11. November 1886. I Begyndelsen gik Moder og Mette sammen i Stuerne, og Moder var helt henrykt, naar hun kunde komme hen til Naboerne med Mette og præsentere hende som min Kone.

Vi havde bygget ved den nye Gaard. I en af Fløjene fik vi Bolig i den ene Ende, og Moder i den anden; men hun fik ikke lang Tid at hvile i; hun døde allerede d. 24. Juni 1788. Sommeren før havde været tør, og Avlen lille. Da tilmed Vinteren trak længe ud, var det svært at komme igennem. Den 25. April var jeg ovre i Himmerland, og da var der endnu Is paa Vandet ved Hvalpsund. Vi var det Aar ikke færdige med Foraarsarbejdet før den sidste Maj.

At det — trods Talen om, at det altid blæser i Danmark — dog kan være stille, fik vi at føle et Aar, idet vi ikke fik bagt til Jul, fordi det var vindstille fra 10. December til hen paa Eftermiddagen Juleaftensdag.

I 1893 byggede vi Stuehus, saa nu havde vi en firelænget Gaard. I den blev vore Børn født: J o h a n n e d. 22. September 1894, K r i s t e n d. 4. Marts 1896, A n n a d. 26. Januar 1898, og M e h l s e n d. 21. December 1899.

I Sogneraadet —

I 1891 var jeg blevet valgt ind i Sogneraadet og overtog fra Januar 1893 Kassererposten. Fra 1896 blev jeg ogsaa Formand. Det var et stort og ogsaa noget besværligt Arbejde; men jeg trøstede mig med, at jeg kunde gaa ud af Sogneraadet i 1898. Det skete imidlertid ikke, jeg lod mig overtale til at gaa ind igen.

I 1898 kom der en Lov om Forskud til betrængte Landboere. Vi stiftede en Forening og fik et Laan paa 34,000 Kr., der — saa vidt jeg husker — skulde forrentes med 3 pCt. K r. K v i s t g a a r d var Leder af Foreningen; men da han døde, blev jeg Formand til Foreningen ophævedes i 1917. Vi havde da et

Renteoverskud paa 4000 Kr., som vi fik Lov til at anvende til Landbrugsmaskiner: dog blev nogle af Pengene anvendt til et Orgel i Lyby Kirke.

Mit Sogneraadsarbejde var naturligvis som Sogneraadsarbejde andre Steder. Vi administrerede — saa godt vi formaaede — de Sager, som vi havde med at gøre og var naturligvis heller ikke fri for de Tovtrækkerier, som Datidens Sogneraad havde med hinanden for om muligt at vælte Forsørgelsesbyrden af sig; men en særlig Ting skal jeg dog lige omtale.

Det var i 1904, at de nye Skattelove skulde føres ud i Livet, og det voldte meget Besvær. Mange Folk vilde benytte Retten til at gøre Selvangivelse, og de kom til de underligste Resultater. Nogle kom med Selvangivelser, der viste, at de ingen Skat kunde betale, ja, at de egentlig skulde have Understøttelse fra Kommunen. Jeg tror egentlig ikke, at de vilde snyde; men det varede noget, inden det gik op for Folk, at en Udgift skattemæssigt set kunde være en Indtægt.

Skattelovene gav mig naturligvis ogsaa meget Arbejde, og det samme var Tilfældet med Loven om Tiendeafløsning. Dertil kom forskellige mindre Hverv som Medlem af Menighedsraad og Værgeraad, Vurderingsmand, naar umyndiges Midler skulde anbringes, saa min Tid var godt optaget.

— — —

I 1910 døde vor Sognefoged Andr. Nielsen. Jeg fik saa ogsaa dette Hverv, og dermed fulgte jo Hvervet som Lægdsmand. For det fik jeg den latterlige Løn af 40 Kr. aarlig. Der var naturligvis heller ikke meget at gøre; men da Verdenskrigen satte ind, og der blev delvis mobiliseret, havde jeg dog en Del at foretage. Jeg fratraadte i 1915.

I 1905 byggede vi Jebjerg Centralskole. Jeg havde en Del Indflydelse med Hensyn til baade Størrelse og Form, og det har glædet mig, at den i saa mange Aar har været fuldt ud tilfredsstillende.

I Maj Maaned 1924 overtog jeg mit sidste Tillidshverv, idet jeg blev udnævnt til Medlem af Tilsynsraadet ved Skive Sparekasse. I Direktøren, Sagfører Siboni, lærte jeg at kende en Mand, der udadtil

kunde synes robust og uvenlig; men han var i Virkeligheden et sjældent fint Menneske.

I 1914 flyttede jeg til Intrupgaard, som jeg atter afhændede i 1923.

Om Tiden fra Verdenskrigens Udbrud og til nu kan jeg fatte mig i Korthed; thi den Tid mindes jo alle voksne Læsere.

Aarene under Verdenskrigen var paa en Maade en svær Tid. Der blev Mangel paa Varer, og flere Ting kunde slet ikke faas. For at handle maatte vi levere Varer, og derfor blev det nødvendigt at indskrænke Forbruget, hvilket skete gennem Rationering, saa at man kun kunde købe en vis Del endog af de Varer, som vi selv producerede i Overflod.

Det værste var imidlertid, at Folk fik for mange Penge mellem Hænderne. De troede, denne Rigelighed vilde vare evindelig og lod staa til; men efter Krigen kom den raa Virkelighed. Priserne sank, og Folk, der havde været velhavende, blev fattige og gik fra Ejendommene.

Nu er vi atter inde i en Verdenskrig, værre end den første, og vort Land er draget med ind under Krigens haarde Vilkaar, idet vi er besat af den ene af de krigsførende Parter.

Mangt og meget gaar som sidst. Varer forsvinder, Priser stiger og Kriminalitet og Umoralitet vokser. Maatte de, der var naaet til Skelsaar og Alder under sidste Krig, drage sig til Minde de Forviklinger, som den havde til Følge, og søge med Held at afbøde de Vanskeligheder, som den kommende Efterkrigstid vil lade regne ned over os, da var meget vundet; thi selv om man ikke kan afværge Ulykkerne, kan man dog ved Klogskab og Forudseenhed mildne deres Følger.

Erindringer og Oplevelser.

Af Niels Andersen Kjeldbjerg.

Det er tidt svært at klare sig, hvordan aandelige Strømninger indvirker paa unge og ældre Mennesker af Landbostanden; thi saa at sige ingen af dem udtrykker noget om det ud over enkelte Bemærkninger i en Samtale. Efterstaaende Erindringer af en jævn Fjandbomand vil derfor kunne paaregne Interesse, fordi de giver os lidt om, hvad der rører sig i den jævne Mands Hjærte, naar han støder paa og kommer til at leve med i aandelige Bevægelser.

Red.

Lidt norden for Fly ligger et Stykke flad Mark paa godt et halvt Hundrede Tdr. Land. I gamle Dage tilhørte det seks Gaarde inde i Fly; men i 1868, da mine Forældre, *Niels Kjeldbjerg* og *Mette Marie*, købte en Lod paa godt 20 Tdr. Land, var de tre østre Lodder for længst afhændet og bebygget. Paa Lodden, hvortil der hørte en lille Mose og et stort Stykke Hede, blev

saa mit Barndomshjem rejst, hvori jeg blev født den 4. Januar 1869, og hvor jeg levede, til jeg var femten Aar gammel. Ejendommen blev senere udvidet, idet min Fader købte en Nabolod af *N. P. Kristensen* i Fly samt et Stykke Eng nede ved Karup Aa.

Mine Forældre var nøjsomme og sparsommelige Folk, der ikke flottede sig paa nogen Maaade. Indtægterne var vel heller ikke store; men vi fik dog altid Paalæg paa vore Mellemmader, selv om det til Tider var tyndt, og vi Børn fik Lov til tidligt at gøre Nytte; men vi blev aldrig overanstrengt.

Noget af det første, jeg kan huske, er, at min Bedstefar blev syg og døde; derefter husker jeg mine Besøg hos Bedstemoder inde i Fly, hvor der ogsaa var to Morbrødre og en Møster. Naturligvis havde jeg friere Tøjler der end hjemme, og mine Forældre sagde, at de forkælede mig.

I en meget tidlig Alder fik jeg Lov til, naar Moder trak Køerne ud, at trække Familjens Yndlingsko, der var sort af Lød og var en god Malker. Senere blev jeg betroet at flytte alle Køerne; men en Dag kunde jeg ikke magte den sorte, den løb ind i Havren. Jeg løb hjem, og nu skiftede Moder og jeg Roller. Jeg blev Barnepige, og hun flyttede Køerne; men jeg var fløv, da jeg saa, hvor let Moder magtede den sorte.

I min tidligste Barndom kørte Fader med Stude, og det glædede mig at køre med, naar vi skulde i Mosen efter Tørv; men jeg var ikke meget bevendt til at læsse Tørv.

Da jeg var syv Aar gammel, kom jeg i Skole hos Lærer *Lund*. Han var af den gamle Type. Lektierne skulde læres udenad, og kunde vi dem ikke, vankede der af Tampen. Det gyste i mig, da jeg første Gang var ude for det, men det blev jo efterhaanden en Vane. Bibelhistorie, Lærebog og Tabel samt Salmer hørte til det Stof, der skulde læres udenad. Saa læste vi indenad i vore Læsebøger, regnede og skrev.

Lund magtede ikke rigtigt Opgaven hverken undervisningsmæssigt eller disciplinært. Jeg blev taget ud og sendt til Tastum; nogle holdt Huslærer; men nogle var der dog tilbage i Skolen.

Moder var maaske den, der lærte os mest. Hun

lærte os at bogstavere, og naar hun sad ved Rokken og spandt, fortalte hun os Bibelhistorie, og hun kunde fortælle, saa vi Børn lyttede, og vi kunde huske, hvad hun fortalte.

Da Lærer Jacobsen kom til Fly.

Da jeg var 11 Aar, takkede Lund af, og vi fik en ny Lærer, der hed *Jacobsen*. Jeg kom atter i vor egen Skole; men den var ikke til at kende igen. Om Morgenen sang vi en Salme. Derefter fremsagde Jacobsen Trosbekendelsen og Fadervor, og saa tog vi fat paa Fagene. *Jacobsen* fortalte, og vi lyttede. Vi fik baade et Danmarkskort og et Europakort hængt op paa Væggen, saa vi kunde følge med, naar Jacobsen fortalte Geografi og Historie. Vi Børn var meget glade for den nye Lærer og den nye Undervisningsform, og det var vore Forældre ogsaa. Fader havde i sin Skoletid kun kendt til Udenadsramsning, og han havde set at skulke fra saa meget som muligt; men naar vi Børn kom hjem og fortalte, hvad vi havde hørt i Historie, kan det nok være, at han lyttede. Noget saa vidunderligt havde han aldrig tænkt sig.

Et godt Aarstid, efter at *Jacobsen* var kommet til Skolen, skulde der en Dag holdes Missionsmøde i Skolestuen. Moder var stærkt religiøst præget, og hun ønskede, at jeg skulde gaa med. Det var en Lærer, der talte, og Talen var en af de mørkeste Missionstaler, jeg har hørt. Paa Hjemvejen spurgte Moder mig om, hvad jeg syntes om Talen, og jeg svarede straks, at jeg syntes, den spolerede alt det skønne, som Jacobsen lærte os.

Kort efter var Moder og Fader en Aften Gæster i Skolen. Missionstalen blev drøftet, og *Jacobsen* sagde, at han holdt ikke af, at Folk skulde trues med Straf til at være Guds Børn. Efter hans Mening skulde Kristendommen være et Budskab om Naade og Glæde. Han anbefalede mine Forældre at deltage i et Møde, der kort Tid efter skulde holdes i *P. Odgaards* Lade, og hvorved to Præster og en Højskoleforstander skulde tale. Moder gjorde Indvendinger. Hun havde hørt, at

P. Odgaard var Grundtvigianer, og hun havde hørt, at der skulde være noget forkert ved den Tro. Dertil svarede *Jacobsen*, at de kristne Grundsandheder var ens; Forskellen laa kun i Forkyndelsen. Missionsfolkene siger, at Jorden er en Jammerdal, hvor vi skal leve i Frygt og Bæven, og at de mange gaar ad den brede Vej, der fører til Fortabelse. De grundtvigske Folk siger, at vi skal stole paa vort Fadervor og vor Daabspagt samt paa Guds Førelse med os gennem Livet, men aldrig paa vore egne Gerninger.

Paa Hjemvejen ytrede Moder til Fader, at hun nu var sikker paa, at *Jacobsen* var Grundtvigianer; men hun var ængstelig for at give sig denne lyse Tro i Vold.

Mødedagen oprandt, og Fader og Moder tog af Sted. Først talte Pastor *Glud* om Daabspagten. Derefter talte Højskoleforstander *Jens Bæk*, Mellerup, om David som Konge og Dreng. Mine Forældre kom glade hjem, og da Fader foreslog, at de skulde til Eftermiddagsmøde ogsaa, var Moder straks parat. Ved dette talte Pastor *Lund*, Vium, om, hvordan der ved Daaben blev indlagt en ægte Perle i Menneskets Bryst. Den kunde fordunkles; men ved Bøn og Guds Hjælp kunde den atter faas til at skinne i sine rene Farver. Den sidste Tale handlede om, at vi skulde være baade Kristne og Mennesker.

Om Aftenen hørte jeg baade Fader og Moder tale om, at de vilde prøve at leve deres Liv paa den Maade, som der var talt om, og de vilde opdrage deres Børn i denne Tro.

For mit eget Vedkommende kan jeg tilføje, at Tankerne fra dette Møde har været mig en Ledestjerne gennem hele mit Liv.

Pastor Vinding klagede over den afholdte Lærer.

Vi var stadig glade for at gaa i Skole, og vi elskede *Jacobsen*; men en skønne Dag, den sidste Sommer jeg gik i Skole, kom Pastor *Vinding* og Skolekommissionen og klagede over, at vi ikke lærte nok udenad. *Jacobsen* holdt paa, at den mundtlige Fortælling var mere væk-

kende og gav et godt Resultat, og de fleste Forældre holdt med ham. Sagen førte til en Provstevistats, og det kan nok være, at vi Børn var parate til at svare. Resultatet blev da ogsaa, at Provsten roste Skolen og fremhævede, at den var i god Fremgang; men efter dette ønskede mine Forældre ikke, at jeg skulde konfirmeres af Pastor *Vinding*; jeg kom til at gaa til Konfirmationsforberedelse hos og blev konfirmeret af Provsten, der boede i Kobberup.

Nu var Barnetiden ovre. Jeg blev dog hjemme endnu et Aar, og om Vinteren gik jeg til Aftenskole hos Jacobsen.

Skønt jeg som Dreng vel ikke har været bedre end andre — jeg husker saaledes, at jeg var slem til at drille mine Søstre — tør jeg sige, at jeg har haft et godt, kristent Hjem, hvis Indflydelse har været mig til Bedste gennem Livet.

Drengen kommer med i Arbejdet.

Vor Besætning var paa den Tid 2 Stude, 3 Køer, 1 Kvie og 2 Kalve. Fader handlede tidt med Studene, og det holdt jeg ikke meget af; thi jeg gjorde gerne den ene *ridetam*, og blev den saa solgt, kunde jeg begynde forfra.

Et Aar havde mine Forældre lejet Græs paa Søvang. En Dag var de nede at stakke Hø, mine Søstre var hos Bedstemoder, og jeg var ene hjemme. Den ene Ko var vant til at blive malket midt paa Dagen. Den gav sig til at brøle, og jeg prøvede at malke den. Selv om det var daarligt gjort, tav Dyret; men da jeg havde prøvet det er Par Gange til, havde jeg jo faaet det lært. Efter den Tid maatte jeg tidt malke, og jeg fortrød næsten min Hjælpsomhed. Min Evne til at malke blev taget stærkt i Brug den Vinter, jeg gik til Præst; thi da var Moder syg, og jeg maatte op om Morgenen for at malke, før jeg drog af Sted. Jeg misundte tidt de andre Dreng, der kunde sove længere.

Sommeren derefter hjalp jeg til hos *Niels Bach* i Tastum. Han byggede Gaard, og jeg hentede Sten med et Par brune Heste. Det fandt jeg meget interessant;

men det var mindre interessant, naar *Bach* kaldte paa mig Kl. 2 om Natten, fordi jeg skulde i Marken og flytte Hestene.

Til November rejste en af mine Morbrødre paa Vejstrup Højskole, og jeg kom da ind til Bedstemoder for at røgte og hjælpe til. Jeg havde vistnok for frie Tøjler, og da mine Forældre opdagede, at jeg spillede Kort, blev jeg til April sendt til Tastum, hvor jeg fik Plads hos *Kr. Ladefoged*. Det var en god Plads; men hans Kone blev undertiden heftig syg; saa skulde der hentes Medicin i Skive, og jeg som den yngste maatte af Sted. Engang var det mørkt, da jeg gik tilbage, og pludselig løb et Dyr over Vejen foran mig. Jeg blev meget forskrækket; men i Forskrækkelsen kom jeg til at tænke paa, at Moder sagde til mig, da jeg rejste: „Vær sanddru og ærlig, udfør dit Arbejde ordentlig og bed dit Fadervor hver Aften og hver Gang, du kommer i Forlegenhed“. Jeg gjorde, som hun havde sagt, og snart var jeg atter rolig.

Jeg var kun hos *Kr. Ladefoged* den Sommer. Til November kom jeg i Tjeneste hos *P. Odgaard*, og der blev jeg i 3 Aar. Jeg skulde jo være Karl og kom til at køre med et Par halvmagre, men kraftige Heste, som jeg kørte til Stadighed i de næste tre Aar. Om Vintren kørte vi en Del Tørvedynd hjem. Det skulde bruges til at lægge i Grebningen, saa Aljen kunde opsluges; thi paa den Tid havde vi ingen Aljebeholdere. Om Sommeren gik megen Tid med at køre Sten fra Teglværket og til Nybygninger. Det var haardt Arbejde for Hestene, og for at de ikke skulde blive afrakkede, bjærgede jeg nu og da lidt Korn eller nogle Brødkorper, som de fik ekstra. Ud over nævnte Arbejder deltog jeg naturligvis ogsaa i det almindelige Arbejde paa Gaarden.

Jeg syntes straks godt om at være paa Tastumgaard. *P. Odgaard* og hans Kone havde godt Greb paa at omgaas unge Mennesker paa en saadan Maade, at de fik Respekt baade for andre og for sig selv, og de sørgede for, at de unge fik vækket deres Æresfølelse, saa man kunde betro dem ethvert Hverv, fordi det var givet, at de vilde sætte en Ære i at udføre Hvervet godt.

Mennesker skulde efter deres Mening behandles som Ligemænd. Derfor spiste vi alle i samme Stue, og selv naar der kom fremmede, hvad der ofte gjorde, maatte disse spise sammen med Folkene, og der kom mange kendte Mænd, som vi paa den Maade lærte at kende paa nærmere Hold.

P. Odgaard havde den Opfattelse, at havde en gjort noget forkert, skulde man aldrig irettesætte ham, naar andre hørte derpaa; thi saa blev han saaret, og det gjorde ham trodsig. En af de første Dage, jeg var paa Gaarden, sagde han tre Ting til mig, som jeg husker den Dag i Dag: „Hold aldrig i Marken uden nødvendig Grund! Kør aldrig i Trav med Arbejdsheste! Pas nøje paa Tiden; den er kostbar!“

Jeg husker ogsaa, at *P. Odgaard* sagde, at man ikke skulde tale for meget; man maatte hellere sige ti Ord for lidt end et for meget.

Den kendte Afholdsmand *Ole Nygaard* boede en Tid paa Tastumgaard, og en Aften holdt han et Møde. Han var ingen stor Taler; men han fortalte jævnt om den Skade, som Drikkældighed forvoldte. Fader var til Stede, og vi sad ved Siden af hinanden. Da Talen var færdig, spurgte *Nygaard*, om der var nogen, der vilde underskrive Afholdsløftet. Fader opfordrede mig til at gaa hen og skrive under, men jeg svarede, at hvis han skrev først, skrev jeg næstefter. Dette skete, og fra den Tid har jeg været med i Afholdsbevægelsen, en Bevægelse, som jeg mener har været til Folkegavn, og jeg er stolt over at have arbejdet med paa Ædruelighedens Fremme i mit lange Liv.

Som allerede nævnt spiste vi alle ved samme Bord, ogsaa de fremmede, der kom til Gaarden. Vi unge hørte derfor tidt vægtige Samtaler baade om religiøse og politiske Emner, og naturligvis satte det vore Tanker i Bevægelse. Det var noget helt andet end de Steder, hvor de unge var overladt til sig selv i en Folkestue. Der blev Underholdningen let baade tynd og tarvelig.

Opdagede *P. Odgaard*, at vi lyttede med Interesse, naar han med de fremmede, der kom til Gaarden, drøftede alvorlige Spørgsmaal, tilbød han os undertiden at komme med til et eller andet Møde. Jeg husker saaledes, at jeg kom med til et Efteraarsmøde paa Jebjerg

Højskole. Det var en herlig Dag. Blandt Talerne var *Ludvig Schrøder* fra Askov. Han talte om den Skade, Samfundet led, ved at unge Mennesker fra Landet drog til Byerne, saa disse blev overbefolkede, medens Landbefolkningen, der var tilbage, ikke var talrig nok til at gøre det nødvendige Arbejde. Han mente, at Regering og Rigsdag burde sætte ind mod dette ved at hjælpe Landboungdommen til eget Hjem paa Danmarks Jord. Der skulde dog gaa en rum Tid, efter at denne Tale blev holdt, før Regering og Rigsdag kunde enes om at løfte denne Sag, skønt man skulde synes, at enhver kunde se, at hvis man fulgte *Schrøders* Ord, vilde det blive til Folkegavn og Menneskelykke.

Mødet med Jeppe Aakjær.

Paa Tastungaard stiftede jeg ogsaa Bekendtskab med *Jeppe Aakjær*. Han boede i et Loftskammer, men spiste naturligvis sammen med os, og undertiden underholdt han os ved at læse Digte for os.

Efter November 1886 begyndte *Jeppe Aakjær* og Lærer *Jacobsen* at holde Møder i Fly Skole. *Jeppe Aakjær* gennemgik Afsnit af Verdenshistorien, og Lærer *Jacobsen* fortalte Bibelhistorie, og til disse Møder var vi unge fra Tastungaard gerne med.

Det blev bestemt, at *Jeppe Aakjær* i Julen skulde holde et Møde hos mine Forældre paa Tværager. Der var jeg selvfølgelig ogsaa med. Emnet for Foredraget var Præsterne og de kirkelige Ceremonier. Det var et hvast Angreb — dog mindre paa den kristne Tro end paa dem, der forkyndte den, og de Former, hvorunder de gjorde det. Særlig husker jeg, at han betegnede den Dragt, som Præsterne har paa under Nadveruddelingen, som *en Skuespillerdragt* og følgelig Præsterne som *Skuespillere*. Da vi gik fra Mødet, var vi ikke enige. Jeg har aldrig syntes om Præsternes Paaklædning; men Kritikken var mig dog for *voldsom*.

Dette Møde fik et Efterspil. En af Tilhørerne, der syntes, at Kritikken gik for vidt, sendte en Klage til Politiet, d. v. s. til Herredsfogden i Viborg. Klagen gik ud paa, at *Aakjær* ved sin Tale havde vist forargelig Gudsbespottelse og Haan mod det hellige. Men og-

saa Møderne i Skolen var taget med i Indberetningen. Ved disse Møder skulde *Aakjær* have opfordret til Oprør og Revolution. Resultatet af alt dette blev, at *Aakjær* blev indsat i Viborg Arrest, og *P. Odgaard*, Lærer *Jacobsen* og min Fader blev tilsagt til at møde for Retten. Jeg kørte dem til Morgentoget, og Humøret stod ikke alt for højt; thi ingen vidste, om den strenge Dommer ogsaa kunde faa i Sinde at fængsle dem. De kom dog godt nok hjem igen og fortalte, hvordan Dommeren besteg Dommersædet og tordnede ud i Rummet, at Retten var sat. *P. Odgaard* kom først for, og Dommeren meddelte ham, at her skulde der tales Sandhed, ellers vilde der ske ham al Landsens Ulykker. *P. Odgaard* saa stift paa Dommeren og sagde: „Det mener jeg, der skal til alle Tider og paa alle Steder“. Det djærve Svar fik Dommeren til at optræde mere spagfærdigt, og snart blev de tre Mænd sendt bort, og det varede ikke mange Dage, før *Jeppe Aakjær* blev sat paa fri Fod. Saadan sluttede den Revolution!

Nældebladet svarede til sit Navn.

I et godt Aars Tid mærkede vi intet til *Jeppe Aakjær*; men saa kom han atter hjem og arbejdede ihærdigt paa at faa stiftet en Ungdomsforening, og vi var en Del unge, der sluttede os sammen med ham. Vi fik Lov at holde Møde en Gang hver Maaned hos *P. Toft* i Iglso. *Jeppe Aakjær* fortalte gerne noget historisk ved disse Møder; men han endte som Regel med at kritisere Præsterne og de kirkelige Skikke. Selv om Kritikken var haard, var jeg dog enig med ham i, at der var meget, der kunde kritiseres, og at der var mange gamle Levn i de kirkelige Former, hvorom man kunde sige, at det vilde gavne Kirken, om man fik renset ud. Vi sang mange herlige Sange og havde mange gode Timer. Foraaret efter, at vi havde stiftet Foreningen, skulde *Aakjær* rejse til København for at læse videre. Han ønskede nu, at der skulde vælges en Bestyrelse, og den kom til at bestaa af *Jens Aakjær* som

Formand, og Møllersvend *Jens Mortensen* og jeg blev Medlemmer af Bestyrelsen. Vi havde et Par Møder, inden *Aakjær* i Pinsen atter kom tilbage paa et kort Besøg. Han foreslog nu, at vi skulde have et Medlemsblad. Han skulde skrive Bladet, og Bestyrelsen skulde være ansvarshavende. Titelen skulde være „Nældebladet“. *Aakjær* skulde sende det til sin Broder *Jens*, og derfra skulde det saa omdeles.

Det første Nummer kom midt i Juli, og det havde et Indhold, der svarede til Navnet. Vi var ikke helt tilfredse med de kradse Bemærkninger, og da næste Nummer var endnu kradser, gik *Jens Mortensen* og jeg ned til *Jens Aakjær* og sagde, at det kunde vi ikke længere have Ansvar for. Han overtalte os dog til at se Tiden an, idet han forestillede os, at Bladet jo var anlagt saadan, at det skulde øve Kritik. Da det tredje Nummer kom, var det efter vor Opfattelse endnu værre. Det havde mange kritiske Bemærkninger om Folk, der var navngivet, og *Jens Mortensen* og jeg traadte saa ud af Bestyrelsen. Vi blev efterfulgt af *Jacob Tejlborg* og *Kr. Bregendahl*. Der kom nogle faa Numre endnu; men hen imod Jul gik Bladet ind, og Ungdomsforeningen blev opløst. Det sidste var jeg egentlig ked af, da vi havde haft mange hyggelige og fornøjelige Timer sammen der. Ved nærmere Eftertanke kom jeg alligevel til det Resultat, at det vistnok var bedst, som det var gaet; thi jeg mærkede, at hvad der var foregaaet, havde kastet Tvivl i mit Hjerte om den kristne Tro, som mine Forældre og Lærer *Jacobsen* havde indpodet i mig, og den vilde jeg nødig miste.

Siden har jeg ikke haft noget personligt med *Aakjær* at gøre. Jeg har beundret hans herlige Sange, og jeg har læst hans Hjemstavnsbøger, som ikke altid huede mig; thi der var ofte fremdraget Skikkelser, som jeg kendte, og som jeg mente var omtalt paa en saadan Maade, at de daarlige Sider hos dem var trukket for grelt frem, og de gode Sider traadte enten i Baggrunden eller var slet ikke omtalt.

Paa Salling Højskole 1887—88.

Hen paa Vinteren 1887 opstod den Tanke hos mig, at jeg i Vinteren 1887—88 skulde se at komme paa Jebjerg Højskole. Jeg drøftede Tanken med mine Forældre, der opfordrede mig til at realisere den, og derefter talte jeg med *P. Odgaard* om, hvordan jeg skulde søge Understøttelse til Opholdet. Jeg fik at vide, at jeg skulde have tre anbefalinger: en fra Sogneraadsformanden, en fra Læreren og en fra Præsten. De to første fik jeg hurtigt; men jeg var ikke begejstret for at komme hen til Pastor *Vinding*; thi efter hans Overfald paa Lærer *Jacobsen* syntes jeg ikke om ham. *P. Odgaard* holdt dog paa, at jeg ikke kunde fremsende Ansøgningen uden en Udtalelse fra Præsten, og jeg maatte saa hen hos ham. Efter nogen Snakken fik jeg den ogsaa; jeg fik Understøttelse, og den tredje November mødte jeg paa Jebjerg Højskole.

Det var en dejlig Vinter, jeg gik ind til. Vi var 80 Elever, men ikke andre fra Fly end jeg. Det var Skik dengang, at man mødte med en halv Sengs Klæder og delte saa Seng sammen med en anden. Min Partner blev en prægtig, ung Karl fra Ikast. Forstander *Axelsen* bød os velkommen og sagde, at han haabede, vi kom med Kraft til at indsuge aandelig Næring og ikke var som Kar, der kun kunde tage en vis Del, men saa løb over.

Det var dygtige Folk, der underviste os. *Axelsen* gennemgik Dele af Verdenshistorien. Lærer *Bundgaard* fortalte os Danmarkshistorie, og Lærer *Nedergaard* Geografi. Pastor *Glud* kom to Aftener om Ugen. Den ene Aften fortalte han om Grundtvigs Liv og Levned, den anden gengav han Snorres Norgeskrønike. *Esper Andersen* havde Gymnastik med os, og det var noget, der var Appel i. Efter Jul kom endvidere Lægprædikant *Søren Olsen*, der opholdt sig paa Skolen til April. Han fortalte Eventyr og nordiske Gudesagn og udtødede dem for os.

Naar vi hørte paa ham, kan jeg godt sige, at vi var saa stille, saa man kunde høre en Synaal falde til Gulvet, saa andægtige var vi. Jeg var noget beklemt om

Hjertet, da vi skulde drage bort om Foraaret, og mangen en Udtalelse og mangt et Foredrag staar den Dag i Dag levende i min Erindring.

Ung Forkarl paa Kjeldbjerggaard.

Det havde været Meningen, at jeg skulde være hjemme den Sommer. Men Højskoleopholdet havde taget flere Penge end beregnet, og da *Kr. Ladefogeds* Forkarl bad mig overtage sin Plads, da han skulde overtage sin Fødeejendom, svarede jeg ja.

Jeg tiltraadte min nye Plads den femte April og blev kort efter sendt hen til Kjeldbjerggaard for at betale nogle Penge for Foderstoffer. Manden, der var hjemme, vilde straks fæste mig til Forkarl fra den kommende 1. November. Jeg undskyldte mig med min Ungdom; men Enden blev dog, at jeg blev fæstet, hvad der senere forhindrede mig i at blive ud over Sommeren hos *Kr. Ladefoged*, skønt han gerne vilde have beholdt mig, og jeg gerne vilde være blevet der.

Foraaret var saa sent det Aar, at vi først begyndte at saa lidt hen i Maj. Der blev dog alligevel en god Avl; men Høsten faldt først i September.

Paa Søvang var det saa sen Høst, at man for at faa Kornet ind søgte at hyre Gaardmændene til at sende Heste og Vogne til Hjælp. Ogsaa jeg blev sendt dertil, og da jeg saa og hørte, hvordan en skældende og smældende Forvalter kun skaffede sig Øjentjenere, gik mine Tanker i Taknemmelighed tilbage til P. Odgaard, der lagde en helt anden Grund i de unge, som var hos ham.

Den 1. November 1888 — jeg husker — det var Solskin — sagde jeg Tastumboerne Farvel og drog til Kjeldbjerggaard.

Kr. Nielsen, der ejede Kjeldbjerggaard, havde mange Hverv, der tog hans Tid, og det blev derfor mig til at lede Arbejdet, hvad jeg var ung nok til. Jeg havde tilfældigt hørt et Par Mænd ved et Høstgilde tale om, at jeg var den store Dreng, der skulde styre den store Gaard; men det vilde selvfølgelig ogsaa gaa

derefter. Det var for mig, der var ærekær, en Spore til at vise dem, hvad jeg duede til. Det var nu svært nok, og paa et vist Tidspunkt var jeg fast besluttet paa at rejse derfra, naar Aaret var gaaet; men det kom til at gaa helt anderledes, idet jeg blev der i hele seks Aar.

Da *Kr. Nielsen* saa tidt var ude, havde han kun lidt Tid til at vise mig de Ting, som jeg ikke havde prøvet før. Jeg maatte saa prøve mig frem, og det gik ogsaa helt godt.

Hans Døtre, der ogsaa var unge, skulde gøre Pige-arbejdet. De var mig svært taknemmelige, fordi jeg indførte den Skik, at jeg, naar en Ko kælvende om Natten, og jeg var oppe for at faa Kalven i Sti, malkede Koen første Gang i Stedet for at kalde en Pige op, hvad ellers havde været Sædvane; thi dengang troede man ikke, at Mandfolk kunde malke.

Tidt maatte jeg køre med *Kr. Nielsen*, naar han skulde ud, og jeg husker engang, at jeg var spændt paa at komme hen paa en Restauration at spise, thi jeg havde hørt, at min Husbond havde bestilt Bøf, og det var noget, jeg aldrig havde smagt før; men jeg syntes godt om den Ret.

Teoretiske Kundskaber om Landbrug havde jeg ingen af; men her kom det mig til gode, at *Kr. Nielsen* var Formand for Landboforeningen; thi han skulde ikke alene sørge for Talere til Foreningens Møder; men de boede ogsaa hos ham. Forstander *Nybo* fra Ødum boede et Par Gange hos os. Jeg hørte hans Foredrag, hvori han slog til Lyd for *Roedyrkning* og Fodring med Oliekager, da man derved kunde give Kreaturerne et Foder, der var lige saa godt som Græs, og Vekslingen i Driften blev bedre.

Vi brugte stadig den gamle Driftsform med Brak, og hvert Aar brakkede vi 12 Tdr. Land, hvoraf de fire blev merglet.

Efterhaanden blev det saadan, at *Kr. Nielsen* ikke foretog sig noget ved Landbruget uden efter Forhandling med mig. Vi fik anskaffet Saamaskine og fik Del i et Tærskværk, hvad der naturligtvis lettede Arbejdet. Vi fik ogsaa efter Konens Forslag en Griseso, saa vi ikke behøvede at købe Smaagrise.

Tiden kom imidlertid, da jeg maatte paa Sessionen, og jeg blev udskrevet til Trainkonstabel. Det holdt jeg ikke meget af; thi det var en Tjenestetid paa 17 Maaneder, medens jeg, hvis jeg var blevet Infanterist, kunde nøjes med en Sommer.

Det var Meningen, at jeg skulde blive hos *Kr. Nielsen*, til jeg skulde i Trøjen; men pludselig kunde han faa en anden Karl, hvorfor jeg rejste. Jeg kom til *P. Odgaard* den Vinter, og jeg laa lang Tid i Løgstør og kørte Sten. Der havde jeg det Held at høre *Anker Møller* fra Klim tale i Valgmenigheden. Den ene Prædiken, husker jeg, var om Johannes Døberen, og det slog mig straks, at her havde jeg en aandsbeslægtet til Lærer Jacobsen; thi *Anker Møllers* Tale var baaret af samme Aand, som naar Lærer Jacobsen talte.

Hen paa Vinteren fik jeg Brev fra et Nummerbytningskontor i Aalborg, at jeg kunde bytte, saa jeg blev Infanterist; men jeg skulde give 220 Kr. i Bytte. Jeg syntes, det var for mange Penge, og Forhandlingen gik i Stykker. Dog blev der senere etableret Forbindelse med Kontoret igen, og jeg fik byttet.

Man plejer at sige, at bag alt, hvad der sker, staar der en Kvinde. Det gjorde der ogsaa her, selv om der ogsaa var en Mand, nemlig *Kr. Nielsen*, der før Nummerbytningen fæstede mig til Aaret efter for 250 Kr.

Kvinden var en ung Pige, der hed *Anine* og var Datter af *Lars Pold*. Jeg traf hende første Gang en Aften i Julen, da hun knap var 16 Aar gammel. Vi unge var ene hjemme, og da vi havde malket, fulgte vi *Anine* hjem, da hun ogsaa skulde malke. Hun fulgte saa med os igen. Da hun skulde hjem, fulgte jeg med; men jeg var vist en underlig Følgesvend; thi jeg kunde ikke faa sagt, hvad jeg tænkte. Vi mødtes jo senere, saa her og saa der. Vi var blandt andet sammen til en Dilettantkomedie i Stoholm. Bagefter skulde der danses. Jeg foreslog, at vi skulde gaa hjem; men de fleste unge havde Mod paa Dansen, saa jeg var klar over, at mit Forslag ikke vandt Gehør. Da stod *Anine* pludselig ved min Side og spurgte, om vi ikke skulde følges ad hjem. Den Aften blev vi enige om, at vi vilde følges ad gennem Livet; men foreløbig skulde vor Godhed for hinanden være vor Hemmelighed. Vi mødtes nu og

da. Vi havde begge Lyst til at høre noget godt, og et Par Gange, da Forstander *Axelsen* og Pastor *Morten Larsen* talte, traf vi sammen. Dette med Hemmeligheden har aabenbart ikke været udført godt; thi en skønne Dag fortalte Anine mig, at hun havde faaet en Omgang af Moderen, fordi hun gik med mig. Jeg var jo alt for gammel til hende.

Vi besluttede at være mere forsigtige, og denne Gang lykkedes det saa godt, at vore unge Piger spurgte mig, om det ikke var slemt at have Kærestesorg.

Vi har et gammelt Ordsprog, der siger, at Tiden bringer alt i Lave, og saadan gik det ogsaa her. En Dag bad Anine mig, om jeg ikke en bestemt Dag vilde følge med hende hjem, saa vi kunde faa Forholdet til Forældrene bragt i Lave. Da jeg var lidt ængstelig ved at komme, sagde Anine, at forleden havde hendes Moder, da de havde fremmede, udtalt, at jeg var en særdeles dygtig Karl, der paa enhver Maade var værd at respektere.

Jeg gik saa med som foreslaaet, og jeg blev taget godt imod af Anines Forældre, der ønskede os til Lykke med, hvad vi havde bestemt. Kort Tid efter var Anine med i mit Hjem, hvor vi fik mine Forældres Lykønskning paa samme Maade, og vi var svært glade ved, at vi havde den Side af vort Forhold i Orden; thi nu kunde vi mødes frit uden at være bange for, at Folk skulde bringe vort Kærlighedsforhold i Fare ved at sladre om os.

Anine var altsaa Kvinden, der stod bag ved Nummerbytningen. Hun pressede jo paa, da hun nødig vilde have mig sendt til København i 17 Maaneder, og som før nævnt byttede jeg og blev indkaldt som Infanterist d. 4. April. Jeg kom til at ligge i Viborg, og Anines Broder laa der samtidig.

Vi fik en kort Orlov i Paasken og Pinsen; men ellers maatte vi holde os i Viborg, da det var før Ordningen med Søndagsorlov blev gennemført.

Hvorledes Militæret gjorde sig forhadet.

Militærlivet behagede mig absolut ikke. Man hørte for det meste kun raa Tale og Banden og Skælden, og det, vi foretog os, ansaa jeg for mer eller mindre Pjat. Anines Broder og jeg samt nogle flere, der ikke drak Spiritus, gik sammen i vor Fritid og søgte at slaa den ihjel paa en ikke alt for daarlig Maade; men ellers var der faa Lyspunkter, naar jeg undtager Brevene fra Anine og et Par Visitter af hende samt af *Kr. Nielsen*.

Selv om Tiden sneglede sig af Sted, fik Sommeren dog Ende, og ved Lodtrækningen blev jeg fri den 4. Oktober.

En Sergent faldt paa at fortælle os, hvad vi var for nogen, inden vi rejste hjem.

Jeg husker ikke meget af, hvad han sagde, men vore Skudsmaal var ikke gode. Jeg husker, at han saa mig stift ind i Øjnene og sagde: „Ikke af de værste — langt fra af de bedste — en af dem, der driver den jævnt af hele Tiden“.

Den Aften, jeg kom hjem, var der Møde i Tastum Forsamlingshus. Anine og jeg var derhenne. En Lærer fra Jebjerg og Lærer *Andersen* hos P. Odgaard talte. *Andersen* berettede om en Mand i Norge, der senere indtog en betydende Plads i Samfundet. Han paapegede, hvordan det fik Betydning for denne Mand, at han altid — lige fra sin Barndom — var vænnet til at tale Sandhed.

Vi var svært glade for Talerne, og jeg tænkte ved mig selv, at det var noget helt andet, end jeg havde hørt i Militærtjenesten, hvor ens overordnede bandte og skældte fra Morgen til Aften, og hvor ens Kammerater pralede af, hvor meget de havde snydt, løjet og listet uden om. Den aandsbaarne Tale ved Mødet kom ved disse Tanker til at staa i et endnu stærkere Lys.

Til November kom jeg saa atter til *Kr. Nielsen*. En Dag hen paa Vinteren var jeg henne hos *Lars Polds*, og Anine, der ellers var Husbestyrerinde for Broderen, der var Bestyrer paa Tastumgaards Mejeri, var hjemme. *Lars Pold* var ikke rigtig rask, og jeg hjalp ham lidt med at røgte.

Den forlovede unge Mand køber 28 Tdr. Land Hede.

Om Eftermiddagen spurgte han mig, om jeg ikke havde Lyst til at købe *Thomas Østergaards* Hede, der laa ved Siden af mine Svigerforældres Mark. Deres Ejendom var paa 12 Tdr. Land, og de holdt gerne 1 Hest, 3 Køer, 2 Kalve og 4 Svin. Heden var paa 28 Tdr. Land, saa naar de to blev lagt sammen, kunde der blive en lille Gaard.

Jeg købte Heden for 2500 Kr., og *P. Odgaard, Kr. Nielsen* og Naboerne hjalp med Hestekraft, saa at jeg, inden det blev Saatid, havde pløjet 3 Tdr. Land af den købte Jord; men det pløjede skulde saa ligge i to Aar, før man gjorde mere ved det.

Aaret efter fik jeg pløjet 4 Tdr. Land til, men det Stykke skulde ogsaa ligge i to Aar.

Imidlertid havde Anine og jeg faaet Ringe paa. Anine mente, at saa kunde vi begge gaa mere uantastet af andre, og det var vist ogsaa rigtigt.

Politik gennem en Menneskealder.

Jeg har naturligvis ogsaa maattet tage Stilling til Politik. Det var som Dreng lige før og efter 1880, at jeg begyndte at fundere over disse Spørgsmaal. Dengang var der kun to Partier: Højre og Venstre, idet Socialdemokratiet kun var i sin Vorden. Højre havde længe været Regeringsparti; men Oppositionen, altsaa Venstre, fik Flertal i Folketinget, og naar vi kom sammen om Aftenen, drøftede vi svært, om Kongen nu vilde følge det, som man kaldte Folketingsparlamentarismen, og vælge et Venstreministerium. Det skete jo imidlertid ikke, og det blev vel nok Grunden til, at jeg blev Venstremand. Firserne var den Tid, som senere fik Navnet Provisorietiden, fordi *Estrup* som Statsminister udstedte provisoriske Love, naar Folketingsflertallet nedstemte hans Lovforslag, og dette i Forbindelse med det af Højre indførte Gendarmeri gjorde mig til en endnu varmere Tilhænger af

Venstre. Saa kom Forliget i Halvfemserne og de deraf følgende Love, der var et lille, men ogsaa kun et lille Skridt i folkelig Retning.

Endelig i 1901 var Stillingen blevet saa vanskelig, at det var nødvendigt at udnævne et Venstreministerium, og vi menige Vælgere ventede nu, at den lige og almindelige Valgret skulde sættes i Højsædet, men vi blev jo skuffet. Ved Sprængningen af Venstre blev jeg i første Omgang Løsgænger. Det gamle Venstre kunde jeg ikke slutte mig til, og de Radikale havde jeg heller ingen Tillid til; men det skulde blive anderledes. Jeg var til et Vælgermøde, hvor Landsarkivar *Saxild* talte, og det førte til, at jeg blev Stiller for ham; thi hvad han vilde, kunde jeg give min fulde Tilslutning.

Hvordan Kravet om Frihed og Indflydelse tidt kan være selviske, fik jeg et godt Eksempel paa, da vi en Aften sad nogle sammen og drøftede den politiske Situation og derunder den lige og almindelige Valgret. En Gaardmand var meget fortørnet over, at han ikke havde samme Stemmeret som en Godsejer; men da en spurgte ham, om han da ønskede, at *en Husmand* skulde have samme Stemmeret, var Svaret *benægtende*. Mine Anskuelse om Politik kan jeg lige saa godt føre videre.

Vi havde et radikalt Ministerium under Verdenskrigen, nemlig fra 1913—20. Det havde Held til at holde os uden for Krigen, og det frydede mig, at det gennemførte den nye Grundlov, hvor den lige og almindelige Valgret blev sat i Højsædet.

Efter Krigen burde der straks have været Valg, skønt jeg godt ser, at Ministeriets Forbliven gav en god Løsning af Grænsespørgsmaalet mod Syd.

Da Krigen var ovre, kom Venstre til Regeringen. De havde *Madsen-Mygdal* inden for Murene. Det var ham, der lancerede Talemaaden om „Kræfternes frie Spil“. Det var nu ikke godt. Senere vilde han have Nedskæringslove, og jeg var lige ved at gaa over til ham; men saa huskede jeg, hvordan han havde set fejl med „Kræfternes frie Spil“, og jeg blev i den politiske Baas, som jeg havde valgt mig.

Da Venstre senere foreslog Skattenedsættelse for

de velhavende, forstod jeg, at i det Parti hørte jeg ikke hjemme.

I den sidste halve Snes Aar før Krigen havde vi et Blandingsministerium, 3 Radikale og Resten Socialdemokrater. Jeg syntes ikke om dette Blandingsvæsen; men jeg maa indrømme, at denne Regering havde Held til at gennemføre en social-human Lovgivning, som vi kan være stolte af; thi ingen behøver nu at lide Nød. Kunde nu de enkelte, der uberettiget vil tilvende sig Fordele, blive taget godt i Ørene, saa de ikke skulde skade Helheden, saa var meget vundet.

Var enig med sin Kone i Kristendom og Politik.

Men jeg maa tilbage til mine andre Erindringer og kan berette et Par Ting fra den sidste Sommer, jeg tjente hos Kr. Nielsen. Min Svigerfader var noget daarlig om Foraaret, og hans Datter fra Halseggen kom hjem for at se til ham. Hun skulde rejse tilbage Søndagen før Pinse, og Anine skulde rejse med for at være der en Uges Tid. Hun inviterede mig til at komme dertil og være der i Pinsen og saa følges med Anine hjem.

Jeg fik ogsaa Lov til at komme af Sted; men *Kr. Nielsen* kom dog med en Bemærkning om, at det første, man skulde passe, nok var Kæresten.

Paa Vejen hjem — vi sejlede fra Hals til Aalborg — blev Anine syg, men det gik dog snart over, og vi havde haft en dejlig Pinse, som vi huskede længe.

Den Sommer blev min Søster *Kathrine* gift med *Niels Jacobsen* i Søby. Anine og jeg var med til Bryllup; men jeg ærgrede mig i mit stille Sind over, at min Søster, der var yngre end jeg, blev først gift. De skabte et dejligt Hjem, og naar vi besøgte dem, syntes vi, at man over deres Dør passende kunde sætte Verslinien: „Et jævnt og muntert virksomt Liv paa Jord“. Der var en Aand i det Hjem, som Anine og jeg ogsaa gerne vilde have ind i vort.

Vi unge paa Kjeldbjerggaard havde tidt lidt Løjer sammen; men vi kunde dog ogsaa tale Alvorssnak. Jeg

husker saaledes engang vi sad og talte om Fremtiden, at jeg sagde, jeg ikke vilde giftes med en Pige, som jeg ikke var enig med i Politik og Kristendom. Den ene af de unge Piger slog Hænderne sammen og sagde: „Gud, Niels! Taler du da med Anine om saadanne Ting?“ Jeg svarede stilfærdigt, at det gjorde jeg; thi Politik var noget, der angik os alle her i Livet, og Religion var det, vi skulde leve og dø paa. En anden af Pigerne sagde derefter noget tankefuldt: „Jeg tror, Niels har Ret“.

Jeg sagde saa Farvel til Kjeldbjerggaard. Den Tid, jeg havde været der, var begyndt trist, men endte godt, og jeg har mange gode Minder derfra.

I nogle Dage hjalp jeg hjemme hos Fader, men tog saa fat paa min Hede. Naboerne var hjælpsomme, og jeg fik pløjet og gjort i Stand, hvad jeg kunde.

Min Svigerfader var ikke rask, og snart maatte jeg flytte hen for at hjælpe ham. Jeg fik dog Tid til at gaa lidt ud paa Dagleje, saa jeg tjente en Skilling ved Siden af. En Dag var jeg i Skive for at købe fire Smaagrise til min Svigerfader, og af Priserne dengang og nu kan man drage visse Slutninger. Jeg fik de fire Grise for 28 Kr.

Hen paa Vinteren talte Svigerfader om, at det var bedst, at Anine og jeg fik Ejendommen, og vi enedes da om, at der skulde bygges 12 Alen til Stuehuset, hvor han og Konen kunde bo. Vi skulde give 9500 Kr. for Stedet, desuden skulde vi køre 8000 Tørv hjem til dem hvert Aar, men inden for en Mils Omkreds, og endelig skulde vi afstaa to Potter Mælk til dem hver Dag; men de skulde betale Mælken efter Mejeriets Pris.

Vi gik straks i Gang med at bygge og var færdige hen paa Sommeren.

Anine havde svær Lyst til at komme paa Højskole, inden vi skulde giftes. Det syntes jeg ogsaa var rigtigt, og jeg anbefalede Jebbjerg; men hun vilde paa Rye Højskole, og der tog hun til først i Maj sammen med en Veninde.

I Pinsen rejste jeg og et Par andre til Rye for at besøge dem. Vi var ogsaa en Tur paa Himmelbjerget. Da vi skulde tilbage, havde vi et lille Uheld. Vi syntes,

det varede for længe, før Damperen gik, og vi lejede en Sejlbaad til at føre os ind; men kort efter blev det vindstille, og vi maatte ro, saa Damperen kom til Silkeborg før vi.

Fra Silkeborg tog vi ud at besøge *Andersen*, der havde været Huslærer hos *P. Odgaard*, men nu var Lærer uden for Silkeborg. Vi kom tilbage og tog fat paa Arbejdet; men vi havde dejlige Minder om rare Mennesker og en smuk Natur.

Samme Sommer blev der bygget et Kapel i Iglso; det var fælles for Kjeldbjerg og Iglso, og Præsterne i Vridsted og Vroue skiftedes til at prædike.

Jeg fik ogsaa samme Sommer en Dag uventet Besøg af *Kr. Nielsen*. Jeg kunde se paa ham, at der var noget i Vejen, og han fortalte mig saa, at han af økonomiske Grunde ikke kunde beholde sin Gaard. Kort efter afhændede han Gaarden, men fik bygget et Hus, hvor han boede til sin Død. Han beholdt Hvervet som Vurderingsmand til Kreditforeningen.

P. Odgaard saa en Bil i Hamborg 1895.

Efter Højskoleopholdet kom Anine hjem, og nu tog vi den Beslutning, at vi vilde giftes. I straalende Solskin fejrede vi Bryllup d. 10. September 1895. *P. Odgaard* fortalte under Festen, at han lige havde været i Hamborg. Der havde han set en Bil, og nu var han bange for, at disse hesteløse Køretøjer skulde skade vor Hesteavl.

Kort efter Brylluppet var vort Byggeri færdig, og mine Svigerforældre flyttede ind i de nye Stuer.

Kun seks Dage efter vort Bryllup blev Anines Broder *Niels Møller* gift med en Datter af Læreren i Iglso. Niels overtog fra 1. Oktober samme Aar en Købmandsforretning i Stoholm.

Den 12. November 1895 skulde Kapellet i Iglso indvies, og vi skulde jo alle med; dog maatte *Lars Pold* blive hjemme, da han var syg.

Biskop *Svane* fra Viborg og Omegnens Præster optraadte. Biskoppen havde fin Silkekaabe og Dingeldan-

gel paa. Han ordnede Præsterne efter Rang, og derefter marcherede de snorret og stramt ind i Kirken, som skulde de til Militærparade. Da vi kom hjem, spurgte Lars Pold os ud, og da han hørte, hvordan Forestillingen havde været, sagde han: „Hvor var det sande og ægte kristelige i det? Det hele var jo kun Ceremonier“. At andre havde faaet samme Opfattelse, hørte vi i Julen. Da var Lærer *Andersen* kommet tilbage til Tastumgaard og holdt en Tale over Julens Evangelium. Efter Mødet var vi nogle Stykker sammen, og der var en, der sagde, at der var stor Forskel paa den ceremonielle Fest i Iglso Kapel, og det vi havde været til den Aften. „Men *Andersens* Tale gjorde Indtryk; her fik vi noget med hjem“.

Vi skulde ellers snart stifte Bekendtskab med Iglso Kapel igen; thi *Lars Pold* døde sidst i Januar og blev som den første begravet paa Kirkegaarden ved Iglso Kapel. Min Svigermoder turde efter dette ikke være alene inde i de nye Stuer. Hun flyttede ind til os, og der blev hun, til hun 17 Aar senere afgik ved Døden.

Glem aldrig det vigtigste ...

Anine og jeg havde nu Hverdagen, Arbejdsdagen for os, og det gik ogsaa godt. Men der var meget for mig at tage Vare paa, ja, saa meget, at jeg en Dag i Sommeren, efter at vi var blevet gift, svarede Anine, der spurgte mig, om vi ikke Dagen efter skulde gaa hen og høre Pastor *Lund* i Vium, der skulde tale i Vroue, at jeg næsten ikke havde Tid. Hun saa paa mig og sagde, at hun var glad ved, at jeg var saa flittig; men jeg skulde ikke være saa flittig, at jeg glemte det vigtigste. Det slog mig, og jeg gik med. *Lund* talte om Daaben og Nadveren, og især dvælede han ved Ordene: „Gør dette til min Ihukommelse!“ Denne Tale gav mig noget at tænke paa, og kort efter gik jeg med Anine til Alters, en Ting, jeg ikke havde gjort i flere Aar, fordi jeg var saa forset paa Præsternes Maskerade-drugt ved saadanne Lejligheder. Det var dog ikke saadan, at jeg forligede mig med denne præstelige Ud-staffering. Den kan jeg ikke lide den Dag i Dag.

I Marts 1896 blev min Kones Veninde *Marie* gift

med *Søren Bregendahl*, der da overtog sin Fødegaard. Det var de sidste, der landede i Ægteskabets Havn, af den Flok, som i Pinsen Aaret forud havde lejet en Baad paa Silkeborgsøerne til at sejle dem ind til Byen, fordi de havde saa travlt, at de ikke kunde vente paa Damperen. Som allerede nævnt, havde de den Tort at se Damperen sejle forbi, saa de kom sidst ind.

Samme Aar skænkede Anine mig en Søn, der kom til at hedde *Lars Pold* efter Svigerfader. Jeg var inde til Mønstring, da et Brev fortalte mig den glædelige Begivenhed. Da jeg viste Kaptajnen Brevet, fik jeg Lov til at rejse hjem en Dag. Paa den Tid var det en næsten uhørt Begunstigelse.

I 1897 blev vor Datter født. Hun kom til Verden d. 20. November og blev døbt anden Juledag.

Anine og jeg mærkede snart, at det var svært, naar man stadig skulde brække Hede op, kultivere den, forøge Besætningen og svare Udgifterne. Vi var naaet op paa at have 2 Heste, 4 Køer, 4 Kalve, 6 Svin og 4 Faar, og det var alt, hvad vi kunde rumme i Husene. Vi lavede saa noget om og byggede et Halvtag til. Derved fik vi Plads til 3 Heste, 9 Køer, 9 Ungkreaturer, 1 Griseso, 12 Polte og 4 Faar, saa nu kunde vi udvide Besætningen. For at faa lidt flere Penge mellem Hænder overtog jeg sammen med en anden Mand en Mælkekørselstur til Tastum. Den havde jeg i fem Aar, og det fjerde Aar byggede vi en ny Lade. Der var nu saa meget at gøre, at jeg stadig maatte have Hjælp. Dertil bidrog ogsaa, at jeg var blevet valgt ind i Sogneraadet, og at jeg kom i Bestyrelsen for en Kreaturforsikringsforening, hvor vi som Bestyrelsesmedlemmer skulde foretage Vurderinger 3 Gange om Aaret, og det tog 6 Dage hver Gang. Nogen Lettelse i Arbejdet havde vi opnaaet ved sammen med vore Naboer at anskaffe nogle nyere Arbejdsredskaber, som vi saa var fælles om. Vi udvidede vort Jordtilliggende ved at købe en Eng paa 10 Tdr. Land i Fly. Den gav ikke meget Hø; men der var god Tørvejord, saa vi nu ikke mere behøvede at købe vore Tørv.

Vore Udhuse var gamle paa nær Laden og for smaa, og en Dag i 1907 overraskede Anine mig ved at foreslaa, at vi skulde rage dem ned — ogsaa Laden —

og bygge nye. Jeg var lidt ængstelig for den økonomiske Side af Sagen; men Enden blev dog, at vi tog fat paa Arbejdet, og vi fik det ogsaa ret hurtigt betalt.

Solgte en Hest for billigt ved Krigsudbruddet 1914.

I 1914 byggede vi et nyt Stuehus. Det gamle blev indrettet til Hestestald, Karlekammer og Vognport. Vi var lige ved at være færdige, da Krigen brød ud. De første Dage vidste Folk hverken ud eller ind. Jeg kørte ind til Slagteriet med 3 Svin. Jeg kunde godt faa dem slagtet; men hvornaar jeg kunde faa Penge for dem, eller om jeg i det hele taget kunde faa nogen, var der ingen, der vidste. Samme Forhold gjorde sig gældende over for Æg og Smør. Da jeg kørte fra Slagteriet, raabte en Hestehandler mig an og spurgte, om han kunde købe Hestene. Jeg kunde sætte en ud og solgte ham den ene for 950 Kr. Jeg syntes, jeg havde gjort en god Handel, og jeg kunde nu betale Resten af Byggeriet, men nogle Maaneder senere kunde jeg have faaet 900 Kr. mere for den.

Efter Krigen kom der ogsaa Modgang. Vi fik smitsom Kalvekastning i Besætningen. Det stiltede af, og vi troede, at det var ovre; men saa tog det til igen, og vi maatte skifte hele Besætningen ud, og det var ikke billigt.

I 1933 var vi enige om at sælge Gaarden, da den store Bedrift blev os for uoverkommelig. Ingen af vore Børn ønskede at faa Gaarden. Vi beholdt et lille Stykke Jord, hvorpaa vi byggede os et Hus, og vi var glade for at bo der, ligesom vi var glade for at leve uden at skulle have Hjælp af andre. Vi haabede at faa Lov til at leve nogle gode Aar med hinanden; men det skulde komme til at gaa anderledes; thi et Par Sygdomsanfald nedbrød Anines Helbred, og hun døde.

Jeg maatte nu have Husbestyrerinde, og det gik ogsaa ret godt; men de vilde jo gerne have en større Plads, og naar en saadan tilbød sig, maatte jeg skifte.

I 1939 afhændede min Datter og hendes Mand de-

res Ejendom. De flyttede ind hos mig, og derefter har jeg ingen Ulejlighed haft med Husbestyrerinder.

Om mine Forældre er der videre at berette, at Moder døde i 1907, efter flere Aars Svaghed. Hendes Tankegang havde altid været fin, og de kristelige Formaninger, hun gav os med ud i Livet, var ægte Perler, vi kunde bygge paa. Fader indsaa snart, at han ikke mere kunde overkomme den store Gård, og ved *Niels Jacobsens* og min Mellemkomst byttede han med min Broder *Anders*, der havde en lille Ejendom. Fader giftede sig igen med en Pige fra Salling. De havde en Pige, der fik Navnet *Mette Marie* efter min Moder. Fader døde først i Oktober 1914.

I 1901 blev der bygget Skole i Kjeldbjerg. Vi fik en Lærer, der hed *Sørensen*; men han flyttede snart igen. Da Embedet var opslaaet ledigt, var der en Ansøger fra Gjøl. Et andet Medlem af Sogneraadet og jeg skulde rejse op og undersøge, hvad han duede til. Da vi naaede Nørresundby, vilde jeg ud paa Pontonbroen; men min Ledsager vilde ikke betro sit Liv til saadan en Bro. Han vilde i det hele taget ikke over Vand. Jeg trøstede ham med, at han da maatte blive i Vendsyssel; thi derfra og til vor Hjemstavn gik ingen Vej, som ikke førte over Limfjorden. Vor nye Lærer, der hed *Bak* og ikke kom fra Gjøl, havde jeg og Mejeribestyrer *Mogensen* Samarbejde med ved Oprettelsen af en Foredragsforening og en Læseforening. Da fem Aar var gaaet, skiftede vi atter Lærer og fik *Rasmussen*. Han og hans Kone var grundtvigsk indstillet. De var os en uvurderlig Støtte i vor Foredragsforening. De ikke alene skaffede Talere; men de modtog dem i deres Hjem og beværtede dem, uden at vi skulde betale derfor. De var ogsaa trofaste Mødere ved Skolemøderne i Skive og ved de store Fastelavnsmøder, hvor vi titd hørte gode, grundtvigske Taler. Senere var det samme Tilfældet ved det, vi kaldte 3 Dage paa Højskole.

Tilbageblik over en Menneskealder.

I den Tid, jeg har levet, er der sket store Fremskridt paa saa at sige alle Omraader. Et af de største Fremskridt er vel nok Roedyrkningen. Det var i min Drengetid, at man begyndte saa smaat; men selv jævnt store Gaarde havde vel ikke over en Skæppe Land med Roer. Nu er det jo nærmest blevet den Afgrøde, der forholdsvis dækker det største Areal. Det er gaaet stærkt fremad med Antallet af Redskaber; nye er kommet til og gamle er blevet forbedret. I min Barn-dom hørte man i Høslettens og Høstens Tid den klokkerene Lyd af Leer, der blev strøget. Nu hører man Slaamaskinens og Binderens umelodiske Skrat-ten. I Firserne kørte vi i stive Vogne, forspændt med Heste, ad ujævne, grusbelagte Veje. Nu næsten flyver den benzindrevne Motorvogn hen ad jævne, asfalterede Veje, og saadan kunde man blive ved næsten i det uendelige. Overalt er Farten sat op, og Tiden blevet kostbarere; men *Poesien* synes vi ældre gaar tabt i den store Fart og den gennemførte Mekanisering.

Driftsmaaderne er ogsaa blevet bedre, og Pro-duk-terne er blevet forædlet. Dertil har de Sammenslut-ninger, som Landboerne har dannet, været en uvur-derlig Hjælp. Først vil jeg nævne *Landboforeninger*, der gennem Foredrag oplyste Folk om de Fremskridt, som man havde gjort paa Forsøgsgaarde. Det er der-igennem, at Landboerne har faaet lært at bruge Kunstgødning, har udfundet, hvordan de kan faa gode Afgrøder paa mindre god Jord ved at tilføre Jorden de Stoffer, som mangler, og som Planterne kræver for at trives.

Men ogsaa de økonomiske Forhold har bedret sig ved Indflydelse fra baade Produktions-, Indkøbs- og Salgssammenslutninger. Lad mig nævne enkelte: Mejerier og Slagterier, Brugs- og Foderstofforenin-ger, Eksportforeninger og Andelsudsalg. Disse Sam-menslutninger hjælper Landmanden til at købe saa billigt som muligt, at sælge saa dyrt som muligt og at forædle Produktionen i saa høj Grad som gørligt.

Levefoden og Levemaaden er blevet en anden. Det

hjemmelavede Vadmestøj har maattet vige Pladsen for det fabrikslavede, Træskoene for Læder- og Gummifodtøj m. m. m.

Er Menneskene da ogsaa gaaet fremad, blevet bedre? Det er ikke let at svare paa. Nogen Bedring er der vel nok; men vi ældre synes vel nok, at adskilligt maa betegnes som negativt.

Menneskene er vist blevet mere uforsonlige. Ogsaa jeg har faaet Ord for at være uforsonlig og hadsk over for Missionsfolk; men det er nu ikke rigtigt. Jeg husker stadig, hvad Lærer Jacobsen sagde, at Kristendommens Sandheder er evige og uforanderlige, og at den Forskel, der findes mellem de kristelige Fraktioner, kun ligger i Forkyndelsen. For mig maa en Mand være høj Kirkelig, grundtvigsk eller Missionsmand. Er han en ærlig Kristen, drøfter jeg gerne religiøse Spørgsmaal med ham. Mens jeg er ved det religiøse, skal jeg tilføje, at jeg husker Mormonprædikanterne med deres underlige Lære om Flerkoneri, og at adskillige blev grebet af deres Forkyndelse og drog til Utah.

Man har sagt om mig, at jeg gerne vilde spille Kort, og der er maaske et Stænk af Sandhed deri, men ogsaa kun et Stænk. Jeg er med Aarene blevet lidt tunghørig, og naar vi sidder sammen om Aftenen, har jeg lidt ondt ved at følge med i en Samtale. Det er Grunden til, at jeg til Tider befinder mig bedre ved at spille Kort end at sidde som Statist ved en Samtale.

Som Helhed kan jeg sige, at jeg nu mest lever i Erindringen, og jeg har gode Minder fra et langt Liv. Jeg har lyse Minder om Anine og vore Børn, om mine Forældre og Søskende og om alle de gode Mennesker, jeg har kendt, og den Lære, jeg har draget af Livet, er, at Lykken lige saa godt kan findes i et Hus som i et Slot, lige saa godt hos fattige som rige, og skulde jeg udtale et Ønske, skulde det være, at det store Opgør, som nu stunder mod Enden, maatte indlede en fredeligere og lykkeligere Tid for Menneskene.

Ørslevkloster.

Drakenberg paa Skive-Eggen.

Af Otto L. Sørensen.

Christian Drakenberg, hvis Liv var én eneste Kæde af Rejser og Omflakken til Lands og Vands, kom som gammel Mand en Del til Skive-Eggen. Under 7 Konger levede han, indtil han, som man har ment, blev 146 Aar. Han tilhørte en gammel norsk Familie Drakenberg, der siges at være adelig. Faderen og flere af Slægten menes at have deltaget i Krigene mod Sverrig. Hans Fader skal have været Kaptajn, og Farbroderen, Bernt Drakenberg, ligeledes Kaptajn, men i hollandsk Tjeneste, og allerede 8 Aar gammel blev den lille Christian Drakenberg sendt til ham i Holland. Det vides ikke, om han gik i Skole, men allerede i 13-Aars Alderen drog han i nogle Aar til Søs paa sin Farbroders Skude. Paa Grundlag af denne praktiske Uddannelse blev han Søofficer i en Alder af omkring 20 Aar.

Selv nedskrev Drakenberg lidt om sit Livs Hændelser. Noget af det første, han omtaler, er en Tur 1652 til det forglemte Grønland med en norsk Skipper, Stig Larsen. Derefter for han vidt omkring, indtil han 1658 meldte

sig til Tjeneste i København og gjorde Felttoget med mod Sverrig lige til Freden 1660. Senere var han i 4 Aar Kvartermester paa Bremerholm. Saa drog han atter paa Farten, til han 1675—79 som dansk Officer deltog i den skaanske Krig mod Sverrig. Atter gjorde han Tjeneste paa Handelsflaaden, blandt andet hos Ulrik Frederik Gyldenløve som Fører for en af hans Smakker i 5 Aar, og saa med Tiden snart alle Verdensdele.

I 1694 blev Drakenberg fanget af tyrkiske Sørøvere ved den spanske Kyst. De førte ham til Algier, hvor han blev købt af en Tyrk fra Tripolis, hos hvem han for Resten fik det bedre, end han havde ventet. Efter 5 Aars Forløb døde hans Herre, og nu blev han solgt til en Englænder paa Cypern, som drev en Vinplantage. Her var han i 5½ Aar, og da ogsaa Englænderen døde, blev Chr. Drakenberg ført til Aleppo i Syrien, hvor en rig Jøde købte ham og benyttede ham som Proviantforvalter. Ogsaa her var han en 5 Aars Tid og traf sammen med flere andre norske og danske Slaver: Jens Jørgensen fra Christianssand, som senere blev Styrmand i dansk Tjeneste, Jens Petersen fra Haderslev, Nielsen fra Sæby, en Hollænder og en Italiener. I Fangenskabets planlagde de i Fællesskab et Flugtforsøg og stiftede Bekendtskab med en engelsk Skipper ved Navn Smith, som lovede at hjælpe dem med en Baad, naar de havde tjent Penge nok. Den 17. Maj 1710 lykkedes det dem alle at flygte, og i Løbet af 11 Dage naaede de til Malta. Det var en haard Tørn, og et Par af dem døde af Overanstrengelse. Drakenberg og andre slap over Italien til Bordeaux, hvorfra Drakenberg med en norsk Skipper, Christopher Skarre, rejste til Ahrendahl.

Drakenberg var nu et Stykke inde i 80-erne, men han stak alligevel til Søs igen, drog bl. a. til Spanien, hvor han var lige ved at blive taget til Fange af en fransk Kaper. I Aaret 1712 var han heller ikke mere alderstegen,

end han rejste hjem for at deltage i den store nordiske Krig og blev ansat paa den norske Galejflaade som Kvartermester paa Galejen „Stormarn“, som førtes af Kommandør Pahl. I en Baad kaldet „Jægeren“ blev han dengang sendt sammen med 4 Mand fra Frederiksstad til Kristiania for at hente Penge. Altid var Matrosen Drakenberg oplagt til Sjøv, skønt han var godt bedaget. Paa Gaden kom han forbi Tordenskjold, som dengang endnu hed Løjtnant Peder Wessel. Løjtnanten stod under et Bislæg i Ly for Regnvejret. Han var i øvrigt, naar han var paa Landjorden, ikke saa lidt af en Spradebasse at se paa. Da nu Drakenberg skred forbi uden at løfte paa Hatten for den høje Person, begyndte Løjtnanten at tærskes løs paa den gamle med flad Klinge. Herover blev Gamlingen saa opbragt, at han rev Kaarden ud af Næven paa Søhelten og hev den højt op over Taget paa Huset, hvorefter han ganske roligt gik videre. Til Tak for Daaden blev han sat i Bøjen paa Wessels Skib „Ormen“, men kom dog efter en Times Forløb igen paa fri Fod, som den, der var ude i Kongens Ærinde.

Da Drakenberg var 90 Aar, og hans Syn begyndte at svækkes, tog han Afsked fra Krigstjenesten og tilbragte sin Alderdom snart hos den ene, snart hos den anden af sine Velyndere i Jylland. Fra 1721, omtrent 95 Aar gammel, var han Snyltegæst hos Fru Oberstløjtnantinde Berregaard paa Ørslev-Kloster. Her boede han i 7 Aar, havde eget Værelse og alt efter Ønske. Hvad han beretter om sine Oplevelser hos Barbarerne i Middelhavslandene i sine Manddomsaa, tør man efter de sidste Afsløringer ikke tro for meget paa, men derimod passer det vel nok, hvad der fortælles om hans Færden herhjemme. Og det er ikke lutter pæne Ting. Drakenbergs mange Kræfter og hans hidsige Temperament bevirkede, at han fra Tid til anden kom til at slaa Folk ihjel. Naar der ikke skete ham noget af den Grund, skyldes det vel,

at hans Samtid ikke nænnede at gøre den gamle Knark Fortræd.

En skønne Dag fik han pludselig Lyst til at løbe om Kap med en ung kraftig Tjenestekarl paa Ørslev-Kloster.

Oberstløjtnant Frederik Berregaard.
(Efter Maleri af Tocque).

Karlen viste sig at være den hurtigste, hvilket i allerhøjeste Grad ærgrede Drakenberg, der endnu ikke regnede sig for helt overgemt. Han tog derfor Karlen, rullede ham sammen, saa han kom til at spytte Blod og døde 5 Dage efter.

En Torvedag var han med Fru Berregaards Vogn paa Torvet i Viborg med Ost, og en af Køberne kritiserede Osten. Da Drakenberg hørte dette og ansaa det som fornærmende mod sin Velgørerinde,

slog han den kritiske Køber halvt ihjel, hvorefter Folkemængden lagde sig imellem, og Drakenberg fik en saadan Omgang Prygl, at han maatte køres til Ørslev-Kloster og var nødt til at gaa med Krykker i flere Uger.

Mens han var syg, formanede Præsten, Pastor Chr. H. Busch, ham til at føre et bedre Levned og berede sig til Døden. Men Drakenberg tænkte langt fra paa at dø, saa mosgroet var han skam ikke blevet. Fra Ørslev-Kloster kom han til Grev F. Daneskjold-Samsøe, paa hvis Hotel paa Kongens Nytorv han i en Alder af næsten 110 Aar holdt Bryllup med Maren Mikkelsdatter, Enke efter Kaptajn Rasmus Larsen i Aarhus. Hun var 60 Aar, og som der berettes, døde hun faa Aar efter i Købhvn; men den „Viborg Samler“ 1774, siger rigtignok, at Maren blev fun-

det død „uformodentlig“, 16. Februar 1748 paa Marken i Gimming ved Randers.

Hans eventuelle Børn tales der aldrig om, men nok om Slægtninge. Navnet Drakenberg træffes af og til, thi der findes saavel i Danmark som i Sverrig flere Sidegrene af denne kraftige Slægt. Saaledes kendes i Nykøbing Mors den stovte og mægtige Skikkelse forhenværende Trafikassistent Chr. Drakenberg, der er født i Lyngby, og nu sine 75 Aar gammel. I næsten 30 Aar gjorde han Tjeneste paa Mors, hvor han flere Gange heltmodigt har optraadt som Redningsmand. Her har han i Tidens Løb bjerget 3 Børn og 2 Voksne, der var faldet i Færgen. Fem Menneskeliv — det er dog en Post. Som en stor Sejlsportsmand har han slægtet sin berømte Stamfader paa. I Lyngby kendes endvidere hans Broder, Adjunkt Charles Drakenberg, i hvis Aasyn man skimter den berømte Chr. Drakenbergs Træk.

Et Minde om Drakenberg kom for Dagen i 1916 ved Restaurationen af Ørslev-Kloster. Fundet blev gjort i Drakenbergs egen Stue, som nu selvfølgelig kaldes „Drakenberg-Værelset“, og bestod i 3 smaa Malm Signal-Kanoner, som man mener, at Gubben har stjaalet om Bord paa Tordenskjolds Skib i Aarhus Havn, hvilket dog vist er en Skrøne, men yderligere fortælles, at da Tordenskjold faldt i en Duel og ikke bekom en kristen Bisættelse, blev Drakenberg saa harm i Hu, at han begravede Kanonerne under Gulvet.

Tillige fandtes en gammel ituslaet Kande med Sølvbeslag og Ring. De forskellige Dele solgte Formanden blandt Arbejderne uden Spor af Anelse om den historiske Værdi til en Antikvitetshandler i Aalborg, der efter at være flyttet til Hovedstaden solgte den ene Kanon til en lokal Kunde, de øvrige blev afhændet til Formanden for Marineforeningen i Nykøbing Mors, Dommer Hornemann, der dog senere forærede dem til Drakenberg-Kenderen.

Skibshandler Sophus E. Johnsen, som nu har indlemmet dem i sit Museum paa „Drakenberghus“ i Aarhus. Johnsen agtede imidlertid at forære den ene Kanon til Norge. „Nej,“ sagde Hornemann, „i ca. 200 Aar har de ligget

Christian Jacobsen Drakenberg.

som Mand og Kone, de maa aldrig skilles; men lav nogle Kopier af dem og forsyn dem med Numre“. Det har Johnsen nu gjort og sendt dem rundt i Verden til de mange Drakenberg-Foreninger og Sejlklubber, der hædrer den urgamle Mands Minde. En af Kanonerne vandrede dog siden til Kristianssand i Norge som Laan, og naar den kommer tilbage, vil Sverrig muligvis faa den til Laans i nogle Aar. Fra København sendte Drakenberg engang Provst

Busch ved Ørslev-Kloster Kirke nogle Dukater til dem, som tog sig af ham under hans Sygdom der paa Gaarden. Han sendte ogsaa sit meget vellignende Portræt og sin Levnedsbekræftelse fra Fødselen til sit Bryllup. Begge Dele blev foræret til Fru Berregaard, der siden laante Beskrivelsen til Niels de Poulsen til Gunderupgaard ved Farsø, men hvor Manuskriptet, som vist var en original Optegnelse, til sidst blev af, ved man ikke. Billedet derimod findes stadig paa Ørslev-Kloster.

Naar Drakenberg opholdt sig saa længe paa nævnte Gaard, skulde det være ret mærkeligt, om han ikke ogsaa kom til det nærliggende Skive for at slaa sine Folder. Et enkelt Træk forlyder der da ogsaa om vor Vens Meriter i denne Limfjordsby 1752, da han — altsaa endnu bare 126 Aar gammel — begav sig over de store Heder

Hattemager Borups Hus i Sønderbyen.

ved Allinggaard for at naa herop, hvor det store Sommermarked netop begyndte 22. August og varede i 3 Døgn.

En eller anden Hensigt har han nok haft med den lange Spurt, maaske at lade sig forevise for en ringe Skærv her paa den grønne Plads, som da brugtes til Markedsplads og laa lige uden for Skivehus Ladegaard, omtrent hvor nu „Engelsk Beklædningsmagasin“ og de nærmeste Huse ligger. Han maatte vel ogsaa anses for en hel Methusalem, hvis Alder nok var til at falde i Staver over. Der er ogsaa den Mulighed, at Drakenberg agede herop med Skovlovringerne fra Silkeborg-Egnen, for de kom altid til Sommermarkedet ved Skivehus med deres Træsager, Vognhjul og Træsko.

Drakenberg tog Logi hos en Enke her i Byen, hvad

aldeles ikke undrer os, for altid skulde han gøre Haneben til Piger saavel som til Enker, skønt han hentede sig mangen en Kurv. Her logerede samtidig 6—7 tyske Skærslibere og Glarkræmmere af den Slags, man ellers kaldte

Miniature-Udgave af Drakenbergs
Signal-Kanoner.

Rakkere og Keltringer. Drakenberg var kommet til Ro som et skikkeligt Menneske før Midnat, da Glarfolket begyndte at rasle ind med alle Tegn paa Fuldskab; de støjede, sang og valsede, hvad der oprørte den søvnige gamle Mand i den Grad, at han sprang ud af Alkoven i bar Skjorte med en lang Kniv, han altid havde hos sig under Søvn, og bød dem heran alle sammen.

Det blev et vildt Slagsmaal, hvor den nøgne Olding, der nu havde faaet komplet Bersærker gang, gik imod 6—7 føre Karle, der næppe var rene Sinker i den Kunst at slaas. Drakenberg ryddede hele Bulen; men en af Skærsliberne havde været i for intim Berøring med Drakenbergs Matroskniv. Den var gruelig gal! Enhver anden vilde nok ikke være gaaet Ram forbi med Hensyn til Skives lille Arrest; thi Skærsliberen var haardt ramt. Et andet Sted fortælles der nemlig, at samme Skærsliber blev slaaget ihjel, og de øvrige saaret tillige med Værtinden, der forsøgte at mægle.

Hvordan det nu var eller ikke var, Herredsfogden i Skive, Dorschæus, eller Torsk, som hans Navn oversat fra Latin ellers betyder, var dog ikke nogen hel Torskepande. Han har sikkert nok kendt Drakenbergs store Velyndere, baade Christian Fischer paa Allinggaard og den

fornemme Frue paa Ørslev-Kloster. Den gode Dorschæus fik Sagen ordnet i Mindelighed, saa Drakenberg som et Plaster paa Saaret maatte give sine fleste Penge til den stærkt punkterede Skærsliber; og den sørgende Enke, der fik sit Logis skandaliseret, eftergav han 5—6 Sletdaler, hun skal have været ham skyldig.

Denne Historie vilde Drakenberg aldrig høre Tale om, men der var nok, der kendte den. Efter disse Anstregelser traskede Drakenberg tilbage over de vilde Heder, renblæst for Kongens Mønt. Da han naaede Allinggaard — 7—8 Mil fra Skive — kunde han ikke skjule, han havde været til Sommermarked i Skive, for det var, som om alle Skærslibere nu havde forlagt deres Virksomhed ind i Hovedet paa ham, og hans Biograf siger: han var saa stiv, saa blaa og krum, at han gik i Seng og blev der tre Uger, dog under Paaskud af anden Svaghed. Drakenberg gjorde nu ogsaa alting saa grundigt, og i øvrigt synes periodiske Udbrud af heftige Sindsbevægelser at have været fornøden for hans kraftige Natur.

Det kunde nok have sin Interesse at se, hvor den Enke, han logerede hos i Skive under Markedet, kan have boet. Et Steds paastaas, at hun havde til Huse i Sønderbyen. Ser man nu i en gammel bevaret Taksationsliste over Byen fra de Dage, kan der kun være Tale om Sal. Jens Coldings Enke, Mette, thi hun var paa det Tidspunkt den eneste Enke i Sønderbyen, der var Grundejer. Hun boede straks ved det senere gamle Apotek i en gammel forfalden Rønne, hvor nu det nye Posthus er opført. Senere stod her et lille Hus, der beboedes af Hattemager Jens Borup, og det maa altsaa være Afløseren af det Hus, der var Skuepladsen for dette Drama.

Man tør nok sige, at Drakenberg var en forholdsvis ungdommelig Olding; men hvordan bar han sig ad med at bevare sin Kraft trods Aarene? Var det bare Naturen, eller hjalp han selv Naturen. Nej, Drakenberg gjorde vir-

kelig noget for at bevare sin Ungdom. Saaledes lod han sig flere Gange om Aaret aarelade. Var der noget galt med Fordøjelsen, slugte han en Blykugle, og havde han Tandpine, trak han selv den ormstukne Tand ud ved at

Trafikassistent Drakenberg.

binde en Snor i og hoppe ned fra en Stol. Han lagde desuden Vægt paa at være renlig, han vaskede, kæmmede og pyntede sig idelig. I Levemaade var han foranderlig og kræsen, men holdt dog mest af simple Retter. Hans Livretter var sød Vælling, Ægge-Pandekage og Hvidløg, som han ogsaa mente befordrede Sundheden. Dertil drak han Øl, Mjød og Brændevin, men beruset blev han kun, naar andre betalte, for han var „en sparsommelig Husholder“. —

Som gammel Sømand røg han meget. — Han havde en rødlig Ansigtssfarve, dybtliggende Øjne, sølvgraat Skæg, som naaede ham langt ned paa Brystet; pyntelig holdt han sig som sagt stadig, og han bar en sort Kalot paa det skaldede Hoved. Hans Portræt, der er ætset i Kobber af H. Chr. Cramer, hang i den store Sal paa Raadhuset i Aarhus, og for Resten kendes hans Træk fra mangfoldige Billeder af ham. Et Stik forestillende Drakenberg fra 1754 i hans Alders 128. Aar kendes saaledes fra den historisk interesserede Skive-Byfoged Caspar Peter Rothes Værk om berømte danske Mænd. Drakenbergs Sprog var dansk med norsk Accent, desuden var han god til Fransk og med Færdighed talte han Engelsk.

Sine sidste 13—14 Aar boede han i Aarhus hos Grev Daneskjold-Samsøe, der sørgede for hans Underhold og

holdt to gamle Opvartersker, Maren Baggers og Karen Jensdatter, til hans Pleje. Til sidst var hans „Øjenlaag blevet saa tunge, at han ikke kunde løfte dem“. Han fik da den Tanke, at han skulde dø, og han begyndte derfor at angre sine Synder og maa-ske deriblandt sine Løgne. Nødig forsømte han Kirken, og hver Morgen og Aften læste og sang han adskillige Bønner og Salmer, som han kunde udenad. Han døde dog ikke umiddelbart efter sin Anger-Periode, men det gik stadig ned ad Bakke for ham, og i Efteraaret 1771 havde han det saa sløjt, at han end ikke havde Lyst til at drikke Brændevin. Aaret efter fik han en Hjerneblødning, der formørkede hans Forstand, og døde hos Greven.

Adjunkt Charles Drakenberg.

Han blev hensat i *Aarhus Domkirke* og fik en Ligbegængelse en Admiral værdig. Høj og Lav fra Land og By fulgte den gamle Knark. Købmændenes Ligvogn blev stillet til Raadighed, Købmandssvendene bar ham, og Stiftsprovst Peter Ephraim Monrad brugte i sin Indledning i *Talen* over ham 3die Mosebog 19.: „Du skal staa op for den graahærdede og hædre den gamle“, og i *Ligtalen*, han holdt fra Prædikestolen, *Visdommens Bog* 4. 8—9: „Thi en hæderlig Alderdom er ikke den, som har en lang Tid, ej heller den, som er maalt efter Aarstal; men Klogskab er det rette graa Haar for Menneskene, og et ubesmittet Levned er den rette Alderdom“.

Befalingsmanden paa *Skanderborg Slot* Laurids Ebbesen, der døde 1646, havde et Kapel i *Domkirken*, her kom *Drakenberg* til at hvile og blev staaende der i 74 Aar, indtil han i 1846, efter et af *Dronning Caroline Amalie*

udtalt Ønske, blev nedsat i Sakrastiet. Mange har her set Liget, deriblandt en 90-aarig Aarhusdame, Krigsassessor Drewes Enke, som var en født Drakenberg. Man behøvede blot at række Haanden gennem Gitteret for at løfte Kistelaaget, og ofte blev det fremvist. Det var en ikke balsameret Mumie, der syntes at trodse Tiden lige saa meget i Døden som forhen i Livet. Det var med Tiden blevet noget afpillet, idet overtroiske Bønder og nogle Gadedrenge ribbede ham for Haar og Skæg. Det var navnlig blevet Kotume, at han blev forevist paa Markedsdage som Byens største Mærkværdighed. Da man senere flyttede Liget til det nordligste Gravkor, hvor der var Vinduer, skulde enhver rask Dreng kaste Sten derved og raabe: „Goddag, Drakenberg!“

Efterskrift:

Der er sagt om Drakenberg, at han var stolt af sin høje Alder, skønt han dog ikke taalte, at der taltes til ham herom, og det hørte til den gamle Mands kæreste Glæder at fortælle sine fordums raske Bedrifter, naar han saa sig omgivet af unge Mennesker, særlig Latin skolens Disciple i Aarhus, og de med Rolighed hørte paa ham. Efter Fortællingen maatte en af Tilhørerne, helst en, der havde været urolig eller særlig lattermild, række ham Haanden, og han knugede den af al Magt for at vise, at han endnu var ualmindelig stærk, skønt han var bleven saa gammel.

Men hvordan forholdt det sig saa egentlig med hans saa beundrede store Livslængde? Det sker somme Tider, at Folk af en eller anden Grund lyver sig ældre, og Rekorden paa dette Omrade maa uheldigvis efter de sidste Undersøgelser tillægges Drakenberg. Jo! jo! han har nok selv nu og da følt Folks Skepsis angaaende hans Ælde. Da han var 106 Aar gammel og boede hos Daneskjold-

Samsøe, havde man ytret Tvivl i den Retning, hvorfor han rejste, mest gaaende Vejen, til sit Fødested i Norge efter sin Døbeseddel. Aaret efter kom han tilbage med den — og nu kunde enhver se, at han var født i det Herrens Aar 1626. Drakenbergs gamle Ven, Forvalter P. Mønster paa Bygholm og Allinggaard, fra hvem Efterverdenen har Størsteparten af sin Viden om ham, har omhyggelig nedskrevet Ordlyden af hans Alderdoms-Erklæring, der lyder saaledes:

„Monsieur Christian Jacobsen Drakenberg er barnefødt paa Blomsholm (en lille Herregaard) i Scheede Sogn, da man skrev 1626 den 18. November af ærlige og ægte Forældre. Hans Fader har været den Ærlige og Velbyrdige Herr Capitain Jacob Drakenberg, og Moderen den Ædle og Velbaarne Frue Margrethe Lisbeth Juul. Hvilket saaledes i Sandhed er, og af fordem da værende Sognepræst, Herre Peter Johansen Wynsteen er blevet døbt og christnet og ydermere blevet indskrevet af ham i Kirkebogen, det jeg underskrevne og selv har ekstraheret af den gamle Kirkebog, og end ydermere attesteret med min egen Haand. Datum Scheede Præstegaard i Bahuus Lehn den 2. December 1732. Cornelius Nicolai, Pastor in Scheede.“

Joh, det lyder altsammen meget kønt. En Forsker har i vor Tid undersøgt Sagen og fundet ud af, at han er født 1628, ganske vist kun to Aar senere; men det aller værste er dog, at nu kommer en Gøteborg-Journalist ved Navn Claes Krantz og siger i en Bog, han har udsendt i 1942 med Titel: Gestalter från kunsten, Bohuslänska tids- og Personbilder, at denne Daabsattest er falsk, og at han ikke var 146 Aar, da han døde 1772 — sandsynligvis har han kun været omkring de 100, og dermed gaar unægtelig Glansen af Sct. Gertrud!

Naar han er kommet til denne Slutning, skyldes det, at han ved Eftersøgning i Scheede Sogn i Norge, hvor Drakenberg skal være født, har kunnet paavise, at Drakenberg ikke er blevet døbt af en Præst, der hedder det

samme som angivet i hans Daabsattest, hvilket jo netop hidtil har været betragtet som et fuldgyldigt Bevis for hans Alder — men den gaar altsaa ikke mere.

Undersøgelsen viser, at der i Scheede Sogn aldrig har eksisteret to Præster, der har de i Attesten nævnte Navne. Da Drakenberg i 1732 hentede Erklæringen, hed Præsten Johan Schoug og ikke Cornelius Nicolai, og der var ej heller ved hans Fødsel en Præst, der hed Peter Johansen Wynsteen, idet den daværende Sognepræst bar Navnet Christoffer Lauritzen Friis. Navnene passer heller ikke paa nærboende Præster eller Kapellaner.

Ogsaa Drakenbergs Adel drages stærkt i Tvivl; ejendommeligt nok er hans Fader den tapre Krieger og Adelsmand Jacob Drakenberg fuldkommen ukendt i saavel dansk som norsk Slægtshistorie. Søger man videre efter Navnene paa Drakenbergs Forældre, finder man dem ingensteds i hele Bohus Len. De havde ingen som helst Forbindelse med Blomsholm. Denne Gaard var 1626 nybygget og blev just da opkaldt efter Ejeren og Byggherren Anders Blome. Endelig betvivler Sagkundskaben, at der overhovedet var en Kirkebog i Scheede saa tidligt som i 1626. Drakenbergs Alderdomsbevis synes saaledes nu at hænge i en meget tynd Traad.

Skal man sammenfatte hans Egenskaber, bliver det ikke nogen særlig smigrende Karakteristik, selv om man tager i Betragtning, hvordan en Søgast, der for Verden rundt, gennem Krigens raa Sæder kunde blive. Han var en stor gammel Jon, Slagsbroder, hidsig, kræsen, hævn-gerrig og saadan videre ud ad Landevejen. Han var Drabsmand af Temperament og efter al Sandsynlighed ogsaa en gammel Ærkesvindler med Hensyn til sin Alder. Nok vil han, trods sin sandsynlige Svindel ikke blive glemt — der er netop Grund til at huske paa ham, fordi han har narret baade sin Samtid og sin Eftertid med sin falske Daabsattest.

Anvendte Kilder:

Christian Jacobsen Drakenbergs Levnedbeskrivelse. Illustreret svensk Udgave ved Sophus E. Johnsen, Aarhus 1926.

Erik: Kronik om Drakenberg. Københavns Socialdemokrat 9. Februar 1943.

Claes Krantz: Gestalter från kunsten, Bohuslänska tids- och personbilder, Den äldste bohuslänningen. Stockholm 1942.

Kronik om Drakenberg i Skive Folkeblad, 1. September 1928.

C. Madsen (Alterdegn ved Aarhus Domkirke): Beskrivelse af Aarhus Domkirke efter Reformationen. Jacob Zeuners Forlag, Aarhus 1888.

P. Mønster: Den ældgamle Nordmands, Christian Jacobsen Drakenbergs, Levnets-Beskrivelse. Viborg 1774.

Takserborgernes Protokol 1761—83 og Gienpart af en gl. Grund-Taxt over Skive Bye for Aaret 1682 (Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg).

Endvidere supplerende Oplysninger fra forhv. Skibsprovanteringshandler Sophus E. Johnsen, Aarhus, og Formanden for Morslands historiske Museum, Apoteker R. Olufsen, Nykøbing.

(Artiklens Overbillede, Ørslev-Kloster, er efter Tegning af Kristian Bjerregaard).

NAVNELISTE

A.

- Aakjær, Jens 92.
 . Jeppe 5 ff, 91 ff.
 . S. 42
Andersen, Lærer 99 ff.
 . Esper 94.
Axelsen, Forstander 94.

B.

- Bagers, Maren 121.
Bak, Lærer 108.
Balling, Kr. 69.
Behrens, F. C. 46, 52.
Berregaard, Fru 113 ff.
Bilstrup, Jens 79.
Bjerregaard, Pastor 68.
Blome, Anders 124.
Borup, Jens 119.
Bregendahl, Kr. 93.
 . Marie 105.
 . Søren 106
Brøndsted, Johannes 41.
Bundgaard, Lærer 94.
Busch, Chr. H. 114, 116.
Bæk, Jens 87.
Bøgelev, N. C. 68.

C.

- Caroline Amalie 121.
Christensen, Jacob 70.
 . N. C. 52.
Clausen, H. V. 39 ff,
 . Jens 70, 79.
Colding, Mette 119.
Cramer, H. Chr. 120.

D.

- Daahl, Jacob 8.
Daneskjold-Samsøe, F. 114 ff.
Dorschæus, Herredsfoged 118.
Drakenberg, Charles 115.
Drakenberg, Chr. 111, 115.
 . Christian 111 ff.
 . Jacob 123, 124.

E.

- Ebbesen, Laurids 121.
Elias, St. 58.
Estrup, Statsminister 100.

F.

- Fischer, Christian 118.
Friis, Achton 10.
 . Christoffer L. 124.
 . Fr. 46, 52.

G.

- Gjedde, Anc O. 69.
Glas, Niels 10.
Glud, Pastor 60, 87.
Gren, Otto 6.
Gyldenløve, Ulrik 112.

H.

- Hansen, J. C. 64.
Harder, P. 46, 52.
Haugaard, Niels 80.
Henrichsen, Købmand 78.
Henriksen, Chr. 6.
Hestbæk, Købm. 78.
Hornemann, Dommer 115.

I.

- Isak, Jens 6.

J.

- Jacobsen, Lærer 46 ff.
 . Katrine 102.
 . Niels 102.
Jensdatter, Johanne 68.
 . Karen 128.
Jensen, A. 42.
 . Isak 6.
 . Jens P. 79.
Jepsen, Søren 70.
Jessen, A. 19, 20.
Johnsen, Sophus E. 116.
Juil, Margrethe Lisbeth 123.
Jørgensen, Smørhdl. 78.

K.

- Kjeldbjerg, Anders 108.
 . Mette M. 84, 108.
 . Niels 84.
 . Niels A. 84 ff.
Kjær, H. 41.
Kjærgaard, P. C. 52.
Krantz, Claes 123.

Kristensen, E. T. 6), 61.

• Kirsten 69.

• N. P. 85.

• Peder 68.

Kvistgaard, Kr. 81.

L.

Ladefoged, Kr. 89 ff.

Larsen, Iver 5.

• Jeppe 74.

• Morten 98.

• Pastor 6.

• Rasmus 114.

• Stig 111.

• Thøger 9.

Lehmann, Orla 48.

Lilienskjold, Toldforvalter 45 ff.

Lund, Lærer 85.

• Pastor 87.

M.

Madsen-Mygdal 101.

Mehlsen, Anna 81.

• Bodil 70.

• Dorthe 70.

• Jens 67.

• Johanne 81.

• Kristen 81.

• Mariane 70.

• Mehlsen 81.

Michelsen, Lærer 8.

Mikkelsdatter, Maren 114.

Monrad, D. G. 46, 48.

• Peder E. 121.

Mortensen, Jens 93.

Mousten, Kr. 42.

Munksgaard, Sagfører 46, 54.

Møller, Anker 97.

• Niels 104.

Mønster, P. 123.

N.

Nedergaard, Lærer 94.

Nicolai, Cornelius 123, 124.

Nielsen, Andr. 82.

• Hans 79.

• Kr. 95 ff.

• S. 52.

Nybo, Forstander 96.

Nygaard, Ole 90.

O.

Odgaard, P. 86 ff.

Olsen, Søren 94.

P.

Pahl, Kommandør 113.

Pallesen, Degn 6.

Pedersdatter, Bodil 68.

Pold, Anine 97 ff.

• Lars 97 ff.

Poulsen, Jens 69.

• Niels 79.

• Niels de 116.

R.

Rambusch, Dr. 6, 10.

Rasmussen, Lærer 108.

Refsgaard, M. 20, 30, 41.

Rothe, Caspar P. 120.

S.

Schou, C. M. 52.

Schoug, Johan 124.

Schrøder, Ludvig 91.

Simonsen, Mejeribest. 108.

Skarre, Christopher 112.

Skytte, Jens 7.

Smidth, Byfoged 47, 52.

Snorre 60

Stacius, Stine 10.

Svane, Biskop 104.

Svensk, Per 69.

Sørensen, Lærer 108.

• Jens 51 ff.

• Morten 71,

T.

Teglborg, Jacob 93.

Toft, Godsejer 11,

• P. 92.

Troelsen, Kirsten 80.

• Kresten 74.

V.

Vinding, Pastor 87 ff.

Virkelyst, Kr. 10,

Vittrup, Anders 7.

W.

Wessel, Peder 113.

Wynsteen, Peter J. 123, 124.

Ø.

Østergaard, Thomas 100.

INDHOLD:

<i>Jens Rolighed: Om Modeller i Jeppe Aakjærs Digtning</i>	5
<i>Kristen Mousten: Krejbjerg</i>	12
<i>P. Schou: Skive Havns Forhistorie</i>	45
<i>Gudmund Schütte: Et sallingsk Eddasagn</i>	57
<i>Niels P. Bjerregaard: Af Dødens Høst</i>	64
<i>Jens Mehlsen: Erindringer og Oplevelser</i>	67
<i>Niels Kjeldbjerg: Erindringer og Oplevelser</i>	84
<i>Otto L. Sørensen: Drakenberg paa Skiveegnen</i>	111
Navneliste	126